

RP 65/2024 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 25 kap. 3 § i strafflagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att strafflagen ändras. Enligt propositionen ska det till strafflagens bestämmelser om människohandel fogas att en gärning som syftar till att göra en person till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund är straffbar som människohandel.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft den 1 januari 2025.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING	3
1 Bakgrund och beredning	3
2 Nuläge och bedömning av nuläget	5
2.1 Lagstiftning	5
2.1.1 Centrala bestämmelser i äktenskapslagen	5
2.1.2 Bestämmelser i strafflagen	7
2.1.3 Rättspraxis och uppgifter om straffprocessen	11
2.2 Internationella förpliktelser	14
2.2.1 Tvingande till äktenskap i Istanbulkonventionen	14
2.2.2 Övriga relaterade internationella förpliktelser och instrument	17
2.3 Tvingande till äktenskap som fenomen	21
2.4 Den senaste forskningen om människohandelsbrott och tvångsäktenskap	26
2.5 Bedömning av nuläget	28
2.5.1 Bedömning av regleringen om straffbarheten av tvingande till äktenskap	28
2.5.2 Tryggande och inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna samt principer för kriminalisering	30
3 Syften	35
4 Förslagen och deras konsekvenser	35
4.1 De viktigaste förslagen	35
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	36
4.2.1 Samhälleliga konsekvenser samt konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna	36
4.2.2 Konsekvenser för jämlikheten och jämställdheten	36
4.2.3 Konsekvenser för barn och andra grupper i utsatt ställning	37
4.2.4 Ekonomiska konsekvenser och konsekvenser för myndigheterna	38
5 Alternativa handlingsvägar	39
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser	39
5.1.1 Separat bestämmelse om tvingande till äktenskap	39
5.1.2 Ändring av bestämmelsen om olaga tvång	41
5.1.3 Andra alternativ	41
5.2 Utländsk lagstiftning och andra förfaranden som tillämpas utomlands	43
5.2.1 Sverige	43
5.2.2 Norge	44
5.2.3 Danmark	45
5.2.4 Vissa andra stater	46
6 Remissvar	49
7 Specialmotivering	53
8 Ikraftträdande	62
9 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	62
LAGFÖRSLAG	66
Lag om ändring av 25 kap. 3 § i strafflagen	66
BILAGA	67
PARALLELLEXT	67
Lag om ändring av 25 kap. 3 § i strafflagen	67

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

I enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering Ett starkt och engagerat Finland vidtar regeringen nödvändiga åtgärder för att göra bestämmelserna i strafflagen tydligare när det gäller straffbarheten av tvingande till äktenskap.

I enlighet med regeringsprogrammet vidtar regeringen dessutom olika åtgärder för att hjälpa personer som tvingats till så kallade religiösa eller kulturella äktenskap, som inte är baserade på äktenskapslagen. I regeringsprogrammet konstateras att det är speciellt viktigt att försöka påverka attityderna inom vissa religiösa och kulturella samfund. Andra viktiga åtgärder är bland annat att öka kunskapen och att hjälpa offren att få stöd och hjälp.

Riksdagen har i en kläm från 2022 förutsatt att regeringen påskyndar granskningen av straffbestämmelserna om tvingande till äktenskap och utifrån det vidtar behövliga åtgärder för att i strafflagen förtydliga straffbarheten för tvingande till äktenskap (Rsv 285/2022 rd).

Den 17 april 2015 anslöt sig Finland till den så kallade Istanbulkonventionen, det vill säga Europarådets konvention för förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och familjevåld (FördrS 53/2015; nedan *Istanbulkonventionen* eller *konventionen*). Istanbulkonventionen trädde i kraft internationellt den 1 augusti 2014 och i Finland den 1 augusti 2015. Enligt konventionen ska parterna se till att kriminalisera uppsåtliga gärningar som består i att tvinga en vuxen person eller ett barn att ingå äktenskap samt att förleda en vuxen person eller ett barn till en annan parts eller stats territorium där han eller hon inte är bosatt i syfte att den vuxna personen eller barnet ska tvingas ingå äktenskap.

I sitt betänkande om regeringens proposition 155/2014 rd om det nationella genomförandet av Istanbulkonventionen anser arbetslivs- och jämställdhetsutskottet att det är viktigt att aktivare ta reda på i vilken mån det förekommer tvångsäktenskap och utreda riskfaktorer i samband med dem och samtidigt bedöma om rättsläget borde förtydligas genom en uttrycklig straffbestämmelse om tvingande till äktenskap (AjUB 15/2014 rd, s. 7). I det sammanhanget bör man enligt betänkandet även ta ställning till situationer där ett barn sänds eller förleds att resa utomlands för att ingå ett tvångsäktenskap.

Expertgruppen för bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence; nedan *GREVIO*), som övervakar genomförandet av Istanbulkonventionen, lyfte i sin första utvärderingsrapport om Finland från 2019 fram ett behov av att bedöma möjligheten att föreskriva om särskilda brottsrekvisit för tvångsäktenskap. GREVIO rekommenderar i sin rapport starkt att de finska myndigheterna ska överväga att i lag föreskriva om särskilda brottsrekvisit för tvångsäktenskap som täcker dessa gärningars särskilda karaktär och som är användbara ur de brottsbekämpande myndigheternas och domstolarnas synvinkel. Vidare rekommenderar GREVIO att den finska staten ska kriminalisera uppsåtliga gärningar som består i att förleda en vuxen person eller ett barn till en annan stat i syfte att tvinga personen i fråga att ingå äktenskap på det sätt som avses i artikel 37.2 i Istanbulkonventionen.

Också Förenta Nationernas (nedan även *FN*) människorättskommitté har poängterat att det finns ett behov av att kriminalisera äktenskapstvång i Finland. Kommittén gav den 1 april 2021 Finland rekommendationer utifrån Finlands sjunde periodiska rapport om genomförandet av

den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 8/1976; nedan även *MP-konventionen*). Kommittén konstaterar i sin rapport att Finland som en del av åtgärderna för att bekämpa våld mot kvinnor uttryckligen bör kriminalisera tvångsåktenskap.

FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor (CEDAW-kommittén) gav dessutom den 31 oktober 2022 Finland sina rekommendationer som gäller Finlands åttonde periodiska rapport om att fullfölja konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (FördrS 68/1986; den så kallade CEDAW-konventionen). Kommittén rekommenderar att Finland i sin strafflag tydligt ska kriminalisera tvångsåktenskap för att säkerställa att alla tvångsåktenskapsfall utreds effektivt, att de som gjort sig skyldiga till dessa gärningar åtalas och påförs ett tillräckligt hårt straff samt att offren får ändamålsenlig omsorg, stöd och gottgörelse (CEDAW/C/FIN/CO/8).

Även expertorganet GRETA, som övervakar tillämpningen av Europarådets konvention om åtgärder mot människohandel (FördrS 44/2012) har i sin andra rapport från 2019 som gäller Finland (GRETA(2019)06) rekommenderat att de finska myndigheterna ska utreda om tvångsåktenskap definieras som sig bör i strafflagen.

En lagmotion om kriminalisering av tvingande till äktenskap har lämnats, LM 39/2019 rd./ed. Kauma (saml) m.fl. I lagmotionen föreslås att tvångsåktenskap ska kriminaliseras genom särskilda paragrafer i strafflagen och att det ska vara möjligt att på ansökan ogiltigförklara ett tvångsåktenskap.

Justitieministeriet offentliggjorde den 17 november 2021 en bedömningspromemoria om straffbarheten för tvingande till äktenskap (Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2021:29). Bedömningspromemorian har varit på remiss och ett sammandrag av remissyttrandena har publicerats (Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2023:10). Bedömningspromemorian och sammandraget av remissyttrandena finns att läsa i Projektfönstret (<https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM012:00/2021>).

Justitieministeriet tillsatte den 28 september 2023 en arbetsgrupp med uppgiften att bereda förslag till tydligare bestämmelser i strafflagen vad gäller straffbarheten för tvingande till äktenskap (VN/26964/2022-OM-1). Till medlemmar i arbetsgruppen utsågs företrädare för justitieministeriet, Helsingfors universitet, Helsingfors tingsrätt, Åklagarmyndigheten, Finlands Advokatförbund, inrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, Migrationsverket och Förbundet för mänskliga rättigheter. Arbetsgruppens mandatperiod var 28.9.2023–28.2.2024.

Arbetsgruppen hade till uppgift att utarbeta ett förslag för att förtydliga straffbarheten av tvingande till äktenskap i strafflagen. Arbetsgruppen fick i uppdrag att utarbeta sitt förslag i form av en regeringsproposition. I enlighet med uppdraget skulle arbetsgruppen höra organisationer för invandrarkvinnor samt skyddshem.

Arbetsgruppen intervjuade sakkunniga från Setlementti Tampere/Didar, Loisto Setlementti, African Care ry, INY ry, Tampereen ensi- ja turvakoti ry och Monika-Naiset liitto/Turvakoti Mona samt DaisyLadies ry. Under beredningen intervjuade arbetsgruppen dessutom experter från hjälpsystemet för offer för människohandel, Europeiska institutet för kriminalpolitik (HEUNI) och den undersökningsgrupp för människohandelsbrott som inrättats vid polisnrättningen i Helsingfors.

Arbetsgruppens betänkande, som innefattade ett utkast till regeringsproposition, var på remiss den 12 mars–den 22 april 2024. Begäran om yttrande sändes till 68 remissinstanser, bland annat de centrala ministerierna, domstolsväsendet, Åklagarmyndigheten, polisen, förläggningen i

Joutseno/hjälpssystemet för offer för människohandel, jämställdhetsombudsmannen, diskrimineringsombudsmannen, riksdagens justitieombudsman, justitiekanslersämbetet, representanter för olika trossamfund och organisationer samt forskare. Sammanlagt 51 remissinstanser lämnade ett yttrande. Remissyttrandena finns i Projektfönstret (<https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM069:00/2022>).

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Lagstiftning

2.1.1 Centrala bestämmelser i äktenskapslagen

Bestämmelser om ingående av äktenskap finns i äktenskapslagen (234/1929). Enligt lagens 1 § 2 mom. ska äktenskap ingås genom vigsel. I 15 § konstateras att de förlovade ska vara samtidigt närvarande vid vigseln. Då vardera har svarat jakande på vigselförärettarens fråga om han eller hon vill ingå äktenskap med den andra, ska vigselförärettaren konstatera att de är äkta makar.

I avdelning I 2 kap. finns det bestämmelser om hinder för äktenskap, där bland annat en åldersgräns på 18 år nämns (4 §). Den som är under 18 år får således inte ingå äktenskap i Finland. I vissa situationer anses det inte att äktenskap ingåtts eftersom vigseln är ogiltig. Enligt 19 § i äktenskapslagen är en vigsel ogiltig, om den inte har förrättats enligt 15 § i lagen eller om den har förrättats av någon som inte haft rätt att förrätta vigsel.

Tidigare var det enligt äktenskapslagen möjligt för personer under 18 år att ingå äktenskap med dispens. En förutsättning var att det fanns särskilda skäl för att ingå äktenskap. Dispensförfarandet slopades genom en lagändring som trädde i kraft i juni 2019 (351/2019). Regeringen lyfter i sin proposition RP 211/2018 rd fram riskfaktorer som är förknippade med minderårigas äktenskap, närmare bestämt att den minderåriga blir utsatt för utnyttjande, får sin skolgång avbruten och hindras att träffa egna livsval.

I och med de ändringar som gjorts i äktenskapslagen är det enligt den finska rättsordningen inte möjligt för personer under 18 år att ingå äktenskap i Finland på ett sätt som är giltigt enligt lag och så att äktenskapet får lagenliga rättsverkningar.

Äktenskapslagen innehåller också bestämmelser om erkännande av utländskt äktenskap. Utgångspunkten är att ett äktenskap som ingåtts utomlands erkänns, om det är giltigt i den stat där äktenskapet ingicks eller i den stat där någondera maken var bosatt eller var medborgare då äktenskapet ingicks (115 §). I lagen föreskrivs det också om situationer där presumtionen är omvänd och det för erkännande förutsätts särskilda skäl. Enligt 115 a § i äktenskapslagen anses ett äktenskap som uppfyller förutsättningarna för giltighet enligt 115 § dock inte vara giltigt i Finland om det inte finns särskilda skäl för det, om åtminstone den ena av de förlovade var under 18 år och åtminstone den ena av dem var bosatt i Finland när äktenskapet ingicks. Om särskilda skäl föreligger är det alltså också möjligt att erkänna ett äktenskap som ingåtts utomlands när det gäller en person under 18 år som är bosatt i Finland. Som ett särskilt skäl kan till exempel anses att om äktenskapet inte erkänns orsakas makarna oskäligen följder. Om den som åberopar erkännande av äktenskapet är minderårig eller har barn, ska prövningen göras så att barnets bästa kommer i främsta rummet i enlighet med artikel 3 i konventionen om barnets rättigheter. I fråga om en minderårig make ska man vid prövningen också beakta personens egen åsikt i situationen. Bedömningen ska alltid göras utifrån en helhetsbedömning och med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet. (RP 172/2021 rd, s. 30.) Det är alltså möjligt

också för en person under 18 år som är bosatt i Finland att ingå äktenskap utomlands, och ett sådant äktenskap kan erkännas i Finland, förutsatt att de ovannämnda villkoren uppfylls.

Äktenskapslagen innehåller också bestämmelser om vissa särskilda situationer som gäller utländska äktenskap. Enligt 116 § 1 mom. är ett äktenskap som har ingåtts i en främmande stat efter att den ena av de förlovade har avlidit eller utan att den ena av de förlovade varit personligen närvarande vid vigseln eller som ingåtts uteslutande genom faktiska åtgärder utan vigsel eller något annat förfarande giltigt i Finland endast, om 1) det är giltigt i den stat som avses i 115 § 1 mom. och 2) det finns särskilda skäl att anse äktenskapet som giltigt här. I 2 mom. konstateras det att vid prövning av om ett i 1 mom. avsett äktenskap ska anses giltigt ska särskilt beaktas de förlovades anknytning till den stat där äktenskapet ingicks och den tid som makarnas samlevnad varat.

Med stöd av 139 § 2 mom. i äktenskapslagen kan man dessutom vägra att erkänna ett utländskt äktenskap, om erkännandet av det skulle leda till ett resultat som strider mot grunderna för rättsordningen i Finland (ordre public).

Ett äktenskap som ingåtts utomlands kan också bli föremål för prövning i samband med något annat ärende, till exempel asylförfarande, ansökan om uppehållstillstånd som bygger på familjeåterförening samt ansökan om medborgarskap. Högsta förvaltningsdomstolen har i sitt avgörande HFD 2005:87 tagit ställning till erkännande av ett äktenskap som ett barn ingått utomlands. I det fallet erkändes inte ett äktenskap som ingåtts utomlands av en 15-årig i Finland bosatt person som grund för beviljande av uppehållstillstånd. Högsta förvaltningsdomstolen ansåg att 15-åringen som minderårig och i beroendeförhållande till sina föräldrar inte hade kunnat ge ett frivilligt och fullständigt samtycke till äktenskapet och att det inte var förenligt med barnets bästa att bevilja uppehållstillstånd.

År 2023 fogades till äktenskapslagen nya bestämmelser om upphävande av äktenskap, om en make har tvingats till äktenskapet. Enligt 27 a § i äktenskapslagen ska ett äktenskap upphävas, om en make har tvingats till äktenskapet. I 27 b § 1 mom. konstateras det att upphävande av äktenskap har samma rättsverkningar som äktenskapsskillnad. Enligt 2 mom. tillämpas en bestämmelse om äktenskapsskillnad i en lag eller en förordning också på upphävande av äktenskap, om inte något annat föreskrivs. Jämfört med äktenskapsskillnad påverkar upphävande av äktenskap en persons civilstånd på ett annat sätt, eftersom makens civilstånd efter att äktenskapet har upphävts återgår till det som det var innan äktenskapet ingicks. Bestämmelser om uppgifter om civilstånd som registreras i befolkningsdatasystemet finns i 5 § i förordningen om befolkningsdatasystemet (128/2010).

I 27 a § i äktenskapslagen avses med tvingande till äktenskap att maken inte har fattat beslutet att ingå äktenskap av egen fri vilja, utan äktenskapet har uppkommit till följd av lagstridigt tvång från en annan person (RP 172/2021 rd, s. 27). Tvånget har kunnat ta sig uttryck i olika former. Det tvång som lett till att en person gett sitt samtycke till att ingå äktenskap kan ha varit fysiskt våld eller hot om sådant våld. Det har också kunnat vara annan lagstridig påtryckning såsom påtryckning eller hot som gäller frihet, heder eller egendom. Det är fråga om tvingande, om hotet eller påtryckningen som riktats till en make har inverkat så att makens möjlighet att självständigt fatta beslut om ingåendet av äktenskapet har förhindrats. Hotet eller påtryckningen behöver inte alltid vara kraftiga, utan det som avgör är hur det har påverkat makens viljebildning. Maken har kunnat stå i ett sådant särskilt beroendeförhållande till den kommande maken, sina föräldrar eller någon annan person att också en mindre men långvarig övertalning har hindrat personen att självständigt besluta om ingåendet av äktenskapet. Äktenskapet kan i ett sådant fall upphävas på grund av tvång. (RP 172/2021 rd, s. 27.)

Vid bedömningen av om samtycket till äktenskap varit frivilligt har det ingen betydelse om den andra maken vetat om tvånget eller inte. Inte heller motiven för ingåendet av äktenskapet har betydelse. Det är sålunda inte fråga om tvång till äktenskap när en person de facto har kunnat ge sitt samtycke till äktenskapet frivilligt, även om hans eller hennes beslut har påverkats till exempel av föräldrarnas vilja eller kulturella förväntningar. Utanför bestämmelsens tillämpningsområde står så kallade arrangerade äktenskap, dvs. fall där paret förs samman av en utomstående part, t.ex. makarnas familj eller släktingar, men äktenskapet ingås med båda de förlovades samtycke. En viktig skillnad mellan arrangerat äktenskap och tvingande till äktenskap är det att i ett arrangerat äktenskap har personen friheten att godkänna eller förkasta det föreslagna arrangemanget, men vid tvingande till äktenskap finns inte denna frihet. (RP 172/2021 rd, s. 27.)

Det tvingande till äktenskap som avses i bestämmelsen ska ha hänfört sig till ingående av äktenskapet och makens viljebildning när det gäller ingående av äktenskapet. Händelser som sker efter det att äktenskapet ingåtts, såsom eventuellt våld eller utnyttjande under äktenskapet, utgör inte grund för upphävande av äktenskapet. (RP 172/2021 rd, s. 27.)

2.1.2 Bestämmelser i strafflagen

Bestämmelser om brott mot friheten finns i 25 kap. i strafflagen (39/1889). Att tvinga en person att ingå äktenskap kan enligt den gällande strafflagen anses vara straffbart främst i form av människohandel enligt 25 kap. 3 §, grov människohandel enligt 3 a § eller olaga tvång enligt 8 §. Även straffbestämmelsen om olaga hot enligt 25 kap. 7 § i strafflagen kan tillämpas på tvingande till äktenskap.

Människohandel. Människohandel kriminaliserades i Finland som ett särskilt brottsrekvisit genom den lag som trädde i kraft den 1 augusti 2004 (650/2004). Bakgrunden till att en bestämmelse om människohandel infördes var de internationella förpliktelser som är bindande för Finland och de förpliktelser som ingår i unionsrätten, och bestämmelsen grundar sig enligt regeringspropositionen i första hand på den så kallade Palermokonventionens (FördrS 20/2004) tilläggsprotokoll om handel med människor (FördrS 71/2006) samt Europeiska unionens rambeslut om bekämpande av människohandel (rådets rambeslut 2002/629/RIF av den 19 juli 2002 om bekämpande av människohandel).

Människohandel är straffbart enligt 25 kap. 3 § i strafflagen. I 1 mom. konstateras att den som genom att 1) utnyttja någon annans beroende ställning eller skyddslösa läge eller genom att utöva påtryckning mot någon annan, 2) vilseleda någon annan eller genom att utnyttja att någon vilseletts, 3) betala ersättning till en person som utövar makt över en annan person, eller 4) ta emot en sådan ersättning utövar makt över någon eller rekryterar, överlåter, transporterar, tar emot eller inhyser någon i syfte att göra personen till föremål för sexuellt utnyttjande i enlighet med 20 kap. 10 § 1 mom. 1 punkten eller därmed jämförbart sexuellt utnyttjande, tvångsarbete eller andra förhållanden som kränker människovärdet eller i syfte att avlägsna organ eller vävnader, ska för människohandel dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

För människohandel döms enligt 2 mom. också den som utövar makt över en person som är yngre än 18 år eller som rekryterar, överlåter, transporterar, tar emot eller inhyser en sådan person i sådant syfte som anges i 1 mom., även om inget av de medel som nämns i 1 mom. 1–4 punkten har använts. Enligt 3 mom. är försök till människohandel straffbart.

Enligt 25 kap. 3 a § i strafflagen är det fråga om grov människohandel om vid människohandel 1) våld, hot eller list används i stället för eller utöver de medel som avses i 3 §, 2) någon uppsåtligen eller genom grov oaktsamhet tillfogas svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom,

försätts i livshotande läge eller utsätts för därmed jämförbart synnerligen kännbart lidande, 3) brottet riktar sig mot ett barn under aderton år eller mot en person som har en väsentligt nedsatt förmåga att försvara sig, eller 4) brottet begås som ett led i en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet och gärningen även bedömd som en helhet är grov. Straffet för grov människohandel är fängelse i minst två och högst tio år.

För grov människohandel döms enligt 2 mom. också den som utsätter någon annan för slaveri eller håller någon annan i slaveri, transporterar slavar eller handlar med slavar, om gärningen bedömd som en helhet är grov. Enligt 3 mom. är försök straffbart.

Definitionen av människohandel innehåller tre delområden: metoder att begå brottet, medel som används för brottet och syftet med brottet. För att det ska bli fråga om sådan människohandel som avses i bestämmelsen måste rekvisitets samtliga tre delfaktorer – medel, metoder och syfte – uppfyllas. Dessutom krävs det att det ska finnas ett samband mellan delfaktorerna. De medel som avses i momentet måste leda till att de metoder som momentet avser används, för att det ska bli fråga om människohandel (RP 34/2004 rd, s. 89). Delfaktorerna medel, metoder och syfte behöver dock inte uppfyllas samtidigt. Enligt 2 mom. är användning av medel inte ett krav när det gäller barn under 18 år.

Människohandel i dess grundform ska straffas som uppsåtligt, och uppsåtligheten ska omfatta rekvisitets samtliga delfaktorer. I fråga om handlingens syfte ställs kravet på uppsåtlighet högt. Gärningsmannen ska ha agerat uttryckligen i syfte att försätta en annan i sådana omständigheter som avses i momentet.

Flera medel och metoder enligt bestämmelserna om människohandel kan användas i en och samma gärning, och dessutom kan det i en och samma gärning bli fråga om flera än ett syfte enligt bestämmelserna om människohandel. Högsta domstolen har i sitt avgörande HD 2022:2 konstaterat att man vid utmätande av straff ska fästa uppmärksamhet vid hur skadlig och farlig gärningen har varit. Ju mer förnedrande och djupgående frihetsberövande målsäganden har utsatts för i ett människohandelsbrott och ju skadligare konsekvenser det har fått eller kunde ha fått med tanke på omständigheterna, desto skadligare och farligare ska brottet anses vara. Vidare kan man enligt HD även beakta hur många medel och metoder enligt brottsrekvisitet för människohandel som har använts i gärningen samt hur många och vilken typ av syften gärningen har haft. I gärningar som motsvarar människohandelsbrott, och som oftast begås som en del av en större, eventuellt internationell organisation, ska man dessutom också fästa uppmärksamhet vid gärningsmannens bestämmanderätt och grad av delaktighet i verksamheten samt gärningsmannens grad av skuld.

Rekvisitet för människohandel omfattar ett stort antal metoder som i princip i allmänhet kan bli föremål för prövning med stöd av bestämmelserna om delaktighet, till exempel medhjälp, i strafflagen. Som gärningsman och inte enbart som medhjälpare till människohandel kan också den dömas som ombesörjer transport, mottagande eller inkvartering i samband med människohandel (RP 34/2004 rd, s. 90). Regleringen grundar sig på att den som är föremål för människohandel kan anses vara beroende av dessa personer eller försatt i utsatt läge då han eller hon har överlämnats för att transporteras för sådant ändamål som omnämns i paragrafen.

På människohandel och grov människohandel tillämpas vad som föreskrivs om juridiska personers straffansvar (25 kap. 10 § i strafflagen). Människohandel har ansetts vara av sådan karaktär att det även i praktiken kan begås av juridiska personer, och dessutom har regleringen av juridiska personers straffansvar grundat sig på Finlands internationella förpliktelser (RP 34/2004 rd, s. 101–102).

Människohandel och grov människohandel är enligt strafflagen så kallade internationella brott. Enligt 1 kap. 7 § i strafflagen ska finsk lag tillämpas på brott som begås utanför Finland och vars straffbarhet oberoende av lagen på gärningsorten grundar sig på en internationell överenskommelse som är förpliktande för Finland eller på någon annan författning eller bestämmelse som är internationellt förpliktande för Finland (internationellt brott). Enligt 3 mom. ska finsk lag tillämpas oberoende av lagen på gärningsorten även på människohandel och grov människohandel som har begåtts utanför Finland. När tillämpningen av finsk lag på ett brott som begåtts utanför Finland grundar sig på 1 kap. 7 § i strafflagen gäller inte kravet på dubbel straffbarhet.

I enlighet med huvudregeln i 1 kap. 12 § 1 mom. i strafflagen får brottmål inte prövas i Finland utan riksåklagarens åtalsförordnande, till exempel om brottet har begåtts utanför Finland. I 2 mom. föreskrivs det om undantag från denna huvudregel. Syftet är att man när det gäller brott som begåtts utomlands i varje enskilt fall prövar om det är ändamålsenligt att framställa ett straffyrkande i Finland (RP 1/1996 rd, s. 26). Omständigheter som ska beaktas i prövningen är åtminstone brottets allvar och koppling till Finland, bevismaterialets plats, andra behöriga staters möjligheter att ordna en effektiv och rättvis rättegång samt gärningsmannens och eventuella målsägandes intressen (Korkka-Knuts, Heli – Helenius, Dan – Frände, Dan. 2020. Yleinen rikosoikeus. S. 445).

Människohandel och grov människohandel hör till de brott som omfattas av bestämmelsen om underlåtenhet att anmäla grovt brott i 15 kap. 10 § i strafflagen. Till straff för underlåtenhet att anmäla grovt brott döms enligt 2 mom. dock inte den som för att förhindra brottet borde ha angivit sin make eller tidigare make eller sin nuvarande sambo, ett syskon eller en släkting i rätt upp- eller nedstigande led, eller borde ha angivit en person till vilken han eller hon har någon annan nära relation som är jämförbar med ett parförhållande eller med släktskap.

Människohandelsbrott omfattas av specialbestämmelser också i vissa andra lagar. Människohandel tas upp till exempel i vissa bestämmelser i förundersökningslagen (805/2011) och tvångsmedelslagen (806/2011) som gäller rättigheterna för dem som deltar i förundersökning, förundersökningsmaterial och vissa tvångsmedel, samt bestämmelserna i rättegångsbalken (4/1734) om förbud mot att använda skriftliga berättelser och utnyttja bevis. Det finns ett särskilt hjälpsystem för offer för människohandel. Bestämmelser om detta finns i lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel (746/2011). Vidare beaktas människohandelsoffrens ställning särskilt till exempel i bestämmelserna om beviljande av uppehållstillstånd i utlänningslagen (301/2004).

Olaga tvång. Olaga tvång är straffbart enligt 25 kap. 8 § i strafflagen. I paragrafen konstateras det att den som orättmätigt med våld eller hot tvingar någon att göra, tåla eller underlåta något ska dömas för olaga tvång. I enlighet med den subsidiaritetsklausul som finns i bestämmelsen om olaga tvång ska gärningsmannen dömas för olaga tvång, om det inte föreskrivs om strängare straff för gärningen på något annat ställe i lag. Straffet för olaga tvång är böter eller fängelse i högst två år.

Bestämmelsen om olaga tvång är en allmän bestämmelse, som inte tillämpas om det på annat ställe i lag föreskrivs om ett strängare straff för gärningen (RP 94/1993 rd, s. 117). Även när det gäller en gärning som ska straffas som människohandel är det i praktiken ofta fråga om olaga tvång, varvid bestämmelsen om olaga tvång inte tillämpas.

Kriminaliseringen av tvång skyddar enskilda personers allmänna handlingsfrihet och till exempel frihet att bestämma sin vistelseort. I rättsligt hänseende är frihetsbegreppet viktigt för

relationerna människor emellan, som en motsats till tvång. En annan rättslig aspekt på friheten anknyter till humaniteten och den personliga integriteten och innebär att frihet kan användas som motsatt begrepp till trälldom. Friheten sammankopplas ofta också med sådana begrepp som individualism och integritet.

Brottet olaga tvång förutsätter våld eller hot. Våldet behöver inte vara straffbart som ett våldsbrott och hotet behöver inte avse våld mot person. Det finns många orättmätiga påtryckningsmedel som kan komma i fråga, t.ex. ekonomiska påtryckningar. Tvånget kan också bestå av ett hot om att någon närstående till den som ska tvingas kommer att tillfogas något ont. (RP 94/1993 rd, s. 109.) En skillnad mellan ett hot och en varning är att den som förmedlar en varning inte kan påverka om hotet realiseras eller inte, utan endast ger information. Ett hot kan förmedlas på vilket sätt som helst, muntligt eller skriftligt, uttryckligt eller konkludent till exempel genom gester. Straffbarhet förutsätter inte att gärningsmannen de facto kan realisera hotet. (Frände m.fl. 2023. Keskeiset rikokset. Digital bok i Edilex.)

Väsentligt är att påtryckningsmedlet kan påverka någons vilja så att denne gör eller tål något som gärningsmannen eftersträvar eller på grund av tvånget underlåter att göra något han eller hon själv skulle vilja göra (RP 94/1993 rd, s. 109). Ett exempel på tvång till handling är att en svartsjuk äkta man kräver att hans fru ska ge honom brev som hon fått eller att en man med hot om våld tvingar en kvinna att klä av sig.

Tvånget ska vara orättmätigt. Orättmätigheten hänför sig till påtryckningsmedlet, det som eftersträvas genom tvånget eller förhållandet mellan dessa. Hot om indrivning av en fordran som ska betalas vid anfordran, det vill säga med en i och för sig rättmätig sak, betraktas som olaga tvång, om gärningsmannen inte har rätt att kräva det handlande eller den underlåtelse som han eller hon vill framtvunga. Som olaga tvång betraktas också det att någon med hot om olagliga medel får någon att uppfylla ett i och för sig rättmätigt krav. Orättmätigheten ska uttryckligen tolkas utgående från om det är förbjudet att använda just det påtryckningsmedlet som använts för att hos den utsatte framkalla just det beteendet som eftersträvats. Gränsdragningen är beroende av vilka metoder vår kultur i vart och ett fall godkänner för att påverka andra människors vilja i olika angelägenheter. Det förekommer en hel del påtryckning, t.ex. i relationerna mellan föräldrar och barn, som inte betraktas som olaga tvång. (RP 94/1993 rd, s. 109.)

Enligt 1 kap. 11 § 2 mom. 8 punkten i strafflagen tillämpas finsk lag på sådant tvång som avses i 25 kap. 8 § i strafflagen, även om det i lagen på gärningsorten inte föreskrivs något straff för gärningen, om den har begåtts av en finsk medborgare eller en i 1 kap. 6 § 3 mom. 1 punkten avsedd person och om gärningen utgör sådant tvingande till äktenskap som avses i artikel 37 i Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (FördrS 53/2015).

Olaga tvång är ett målsägandebrott. Enligt 25 kap. 9 § i strafflagen får åklagaren väcka åtal för olaga tvång endast, om målsäganden anmäler brottet till åtal eller om ett livsfarligt hjälpmedel har använts vid olaga hot eller olaga tvång, eller om ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks.

Olaga hot. Olaga hot är straffbart enligt 25 kap. 7 § i strafflagen. Enligt paragrafen ska den som lyfter vapen mot någon eller på något annat sätt hotar någon med brott under sådana omständigheter att den hotade har grundad anledning att frukta för att hans egen eller någon annans personliga säkerhet eller egendom är i allvarlig fara för olaga hot dömas till böter eller fängelse i högst två år. Bestämmelsen om olaga hot ska tillämpas, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag.

Avsikten är att genom denna straffbestämmelse skydda medborgarna mot hotelser som är ägnade att hos dem skapa fruktan och ge dem anledning att vara på sin vakt eller vidta särskilda försiktighetsmått som stör det dagliga livet (RP 68/1966 rd, s. 13). Det hot som avses i rekvisitetet kan gälla den till vilken hotet framförs eller någon annan. Denna ”annan” ska vara en närstående till den till vilken hotet framförs, till exempel hans eller hennes make eller barn, varvid hotet framkallar en känsla av osäkerhet hos den till vilken hotet framförts på samma sätt som om hotet hade varit riktat mot honom eller henne själv. (RP 68/1966 rd, s. 13; Frände m.fl. 2023. Keskeiset rikokset. Digital bok i Edilex.)

Hot om vilket brott som helst uppfyller inte rekvisitetet för olaga hot, utan den som hotas ska ha grundad anledning att frukta uttryckligen för sin personliga säkerhet eller för sin egendom. Den personliga säkerheten kan kränkas genom brott mot en persons liv eller hälsa, kroppsliga okränkbarhet (sexualbrott) eller personliga frihet. Vidare kan en annan persons sinneslugn rubbas av hot att beröva personen hans eller hennes egendom. Rekvisitetet för olaga hot kan däremot inte anses uppfyllas exempelvis genom hot om brott som kränker någons heder eller integritet eller någon annan synnerligen obehaglig gärning, som dock inte utgör ett brott. (RP 68/1966 rd, s. 13; Frände m.fl. 2023. Keskeiset rikokset. Digital bok i Edilex.)

För att rekvisitetet ska kunna tillämpas förutsätts att det har funnits en grundad anledning till rädsla, det vill säga att rädslan är befogad. Med ”allvarlig” fara syftar man till både farans sannolikhet och storleken av den eventuella skadan. (RP 94/1993 rd, s. 110–111).

Olaga hot är på samma sätt som olaga tvång i regel ett målsägandebrott (25 kap. 9 § i strafflagen). Åklagaren får väcka åtal för olaga hot endast, om målsäganden anmäler brottet till åtal eller om ett livsfarligt hjälpmedel har använts vid olaga hot, eller om ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks. Åklagaren får dessutom väcka åtal för olaga hot, om gärningen har riktat sig mot en person på grund av hans eller hennes arbetsuppgifter och gärningsmannen inte är anställd hos samma arbetsgivare. Åklagaren får väcka åtal för olaga hot också om gärningen har riktat sig mot en person på grund av hans eller hennes offentliga förtroendeuppdrag.

2.1.3 Rättspraxis och uppgifter om straffprocessen

Institutet för kriminologi och rättspolitik (nedan *Krimo*), som verkar i anslutning till Helsingfors universitet, har 2017 gjort en utredning om förekomsten och uppdagandet av tvångsäktenskap i Finland (Toivonen, Vírve. Pakkoavioliittojen esiintyminen ja ilmitulo Suomessa (på finska). 2017). Enligt utredningen är det i Finland i praktiken inte bara organisationer utan också många utförande myndigheter som i sitt arbete får kännedom om tvångsäktenskap. Utredningen gav vid handen att tvångsäktenskap däremot nästan aldrig förekommer i straffprocesser.

Av utredningen framgick det att gärningar som gäller människohandel, grov människohandel eller tvång ytterst sällan innefattar tvingande till äktenskap. Under perioden 1.1.2015–31.12.2016 fanns det bland de polisanmälningar som lämnats till polisen endast nio anmälningar med indikationer på tvingande till äktenskap eller tvångsäktenskap. Enligt utredningen förekommer tvångsäktenskap även i åtalsprövningar endast sporadiskt, och då är det också ofta endast fråga om olika grader av misstankar.

Åbo hovrätt gav 2021 ett avgörande i ett fall där man kan anse att det varit fråga om en situation som påminner om tvångsäktenskap (mål nr R 19/1573; dom 21/116003, lagakraftvunnen). Hovrätten dömde en 30-årig man som ingått äktenskap med ett 13-årigt barn till fängelse i fyra år för bland annat människohandel och grov våldtäkt. Åtalen baserade sig huvudsakligen på att svaranden hade ingått äktenskap med den 13-åriga målsäganden i Irak och arrangerat en resa

till Finland för henne. Efter att målsäganden vid 14 års ålder kommit till Finland hade svaranden utsatt henne för sexuella handlingar och våld och begränsat hennes frihet. Tingsrätten ansåg att det inte hade kunnat påvisas att målsäganden varit yngre än 16 år vid tidpunkten för händelserna eller åtminstone inte att svaranden varit medveten om att målsäganden varit minderårig. Hovrätten ansåg däremot att det genom den bevisning som förts fram i målet hade påvisats att målsäganden varit 13 år gammal vid ingåendet av äktenskapet och 14 år gammal vid ankomsten till Finland samt att svaranden omöjligen hade kunnat missta sig och tro att målsäganden varit myndig.

Också högsta domstolen hänvisar till tvångsäktenskap i ett avgörande från 2017. I målet HD 2017:60 hade svaranden dömts för bland annat grov människohandel. Tillräknandet grundade sig bland annat på att A tillsammans med en annan svarande hade förlämnat B att följa med i svarandens sällskap och tagit kontroll över henne i syfte att försätta henne i förhållanden som kränker människovärdet. När B träffade svarandena var hon 19 år gammal, och på grund av hennes utvecklingsförsening och godtrogenhet var det uppenbarligen lätt för svarandena att förlämnat henne. B hade blivit berövad sin frihet att röra sig självständigt och hålla kontakt med yttervärlden. Hon hade inte haft något identitetsbevis eller eget bankkonto. Hot och våld hade använts för att undertrycka B. Enligt HD fanns det också drag av tvångsäktenskap, eftersom A var far till fyra barn som B hade fött. I högsta domstolen behandlades bland annat frågan om ett tidigare ovillkorligt fängelsestraff som dömts ut i Sverige ska beaktas med stöd av 7 kap. 6 och 9 § i strafflagen. HD beslutade att det fängelsestraff som hovrätten dömt ut, 5 år och 8 månader, skulle sänkas till 3 år och 8 månader.

Hösten 2023 bad justitieministeriet till stöd för en arbetsgrupp som ministeriet tillsatt polisinsatserna, åklagardistriktet och hovrätterna uppges om de hade behandlat sådana fall som på grundval av till exempel människohandel (25 kap. 3 § i strafflagen), grov människohandel (25 kap. 3 a § i strafflagen), olaga tvång (25 kap. 8 § i strafflagen) eller någon annan brottsrubricering kan betraktas som tvingande till äktenskap eller tvångsäktenskap. Hovrätterna lämnade uppgifter om sammanlagt 8 fall, åklagardistriktet om 17 fall och polisen om 17 fall. En del fall som hade behandlats i hovrätterna var helt eller delvis sekretessbelagda så att justitieministeriet inte gavs tillstånd att granska den sekretessbelagda delen.

De granskade fallen kan anses vara ett avgränsat urval av de fall i Finland som gått vidare till förundersökning, åtalsprövning eller domstol och som kan anses uppfylla kriterierna för tvingande till äktenskap eller tvångsäktenskap. Genom denna insamling av information fick man riktgivande information om huruvida fall som gällt tvingande till äktenskap har identifierats och gått vidare i straffprocessen samt varför fallen eventuellt inte har gått vidare i straffprocessen.

Det vanligaste rekvisitet som det hänvisades till i materialet var människohandel och grov människohandel. Av de fall som förts vidare till hovrätten gällde två besöksförbud. I dessa fall hänvisades det till omständigheter som eventuellt kan anses motsvara tvingande till äktenskap och tvångsäktenskap. I fem fall som behandlats i hovrätten hänvisades det till rekvisiten för bland annat människohandel eller grov människohandel. Ett av de fall som förts vidare till hovrätten gällde tvingande till sexuella handlingar.

Bland det material som åklagaren lämnade in var det vanligaste rekvisitet som det hänvisades till i beslut om åtalseftergift, beslut om att begränsa förundersökningen och beslut om att inte inleda förundersökning människohandel och grov människohandel, vid sidan av eventuella andra rekvisit, såsom våldtäkt eller ordnande av olaglig inresa. I ett beslut om begränsning av förundersökningen hänvisades det som rekvisit endast till lämnande av oriktiga personuppgifter och till riksgränsbrott, och i ett annat fall hänvisades det till olaga hot. Dessa fall var förknippade

med hot om tvingande till äktenskap eller tvångsäktenskap. I den enda stämningsansökan som ingick i materialet från åklagaren yrkades det på straff för människohandel.

Materialet från polisinrättningarna gällde vid sidan av människohandel ofta också andra brottsrubriceringar, såsom misshandel, grov misshandel, våldtäkt eller grov våldtäkt. Endast i ett fåtal fall hänvisades det till rekvisitet för olaga tvång.

I handlingarna från polisen saknades ofta en exakt lägesbeskrivning av förundersökningen. Av materialet framgick att största delen av de gärningar som begåtts utomlands hade ägt rum åtminstone delvis utanför Europeiska unionen, och polisinrättningarna och åklagaren hänvisade i sina handlingar ibland till de utmaningar som följer av detta. Som exempel kan nämnas fall där gärningen begåtts utomlands eller den person eller de personer som misstänks för gärningen inte befann sig i Finland. Till exempel i åklagarens beslut om att inte inleda förundersökning, och i besluten om begränsning av förundersökningen, ansågs det ofta vara sannolikt att man inte kommer att kunna undersöka och utreda fallet i tillräcklig grad i Finland. I åklagarbesluten om åtal eftergift var den vanligaste orsaken till beslutet att tillräckliga bevis inte funnits att tillgå eller att tillräckliga sannolika skäl till stöd för den brottsmisstänktes skuld inte funnits att påvisa.

Överlag kan man utifrån materialet konstatera att vissa fall som gäller tvingande till äktenskap de facto tas upp till behandling i en straffprocess och också identifieras av förundersökningsmyndigheterna. Vissa fall var förknippade med vissa utmaningar när det gäller att skaffa bevis, framför allt om tvånget har skett utomlands.

I nästan alla de fall som analyserades hade målsäganden både tvingats till äktenskap och underäktenskapets utsatts för tvångsförhållanden. Oftast hade målsäganden ingått äktenskap efter påtryckning från en närstående person, familjen eller slakten. Påtryckning från såväl maken och hans familj som målsägandens egen familj var många gånger orsaken till att målsäganden stannade kvar i äktenskapet. Ofta hade tvånget till äktenskapet skett utomlands, medan tvånget eller påtryckningen under äktenskapet hade skett eller fortsatt i Finland. I vissa fall berättade målsäganden att hon inte hade haft något annat alternativ än att samtycka till eller stanna kvar i äktenskapet till exempel på grund av påtryckning från familjen eller samhället. Av materialet framgick att trycket på att ingå och stanna kvar i ett äktenskap ibland var förknippat med psykiskt, fysiskt eller sexuellt våld eller hot. I många fall förekom våld i flera olika former.

Nästan alla fall som granskades gällde ett juridiskt giltigt äktenskap. I ett fall som behandlats i hovrätten hänvisades det till ett äktenskap mellan romer, som utifrån de rapporterade omständigheterna inte var ett juridiskt giltigt äktenskap. I ett annat fall ansåg polisen att det var oklart om ett äktenskap som hade ingåtts utomlands var ett juridiskt giltigt äktenskap i det land där det ingicks.

Utöver det övriga materialet lämnade Centralkriminalpolisen i och med begäran om material till justitieministeriet en analys över ärenden som behandlats av polisen där det bedömts ha varit fråga om tvingande till äktenskap eller tvångsäktenskap. Uppgifterna i Centralkriminalpolisens analys hänförde sig till perioden 1.1.2021–31.8.2023 och gällde polisanmälningar om människohandel eller anslutande brott, där hedersrelaterat våld eller tvångsäktenskap hade antecknats som ändamål för utnyttjandet.

Centralkriminalpolisens analys delades in i ett material som gällde sådana anmälningar om tvingande till äktenskap där den ena maken eller bägge makarna har tvingats att ingå äktenskap (Material 1) samt en separat analys som gällde tvångsäktenskap i vidare bemärkelse, så att analysen gällde anmälningar där tvingande förhållanden har förekommit under äktenskapet (Material 2). Material 1 bestod av 34 fall, av vilka 29 gällde människohandel och 5 grov

människohandel. Material 2 bestod av 68 fall, av vilka 62 gällde människohandel och 6 grov människohandel. Den information utifrån vilken förundersökningen inleddes kom i bägge materialen oftast via hjälpsystemet för offer för människohandel eller lämnades av målsäganden eller dennes advokat. Några anmälningar inkom via nödcentralssamtal, ett flygbolag, Flyktingrådgivningen, en brottsutredning, kommunsektorn, en släkting eller annan bekant, rättshjälpsbyrån, Gränsbevakningsväsendet, ett grupphem, en aktör inom social- och hälsovården och andra kanaler.

I en stor del av polisanmälningarna hade händelserna åtminstone börjat utanför Finlands gränser. I bägge materialen fördelade sig händelseplatserna i Finland så att största delen av de gärningar som var föremål för undersökning hade begåtts i huvudstadsregionen och resten på andra orter i Finland. Av samtliga gärningar som var föremål för undersökning hade största delen begåtts i Finland och den näst största delen utanför Europa. Några gärningar hade begåtts i något annat Schengen- eller EES-land.

I bägge materialen var största delen av målsägandena mellan 18 och 29 år gamla när brottshandlingarna började. Den näst största åldersgruppen bland målsägandena var under 18 år. I bägge materialen var de flesta misstänkta när brottshandlingarna började mellan 18 och 29 år gamla, och den näst största åldersgruppen bland de misstänkta var 30–39 år. De två största nationalitetsgrupperna i bägge materialen var bland målsägandena Irak och Afghanistan och bland de misstänkta Irak och Finland.

I material 1 nämndes tvångsäktenskap som ändamål för utnyttjande. I material 2 nämndes som ändamål förutom tvångsäktenskap även hedersrelaterade gärningar och förhållanden som kränker människovärdet. I bägge materialen var de vanligaste medlen som användes fysiskt våld, psykiskt våld, sexuellt våld, begränsning av rörelsefriheten och ekonomiskt våld. Av de metoder som uppges i bestämmelserna om människohandel nämndes oftast utövande av makt över någon, beroende ställning, skyddslöst läge och påtryckning.

I Finland har, enligt de uppgifter och utredningar som funnits till förfogande, inga domar getts på grundval av tvingande till äktenskap till exempel under brottsrubriceringen människohandel, grov människohandel eller olaga tvång. Även om det i de fall som behandlats i en straffprocess har funnits hänvisningar till fall som gällt tvingande till äktenskap eller tvångsäktenskap saknas det information om i hur många fall det uttryckligen har varit fråga om gärningar som fyller rekvisiten för straffbart förfarande. I vissa fall kan det hänvisas till tvingande till äktenskap eller tvångsäktenskap också i allmänspråklig bemärkelse eller som bakgrundsinformation till det ärende som behandlas, vilket innebär att det inte nödvändigtvis har varit fråga om ett straffbart förfarande. Samtidigt kan det finnas flera orsaker till att eventuella fall inte förs vidare i straffprocessen. Bland dessa kan nämnas avsaknad av bevis, ovilja hos målsäganden att samarbeta med myndigheterna, lojalitet mot familjen eller släkten eller ovilja att polisanmäla släktingar, rädsla för att eventuellt våld eskalerar eller det faktum att händelserna har ägt rum helt eller delvis utomlands, vilket försvårar utredningen av fallet.

2.2 Internationella förpliktelser

2.2.1 Tvingande till äktenskap i Istanbulkonventionen

Förpliktelser enligt Istanbulkonventionen. I artikel 37 i Istanbulkonventionen föreskrivs det om skyldigheten att kriminalisera tvingande till äktenskap:

1. Parterna ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att uppsåtliga gärningar som består i att tvinga en vuxen person eller ett barn att ingå äktenskap är straffbelagda.

2. Parterna ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att uppsåtliga gärningar som består i att förleda en vuxen person eller ett barn till en annan parts eller stats territorium där han eller hon inte är bosatt i syfte att den vuxna personen eller barnet ska tvingas ingå äktenskap är kriminaliserade.

I punkterna 195–197 i förklaringspromemorian till konventionen¹ behandlas artikel 37, som gäller tvångsäktenskap. I punkt 195 i förklaringspromemorian beskrivs bakgrunden till artiklarna 1 och 2. Enligt förklaringspromemorian tvingas en del av dem som blir offer för tvångsäktenskap till att ingå äktenskap i det land där de bor, medan många blir förda till ett annat land, som ofta är det land som personens släkt härstammar från, där de blir tvingade att ingå äktenskap med en person som bor i landet i fråga. Av denna anledning föreskrivs det om skyldigheten att kriminalisera två olika handlingar eller förfaranden.

I en gärning enligt artikel 37.1 är det fråga om att en vuxen person eller ett barn tvingas till att ingå äktenskap (punkt 196 i förklaringspromemorian). Begreppet ”tvingande” (”forcing”) syftar på användning av fysiska eller psykologiska maktmedel (”force”) med hjälp av tvång eller hot (”coercion or duress”). Gärningen har fullgjorts när ett äktenskap ingåtts trots att åtminstone den ena parten på grund av ovan nämnda tvångs- eller hotrelaterade omständigheter inte frivilligt har gett sitt samtycke till det.

Enligt artikel 37.2 ska parterna kriminalisera gärningar som består i att förleda (”luring”) en person att följa med utomlands i syfte att tvinga personen i fråga att ingå äktenskap mot sin vilja. Enligt punkt 197 i förklaringspromemorian förutsätts inte att ett äktenskap har ingåtts. Med ordet ”förleda” avses vilket som helst förfarande genom vilket gärningsmannen förleder ett offer att resa utomlands. Som exempel nämns en situation där en person blir förledd att resa utomlands under någon förevändning eller av någon påhittad orsak, såsom ett behov av att besöka en sjuk familjemedlem. Den uppsåtliga gärningen ska innefatta både det att personen förleds att resa utomlands och syftet att tvinga personen att ingå äktenskap utomlands.

I Istanbulkonventionen definieras vilka gärningar som ska kriminaliseras, men varken i konventionen eller i förklaringspromemorian till den anges det på vilket sätt kriminaliseringen ska genomföras. Konventionsstaterna får således själva besluta om genomförandet av skyldigheterna enligt konventionen också när det gäller kriminaliseringssättet, och konventionen förpliktar inte konventionsstaterna att särskilt föreskriva om kriminalisering av de gärningar som ska kriminaliseras.

Andra bestämmelser om tvingande till äktenskap som ingår i Istanbulkonventionen är bestämmelserna om preskriptionsregler (artikel 58), domsrätt (artikel 44), medhjälp och försök (artikel 41), försvårande omständigheter (artikel 46), förfaranden för ex parte och ex officio (artikel 55) samt åtgärder beträffande personer som riskerar att utsättas för våld (artikel 63).

Fullgörandet av skyldigheterna i fråga om tvingande till äktenskap i Istanbulkonventionen. I regeringens proposition till riksdagen om godkännande av Istanbulkonventionen och om

---

¹ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence Istanbul, 11.V.2011. Council of Europe Treaty Series - No. 210. <https://rm.coe.int/ic-and-explanatory-report/16808d24c6>, s. 34.

tillhörande lagändringar konstaterades det att Finlands lagstiftning uppfyller kravet på kriminalisering av tvångsåktenskap enligt artikel 37 i Istanbulkonventionen. I propositionen hänvisades det till bestämmelserna om människohandel och grov människohandel (RP 155/2014 rd, s. 53). Vidare konstaterades det vid beredningen av lagändringen att tvingande till åktenskap kan anses uppfylla brottsrekvisitet för olaga tvång enligt 25 kap. 8 § i strafflagen (AjUB 15/2014, s. 8).

Enligt regeringens proposition om genomförandet av Istanbulkonventionen anges försättande i förhållanden som kränker människovärdet som ett syfte för gärningen i 1 mom. i paragrafen om människohandel. Enligt förarbetena till paragrafen kan begreppet förhållanden som kränker människovärdet anses vara beroende av tiden och kulturen (RP 34/2004 rd, s. 94). Som dylika förhållanden kan man åtminstone betrakta med slaveri jämförbara system och förfaranden som har omnämnts i Förenta nationernas år 1956 antagna tilläggskonvention om undertryckande av slaveri, slavhandel samt med slaveri jämförbara institutioner och sedvänjor (FördrS 17/1959). I denna tilläggskonvention jämföras med slaveri också de former av tvångsåktenskap som definieras närmare i konventionen (artikel 1.c). Dessa är institutioner eller sedvänjor med stöd av vilka I) en kvinna, utan att hon har rätt att vägra, bortlovas eller ges till äkta mot en penning- eller naturaprestation, som ska betalas åt hennes föräldrar, förmyndare, familj eller vilken annan person eller persongrupp som helst, eller II) en kvinnas make, dennes familj eller släkt är berättigad att mot vederlag eller på annat sätt överlåta henne åt tredje man; eller III) en kvinna då hennes make avlidit, kan överlåtas som arv åt en annan person. Såsom försättande i förhållanden som kränker människovärdet kan på det sätt som avses i bestämmelsen om människohandel också anses vara andra former av tvångsåktenskap, om bara de övriga förutsättningarna i människohandelsbestämmelsen uppfylls, dvs. något av de medel och gärningssätten som anges där (RP 155/2014 rd, s. 53).

I fråga om artikel 37.2 i Istanbulkonventionen (förledande) konstateras det i regeringens proposition att tillämpningen av bestämmelserna om människohandel inte förutsätter att personen nödvändigtvis har utsatts för utnyttjande eller t.ex. förhållanden som kränker människovärdet, såsom tvångsåktenskap. Rekvisitet uppfylls redan när en person till exempel genom vilseledande eller genom att utnyttja att någon vilseletts transporteras någonstans för att där bli utsatt för i paragrafen avsett utnyttjande eller försätts i förhållanden som kränker människovärdet. Det är alltså tillräckligt att en sådan avsikt att utnyttja finns.

Trots att det konstaterades att lagstiftningen i Finland redan då räckte till för att uppfylla kraven i Istanbulkonventionen i fråga om kriminalisering av tvångsåktenskap, föreslogs det i regeringens proposition 155/2014 att det i fortsättningen ska övervägas om det föreligger behov för en mer ingående granskning av lagstiftningen till denna del. I propositionen hänvisas det till vissa europeiska stater som till sin lagstiftning har fogat en separat straffbestämmelse som gäller tvångsåktenskap (RP 155/2014 rd, s. 54.)

Övervakning av genomförandet av Istanbulkonventionen. Enligt artikel 66 i konventionen ska expertgruppen för bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (GREVIO) övervaka parternas tillämpning av konventionen. I enlighet med det förfarande som anges i artikel 68 i konventionen ska GREVIO utvärdera tillämpningen av konventionen i konventionsstaterna och som avslutning på utvärderingen anta en rapport som innehåller en analys av tillämpningen av de bestämmelser som ligger till grund för utvärderingen samt GREVIOs förslag på hur parten i fråga kan hantera uppdragade problem.

GREVIO har i sin första utvärderingsrapport om Finland från 2019 fört fram synpunkter på kriminalisering av tvångsåktenskap (GREVIO/Inf(2019)9). I sin rapport efterlyser GREVIO tydlighet och behovet av att skilja mellan hur och i vilka situationer bestämmelserna om

människohandel och olaga tvång ska tillämpas. GREVIO framhåller i sin rapport att det är problematiskt att tillämpa rekvisiten för människohandelsbrott på tvingande till äktenskap, eftersom människohandelsgärningar inte täcker alla former av tvingande till äktenskap. Detta beror enligt GREVIO delvis på att det i människohandelsbrott är fråga om sådana gärningssätt där en person till exempel tvingas, överlåts, transporterats, överförs, tas emot och inkvarteras för sexuellt utnyttjande och koppleri.²

Som slutsats i sin analys uppmanar GREVIO starkt ("strongly encourages") de finska myndigheterna att överväga att i lag föreskriva om särskilda brottsrekvisit för tvångsäktenskap som täcker dessa gärningars särskilda karaktär och som är användbara ur de brottsbekämpande myndigheternas och domstolarnas synvinkel. Vidare rekommenderar GREVIO att den finska staten ska kriminalisera uppsåtliga gärningar som består i att förleda en vuxen person eller ett barn till en annan stat i syfte att tvinga personen i fråga att ingå äktenskap på det sätt som avses i artikel 37.2 i Istanbulkonventionen.³

2.2.2 Övriga relaterade internationella förpliktelser och instrument

Rätten att ingå äktenskap med en partner efter eget val är en mänsklig rättighet som tryggas antingen som en självständig rätt eller som en del av skyddet för privatlivet i flera internationella avtal som är bindande för Finland. I flera internationella rättsliga instrument förknippas ingående av äktenskap med villkor om parternas samtycke och en nedre åldersgräns.

Till exempel i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (63/1999, nedan *Europakonventionen*) tryggas bland annat skyddet för vars och ens privat- och familjeliv (artikel 8). Alla giftasvuxna personer tryggas rätten att ingå äktenskap och bilda familj i enlighet med nationell lagstiftning (artikel 12). För att få skydd för familjelivet i enlighet med artikel 8 i Europakonventionen förutsätts ett lagligt och faktiskt äktenskap men inte nödvändigtvis att man bor tillsammans (Abdulaziz, Cabales och Balkandali v. UK, 1985, punkt 62). Staten är inte skyldig att ge en parrelation som ingåtts som ett så kallat religiöst äktenskap samma rättsverkningar som ett äktenskap, såvida inte äktenskapet har registrerats som ett officiellt äktenskap (*Şerife Yiğit v. Turkey*, 2010, punkt 102).

Enligt artikel 16 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna har fullvuxna män och kvinnor rätt att utan någon inskränkning på grund av sin ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. De har lika rättigheter vid giftermål, under äktenskap och vid äktenskaps upplösning. I artikel 16.2 konstateras att äktenskap må ingås endast med de blivande makarnas fria och fullständiga samtycke.

Inom FN har det utarbetats en konvention som gäller samtycke till äktenskap, minimiålder för ingående av äktenskap och registrering av äktenskap (FördrS 50/1964). Enligt artikel 1 i konventionen förutsätts båda parternas fulla och frivilliga samtycke för att ett äktenskap ska

---

² GREVIO Baseline Evaluation Report. Finland. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) FINLAND. GREVIO/Inf(2019)9. <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>, s. 44.

³ GREVIO Baseline Evaluation Report. Finland. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) FINLAND. GREVIO/Inf(2019)9. <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>, s. 45.

ingås lagligt och att de ska uttrycka detta personligen inför en myndighet och i vittnens närvaro. Finland förband sig till den ovannämnda konventionen 1962.

I artikel 23 i FN:s MP-konvention tryggas skyddet för familjelivet och rätten för giftasvuxna män och kvinnor att ingå äktenskap. Enligt konventionen får inget äktenskap ingås utan de blivande makarnas fria och fulla samtycke.

FN:s konvention om avskaffande av alla slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) ratificerades i Finland 1986 (FördrS 68/1986). Enligt artikel 16 i CEDAW ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa lika rätt att fritt välja make och att ingå äktenskap endast med sitt eget fria och fulla medgivande.

Även i artikel 9 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna (2012/C 326/02) garanteras rätten att ingå äktenskap och rätten att bilda familj enligt de nationella lagar som reglerar utövandet av dessa rättigheter.

Även kommittén mot tortyr, som övervakar genomförandet av konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (FördrS 59 och 60/1989), har i de slutsatser av den 10 maj 2024 som kommittén gav med anledning av den åttonde periodiska rapporten om Finland behandlat tvångsäktenskap i samband med utvärderingen av de åtgärder som vidtagits för att bekämpa könsrelaterat våld. Kommittén har konstaterat att den är bekymrad över att tvångsäktenskap inte ingår i strafflagen som ett separat brott (40:e stycket i slutsatserna). Enligt kommittén bör Finland ta in tvångsäktenskap som ett separat brott i strafflagen (41:a stycket punkt g)).

Tilläggskonventionen om undertryckande av slaveri, slavhandel samt med slaveri jämförbara institutioner och sedvänjor (FördrS 17/1959) innehåller en bestämmelse om tvångsäktenskap. Enligt artikel 1 c i tilläggskonventionen förbinder sig konventionsstaterna till att vidta åtgärder för att slopa eller avskaffa institutioner eller sedvänjor med stöd av vilka I) en kvinna, utan att hon har rätt att vägra, bortlovas eller ges till äkta mot en penning- eller naturaprestation, som ska betalas åt hennes föräldrar, förmyndare, familj eller vilken annan person eller persongrupp som helst, eller II) en kvinnas make, dennes familj eller släkt är berättigad att mot vederlag eller på annat sätt överlåta henne åt tredje man; eller III) en kvinna då hennes make avlidit, kan överlåtas som arv åt en annan person.

I vissa tvångsäktenskap är det fråga om barnäktenskap, vilket innebär att också konventionen om barnets rättigheter (FördrS 60/1991) ska beaktas. Vidare är konventionsstaterna enligt det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi (FördrS 40–41/2012) skyldiga att förbjuda försäljning av barn.

I konventionen om barnets rättigheter avses med barn varje människa under 18 år, om inte myndighet uppnås tidigare enligt den lag som gäller för barnet (artikel 1). I den allmänna kommentar nr 20 som FN:s kommitté för barnets rättigheter har utfärdat om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren (CRC/C/GC/20, 2016) fastställs principen att minimiåldersgränsen för giftermål bör vara 18 år.

Konventionen om barnets rättigheter innehåller flera bestämmelser som är relevanta i bedömningen av tvingande till äktenskap. En viktig princip i konventionen är att barnets bästa ska komma i främsta rummet och att barnet tillförsäkras sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd (artikel 3). I konventionen tillförsäkras barnet till exempel rätten att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet och att höras (artikel 12) samt rätten till

ett privatliv (artikel 16). Barnet ska enligt artikel 19 i konventionen genom alla lämpliga åtgärder skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård. Enligt artikel 24.3 i konventionen ska konventionsstaterna vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barnets hälsa. Vidare fastställs det i konventionen bland annat att barnet inte ska skiljas från sina föräldrar mot deras vilja utom i det fall då ett sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa (artikel 9). Likaså förpliktas konventionsstaterna att vidta åtgärder för att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet (artikel 11).

Dessutom bör man beakta artikel 34 i konventionen, enligt vilken konventionsstaterna åtar sig att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Sexuella övergrepp innefattar enligt kommittén för barnets rättigheter även handel med barn för tvångsäktenskap (CRC/C/GC/13, 2011). Artikel 35 i konventionen förutsätter att konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga nationella, bilaterala eller multilaterala åtgärder för att förhindra bortförande eller försäljning av eller handel med barn för varje ändamål och i varje form. Enligt kommittén för barnets rättigheter kan försäljning av barn ske i form av barnäktenskap (CRC/C/156, 2019). Vidare förpliktar artikel 36 konventionsstaterna att skydda barnet mot alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende.

När det gäller människohandel anslöt sig Finland 2006 till tilläggsprotokollet om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, till Förenta Nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (FördrS 71/2006).

Frågor som rör tvångsäktenskap har också analyserats i allmänna kommentarer och rekommendationer av vissa övervakningsorgan för FN:s konventioner. Som exempel kan nämnas CEDAW-kommitténs allmänna rekommendation nr 35 om könsrelaterat våld mot kvinnor (CEDAW/C/GC/35), där konventionsstaterna uppmanas att upphäva bestämmelser som möjliggör tvångs- och barnäktenskap. I den gemensamma allmänna rekommendation nr 31/allmänna kommentar nr 18 som CEDAW-kommittén och FN:s kommitté för barnets rättigheter utfärdat om skadliga sedvänjor (CEDAW/C/GC/31 – CRC/C/GC/18) konstateras att barnäktenskap anses vara en form av tvångsäktenskap då en eller båda parter inte har uttryckt sitt fulla, fria och informerade samtycke. Enligt rekommendationen kan i undantagsfall äktenskap tillåtas för mogna, kapabla barn under 18 års ålder, förutsatt att barnet är minst 16 år och att beslutet fattas av en domare.

Europarådets parlamentariska församling utfärdade 2018 en resolution om tvångsäktenskap (2233), där medlemsstaterna i Europarådet bland annat uppmanas att föreskriva att det betraktas som ett separat straffbart brott om en vuxen person eller ett barn tvingas till äktenskap samt om en person förleds att resa utomlands i syfte att tvinga denne att ingå äktenskap.

Finland har också anslutit sig till Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (FördrS 43 och 44/2012), som för Finlands del trädde i kraft den 1 september 2012. Den 18 oktober 2019 gav partskommittén för konventionen sin senaste rekommendation till Finland om genomförandet av konventionen. Rekommendationen baserar sig på expertgruppen för bekämpande av människohandel (GRETA) andra rapport om Finland, som gäller genomförandet av konventionen i Finland. GRETA utvärderar i sin rapport bland annat de åtgärder som i Finland vidtagits för att bekämpa tvångsäktenskapsrelaterad människohandel. I rapporten framhåller GRETA bland annat att de finska myndigheterna bör utreda om begreppet tvångsäktenskap definieras på ett tillräckligt sätt i strafflagen (punkt 192 i rapporten).

I skäl 11 i ingressen till EU:s människohandelsdirektiv (Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF) konstateras att definitionen av människohandel också omfattar människohandel i syfte att avlägsna organ, vilket utgör en allvarlig kränkning av den mänskliga värdigheten och den fysiska integriteten, samt till exempel andra gärningar, som illegal adoption eller tvångsäktenskap, i den mån dessa uppfyller brottsrekvisiten för människohandel.

Europeiska kommissionen lade 2022 fram två direktivförslag innefattande skyldigheter som gäller tvingande till äktenskap eller tvångsäktenskap. I december 2022 lade kommissionen fram ett förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av direktivet 2011/36/EU om förebyggande och bekämpande av människohandel samt om skydd av dess offer (U 108/2022 rd), och i mars 2022 lade kommissionen fram ett förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer (U 32/2022 rd). I och med ändringarna i människohandelsdirektivet tas utnyttjande av tvångsäktenskap (exploitation of forced marriage) uttryckligen upp på artikelnivå i direktivet som ett syfte med människohandel. Direktivet om bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer kompletterades under förhandlingarna med en skyldighet att i enlighet med Istanbulkonventionen kriminalisera äktenskapstvång. De nämnda direktiven godkändes våren 2024.

I skäl 17 i ingressen till EU:s så kallade brottsofferdirektiv (Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF) konstateras det att könsrelaterat våld innefattar tvångsäktenskap. Vidare konstateras det att kvinnor som är offer för könsrelaterat våld måste, liksom deras barn, få särskilt stöd och skydd, eftersom det vid sådant våld föreligger en stor risk för sekundär eller upprepad viktisering, hot eller vedergällning. För närvarande pågår även en reform av brottsofferdirektivet (COM(2023) 424 final; U 44/2023 rd).

Bestämmelser om tvångsäktenskap finns även bland annat i direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening (artikel 4.5) samt i direktiv 2011/95/EU av den 13 december 2011 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande, och för innehållet i det beviljade skyddet (artikel 9.2 f). Tvångsäktenskap nämns inte som begrepp i bestämmelsen i fråga, men formuleringen ”köns- eller barnspecifika handlingar” har ansetts omfatta tvångsäktenskap.

Tvångsäktenskap nämns i EU-kommissionens dokument En jämlikhetsunion: jämställdhetsstrategi för 2020–2025.⁴ I strategin konstateras bland annat tidiga äktenskap och tvångsäktenskap, så kallat hedersrelaterat våld och andra skadliga sedvänjor som utövas mot kvinnor och flickor vara former av könsbaserat våld och allvarliga brott mot kvinnors och barns rättigheter i EU och i resten av världen. Utöver möjlig lagstiftning kommer EU att lägga fram en rekommendation om förebyggande av skadliga sedvänjor, och därigenom betona behovet av effektiva förebyggande åtgärder och undervisningens betydelse. Enligt meddelandet från kommissionen omfattar rekommendationen också stärkta offentliga tjänster, förebyggande

---

⁴ COM(2020) 152 final. 5.3.2020. Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, ekonomiska och sociala kommittén och regionkommittén. En jämlikhetsunion: jämställdhetsstrategi för 2020-2025. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:52020DC0152>.

åtgärder och stödåtgärder, kapacitetsuppbyggnad bland yrkesverksamma på området och tillgång till domstolsprövning inriktad på offrens behov.

2.3 Tvingande till äktenskap som fenomen

På internationell nivå finns det ingen enhetlig definition av begreppet tvingande till äktenskap eller tvångsäktenskap. Med fenomenet tvångsäktenskap avses ofta ett äktenskap där den ena maken eller båda makarna inte själva har kunnat påverka ingåendet av äktenskapet eller valet av make. Man syftar alltså på ett äktenskap som uppkommit till följd av tvång. Med tvångsäktenskap kan man också avse att en person tvingas att stanna kvar i ett äktenskap mot sin vilja eller hindras från att lösgöra sig från äktenskapet. I ett tvångsäktenskap kan det vara fråga om ett barnäktenskap där åtminstone den ena maken är under 18 år.

Som det konstaterats ovan definieras inte begreppet tvångsäktenskap i Istanbulkonventionen, men begreppet avser tvingande till äktenskap. Till exempel Internationella arbetsorganisationen ILO avser med tvångsäktenskap (forced marriage) situationer där en person har tvingats att ingå äktenskap utan sitt samtycke (Global Estimates of Modern Slavery. Forced Labour and Forced Marriage. International Labour Organization (ILO), 2022, s. 19, 59). Enligt ILO handlar både tvångsarbete och tvångsäktenskap om ett utnyttjande, som en person inte kan vägra att utsättas för eller avlägsna sig från på grund av hot, våld, tvång, förledande eller missbruk av maktposition. Europarådets parlamentariska församling har definierat begreppet tvångsäktenskap som ett äktenskap mellan två personer till vilket minst den ena inte har gett sitt fulla och fria samtycke. Senare har den utvidgat definitionen till att gälla även äktenskap som minst den ena maken inte kan upplösa eller lämna av fri vilja (Europarådets parlamentariska församlings resolutioner 1468 (2005) och 2233 (2018)).

Vid tvingande till äktenskap grundar sig ingåendet av äktenskapet ur den ena makens eller båda makarnas synvinkel inte på fri vilja utan på användning av exempelvis våld, hot, annat tvång eller påtryckning. Den tvingande parten kan vara till exempel offrets förälder, någon annan familjemedlem eller släkting eller (den blivande) maken. En större personkrets, såsom släkten eller den övriga gemenskapen, kan också rikta hot, våld eller påtryckning mot den ena parten eller båda parterna, och detta kan motiveras med kulturella faktorer och så kallade hedersfrågor eller kopplas till dessa faktorer. Då kan det handla om kollektiv påtryckning, som närsamhället deltar i. En påtryckningsmetod som kan användas är hot om att utesluta personen ur gemenskapen. Orsaker som kan ligga bakom påtryckningen är till exempel ekonomiska faktorer, släktens fortlevnad, annan nytta som kan fås genom äktenskapet eller uppehållstillståndsfrågor. Den som är föremål för tvånget kan pressas eller hotas till exempel med förlust av uppehållstillstånd eller vårdnad om barn, spridning av material som kränker integriteten, uteslutning ur familjen, släkten eller gemenskapen, grundlösa straffrättsliga konsekvenser, skulder eller förvägrande av pengar eller annat ekonomiskt stöd.

På ett internationellt plan har man identifierat situationer där unga flickor eller kvinnor kan tvingas att ingå äktenskap mot vederlag i form av en penningprestation till deras familj, betalning av en skuld eller avgörande av meningsskiljaktigheter mellan familjer. I konfliktområden kan kvinnor och flickor tvingas att ingå äktenskap med soldater som är stationerade i landet. Flickor och kvinnor kan tvingas att gifta sig av kulturella orsaker eller för att trygga en annan persons (makens) tillträde till landet. Personer som tvingats att ingå

äktenskap riskerar att bli utsatta för sexuellt och annat utnyttjande, hemslaveri eller annan form av tvångsarbete.⁵

Internationellt sett har antalet personer som tvingats att ingå äktenskap uppskattats till 22 miljoner (2021). Tvångsäktenskap förekommer främst i Asien, Stillahavsregionen och Afrika, men även i Europa och andra världsdelar. Såväl kvinnor och flickor som män och pojkar kan bli tvingade att ingå äktenskap, men globalt sett är det främst kvinnor och flickor som utsätts för tvångsäktenskap. Särskilt utsatta grupper har dessutom ansetts vara personer som hör till en sexuell minoritet eller en könsminoritet samt personer med nedsatt kognitiv funktionsförmåga. Både minderåriga och myndiga personer kan tvingas att ingå äktenskap. En undersökning som utförts av ILO visade att cirka 40 procent av dem som tvingats till att ingå äktenskap var under 18 år när tvångsäktenskapet ingicks.⁶

Enligt ILO:s rapport har familjemedlemmar i flera fall konstaterats ligga bakom ett tvångsäktenskap. En analys av alla rapporterade fall av tvångsäktenskap visar att den som tvingat personen att ingå äktenskap var personens förälder i drygt 70 procent av fallen och någon annan släkting i 16 procent av fallen. Hälften av alla personer som tvingats till att ingå äktenskap hade tvingats genom emotionella hot, verbal misshandel eller kränkningar. Det kan till exempel handla om att föräldrarna till den som tvingas att ingå äktenskap hotar att skada sig själva eller påstår att familjens rykte skadas, eller att personen hotas att bli alienerad eller utestängd från familjens gemenskap. I en knapp femtedel av fallen var det fråga om tvång genom våld eller sexuellt våld eller genom hot om våld.

Det finns inga exakta uppgifter om förekomsten av tvångsäktenskap i Finland och inom Europeiska unionen. I Finland har det forskats relativt lite i ämnet. Det saknas statistik över hur många finländare eller i Finland bosatta personer som har blivit föremål för tvångsäktenskap, och det finns inte heller någon exakt bild över hur allmänt detta fenomen är. Med hjälp av statistik som sammanställts av enskilda organisationer och myndigheter är det emellertid möjligt att få en viss uppfattning om de tvångsäktenskap som förekommer i Finland och hur allmänt fenomenet är.

Krimo har i en utredning kommit fram till att tvångsäktenskap som fenomen verkar ha ökat under de senaste åren (Toivonen 2017). Det är möjligt att det har skett en absolut ökning i antalet tvångsäktenskap bland annat i takt med att antalet asylsökande har ökat, men det är också ett faktum att allt fler fall kommer fram ju mer fenomenet diskuteras i offentligheten och kunskapen och medvetenheten om det ökar.

I samband med utredningen uppdagades olika kategorier av tvångsäktenskap. För det första kan det vara fråga om tvångsäktenskap som ingåtts utomlands mellan utlänningar och som framkommer i Finland till exempel i samband med en asylansökningsprocess. En andra kategori utgör flickor med invandrarbakgrund som bor i Finland och ofta är finska medborgare, och som gifts bort med en man som bor utomlands. Ett sådant äktenskap kan ingås av kulturella skäl eller för att möjliggöra ett uppehållstillstånd, eller av bägge orsakerna. Den tredje kategorin innefattar fall där en man som är finsk medborgare och bosatt i Finland ingår äktenskap med en utländsk

---

⁵ Global Estimates of Modern Slavery. Forced Labour and Forced Marriage. International Labour Organization (ILO), 2022; United Nations Office on Drugs and Crime: Interlinkages between trafficking in persons and marriage. Issue Paper. Vienna: United Nations, 2020.

⁶ Global Estimates of Modern Slavery. Forced Labour and Forced Marriage. International Labour Organization (ILO), 2022; United Nations Office on Drugs and Crime: Interlinkages between trafficking in persons and marriage. Issue Paper. Vienna: United Nations, 2020.

kvinnan. Äktenskapet ingås först i samförstånd, men i själva verket blir den utländska hustrun på många sätt utnyttjad (bland annat sexuellt och ekonomiskt) i äktenskapet. Till följd av hot och undertryckande har kvinnan inga faktiska möjligheter att lämna äktenskapet, eller ens tillräcklig kunskap om hur det skulle kunna gå till.

Även i Förbundet för mänskliga rättigheters utredning är de äktenskap som de intervjuade har klassificerat och identifierat som tvångsäktenskap huvudsakligen gränsöverskridande äktenskap som ingåtts utanför Finlands gränser. Gränsöverskridande tvångsäktenskap ingås ofta efter att den unga kvinnan har sänts utomlands, antingen av fri vilja eller mot sin vilja. Även om de tvångsäktenskap som beskrivs i materialet till största delen har ingåtts utomlands mellan en i Finland bosatt person och en person som bor utomlands, ingås sådana äktenskap även i Finland.⁷

Krimos utredning visar att tvingande till äktenskap kan handla om fysiskt, psykiskt, andligt eller ekonomiskt tvång, eller en kombination av dessa. Den tvingande parten kan hota offret genom brott mot liv eller hälsa, eller så kan det vara fråga om att en flicka som ingått äktenskap av föräldrarnas vilja har gjort det i rädsla för att föräldrarna eller den ena föräldern annars begår självmord. Enligt utredningen är det ofta inte bara en person som hotar offret, utan det handlar om ett kollektivt hot. Vägran att ingå äktenskap kan leda till att personen blir hatad eller utestängd från hela närsamhället.

I Finland publicerar hjälpsystemet för offer för människohandel statistik över de personer som upptas i systemet. År 2023 upptogs 362 nya kunder i hjälpsystemet. Av dem kan 64 procent ha blivit offer för människohandel i Finland. Oftast hade den som hänvisats till hjälpsystemet hamnat i förhållanden som tyder på tvångsarbete i Finland. Antalet nya kunder som levte i tvångsäktenskap i Finland var 23. Den 31 december 2023 omfattade hjälpsystemet för offer för människohandel 1 563 kunder. Av dessa hade 20 procent, det vill säga 259 personer, utnyttjats för människohandel med tvångsäktenskap som syfte. I hjälpsystemets statistik syftar begreppet tvångsäktenskap förutom på situationer där en person har tvingats att ingå äktenskap även på sådana situationer där en make i svagare ställning till exempel på grund av sin utsatta ställning eller påtryckning har gett sitt samtycke till äktenskapet men på grund av sociala eller ideologiska omständigheter inte kan lösgöra sig från det. Samtidigt betraktas exempelvis våldsamma parrelationer där den ena maken bland annat kan hota med att ta livet av sig själv och barnen om den andra tar ut skilsmässa inte som tvångsäktenskap i hjälpsystemet. (www.ihmiskauppa.fi och hjälpsystemet för offer för människohandel)

Under perioden 1.1.2019–19.5.2023 har 248 människohandelsoffer med anknytning till tvångsäktenskap upptagits i hjälpsystemet för offer för människohandel. Majoriteten av dessa var kvinnor (245 personer). Oftast var de personer som upptagits i hjälpsystemet medborgare i följande länder: Irak (70), Somalia (51), Afghanistan (32) och Iran (19). Sammanlagt 13 personer har upptagits i hjälpsystemet som minderåriga (13–17 år) och 89 personer hade tvingats att ingå äktenskap som minderåriga.

I fråga om 151 tvångsäktenskapsrelaterade människohandelsoffer hade gärningarna eller omständigheterna i anslutning till tvångsäktenskapet skett utanför Finlands gränser. Totalt 97 fall hade en koppling till Finland. Dessa fall kan grovt taget indelas i fyra grupper: 1) En familj utomlands har tvingat en flicka eller kvinna att gifta sig med en man som bor i Finland och som

---

⁷ Hansen, Saana – Sams, Anni – Jäppinen, Maija – Latvala, Johanna. 2016. Kunniakäsitykset ja väkivalta – selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa (på finska). Förbundet för mänskliga rättigheter. https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2016/06/Kunniak%C3%A4sitykset-ja-v%C3%A4kivalta_B5_netti-002.pdf, s. 84–85.

har finskt medborgarskap, varefter flickan/kvinnan reser till Finland. 2) Familjemedlemmar reser med en minderårig flicka från Finland till ett annat land för att gifta bort henne (bara några enstaka fall). 3) Ett tvångsäktenskap som ingåtts utomlands (ofta medan personen i fråga är minderårig) fortsätter i Finland när en familj kommer till Finland för att ansöka om asyl. 4) En kvinna kommer till Finland med löfte om att få ingå ett adekvat äktenskap, men maken visar sig ändå vara våldsam. Kvinnan kan inte lämna mannen på grund av hot från makens familj.

Justitieministeriet har publicerat en utredning med iakttagelser om fall som gäller människohandelsoffer som varit klienter hos Brottsofferjouren och som utsatts för sexuellt våld, närmare bestämt dem som var klienter hos Brottsofferjourens särskilda stödtjänst för offer för människohandel under perioden 1.11.2022–31.1.2023, inklusive personer som blivit utsatta för tvångsäktenskap.⁸ Utredningen omfattade 90 fall av tvångsäktenskap. De fall av tvångsäktenskap som Brottsofferjouren känner till delades i utredningen in i tre huvudkategorier: 1) En make som bott en längre tid i Finland har besökt sitt hemland och där gift sig med en person med samma bakgrund för att sedan ta denna person till Finland med familjeband som grund. 2) Ett äkta par som gift sig utomlands har kommit till Finland tillsammans antingen som asylsökande eller av någon annan orsak. 3) En person som vuxit upp i Finland har förts till sina föräldrars hemland för att där ingå ett äktenskap, och den nya maken kommer till Finland på grund av familjeband tillsammans med den person som tvingats att ingå äktenskap. I dessa fall hade endast den ena maken tvingats eller förletts till att ingå äktenskap, och utnyttjandet samt livet i förhållanden som kränker människovärdet hade fortsatt efter att äktenskapet ingåtts.

Majoriteten av de klienter som tvingats till äktenskap är medborgare i länder i Mellanöstern (37 %) eller Asien (23 %). De övriga klienterna som blivit föremål för tvångsäktenskap var oftast medborgare i länder i Afrika (16 %), Nordeuropa (7 %), övriga Europa (5 %).

Totalt 29 procent av alla klienter som levde i ett tvångsäktenskap hade varit minderåriga när människohandelsbrottet ägde rum eller började. Av dem hade 26 procent berättat om sin situation och fått hjälp först efter att de blivit myndiga. De flesta fallen av tvångsäktenskap var förknippade med hedersrelaterat våld och hedersrelaterad påtryckning och kontroll, eller hot om dessa. I nästan alla fall var rädslan för hedersrelaterat våld en väsentlig faktor som hindrade offret från att söka hjälp: klienten har inte vågat berätta om sin situation för någon i rädsla för att familjen och gemenskapen reagerar genom till exempel psykiskt och fysiskt våld, förföljelse och utestängning. Kontroll förekom enligt klienterna i samtliga fall åtminstone på psykologisk nivå, men ofta hade klienterna också blivit fysiskt isolerade i bostaden, deras möjligheter att röra sig utanför hemmet hade begränsats och möjligheterna att utträta ärenden på egen hand förhindrats. För vissa klienter hade också rädslan för att skilsmässan skulle bli en utmanande process hindrat dem från att söka hjälp. Även om ett äktenskap har ingåtts eller registrerats i Finland visade det sig att en skilsmässa som dömts ut i Finland sällan betraktades som giltig av klientens egen gemenskap. I vissa fall blev klienten tvungen att också söka skilsmässa på det sätt som det egna trossamfundet eller den egna gemenskapen anser vara giltigt.

Enligt utredningen blev de klienter som vistades i Finland med stöd av uppehållstillstånd ofta hotade med att de kommer att avlägsnas ur landet och förlora vården om sina eventuella barn om de skiljer sig från den utnyttjande maken. I dessa fall skulle klienterna efter skilsmässan

---

⁸ Utredning om fall som gäller offer för människohandel som utsatts för sexuellt våld och som varit klienter hos Brottsofferjouren (referat på svenska). Justitieministeriets publikationer. Utredningar och anvisningar 2023:23.

sannolikt bli utsatta för hot om betydande hedersrelaterat våld eller mord om de återvände till sitt hemland, och de skulle således aldrig mer kunna resa dit.

De klienter som hade barn berättade att de oftast prioriterade vårdsnaden om barnen och deras välfärd högst. I de fall där den utnyttjande maken hade finskt medborgarskap eller permanent uppehållstillstånd hade maken ofta låtit offret förstå att han automatiskt skulle få ensam vårdnad om barnen. Vissa vågade inte söka hjälp av rädsla för att barnen skulle "tas bort", det vill säga placeras i brådskande ordning, om de otrygga hemförhållandena kom till känna för utomstående.

Majoriteten av de klienter som levt i ett tvångsäktenskap hade beviljats uppehållstillstånd på grund av familjeband. När skilsmässan blev verklighet och de kom ur situationen kunde inte deras uppehållstillstånd förlängas på samma grunder.

Av dem som blivit offer för tvångsäktenskap angav 89 procent sin make som gärningsman, medan 28 procent förutom maken även angav sina egna eller makens föräldrar och/eller andra släktingar som gärningsmän.

En arbetsgrupp tillsatt av justitieministeriet intervjuade under hösten 2023 personer vid organisationer och skyddshem som i sitt arbete hade stött på fall där en person tvingats att ingå äktenskap. Vissa av de organisationer och skyddshem som de intervjuade representerade har varje år allt från några till några tiotal tvångsäktenskapsrelaterade klienter.

Av intervjuerna framkom att organisationernas och skyddshemmens klienter i tvångsäktenskapsrelaterade fall ofta är unga kvinnor i 18–30 års ålder. En del av dessa kvinnor kan ha blivit tvingade att ingå äktenskapet som minderåriga. Det kan också vara fråga om till exempel en person som hör till en könsminoritet eller sexuell minoritet och som tvingas att gifta sig med en person av motsatt kön. En del av de klienter som tvingats att ingå äktenskap har varit män.

Intervjuerna ger vid handen att offret ofta tvingas att ingå äktenskap genom diskret påtryckning, som kan pågå länge. I många fall har den tvingade maken inte haft något annat alternativ än att ingå det äktenskap som planerats för honom eller henne. Det kan till exempel ha varit fråga om en överenskommelse mellan två familjer som måste följas, varvid den tvingade inte haft någon möjlighet att påverka situationen. I vissa fall kan det handla om att man vill hålla egendom inom släkten eller att den andra makens familj har fått löfte om en ekonomisk ersättning för ingående av äktenskapet. Den tvingade har hamnat i en situation där vägran att ingå äktenskapet skulle innebära att personen utesluts ur sin gemenskap eller riskerar att bli utsatt för våld, i värsta fall med dödlig utgång. En person kan också ha ingått äktenskap till följd av påtryckning och starka uppmaningar att respektera traditioner och gemenskapens normer. Det är möjligt att personen efter att ha vuxit upp i en viss gemenskap har anammat dess traditioner och normer så fullständigt att han eller hon inte anser det vara möjligt att ifrågasätta dem. Brott mot gemenskapens sociala värderingar eller normer kan till exempel leda till att personen i fråga tvingas till att ingå äktenskap. I vissa fall kan en person ha tvingats att ingå äktenskap på grund av att han eller hon har blivit offer för ett sexualbrott eller haft utomäktenskapligt sexuellt umgänge, vilket anses vara vanhedrande.

En del av de intervjuade berättade att största delen av klienterna levde eller hade levt i ett juridiskt giltigt äktenskap. Det fanns också fall där klienterna inte visste exakt om äktenskapet hade varit juridiskt giltigt. I vissa fall hade klienten tvingats att ingå ett så kallat religiöst äktenskap, som kan upplevas vara lika bindande som eller mer bindande än ett juridiskt giltigt äktenskap.

Av intervjuerna framgick att tvångsäktenskap ofta också handlar om en situation där personen tvingas att stanna kvar i äktenskapet. Äktenskapet har också kunnat ingås med bägge parter samtycke, men det blir ett tvångsäktenskap i den bemärkelse att det på grund av tvång inte är möjligt att lösgöra sig från äktenskapet. Maken kan genom många olika metoder som bygger på kontroll, våld och hot hindra den andra från att lösgöra sig från äktenskapet. Situationerna kan vara förknippade med många olika former av psykiskt, fysiskt eller sexuellt våld samt ekonomisk och annan kontroll. Den tvingade maken har kunnat hotas med att närstående kommer att göras illa eller att han eller hon kommer att förlora sina barn. I vissa fall ges den tvingade personen till exempel inte rätt att sköta sin egen ekonomi eller att studera finska, eller också kan personen hotas med att bli anmäld till barnskyddsmyndigheterna. Vissa klienter har också till exempel hotats med att skilsmässa skulle leda till att uppehållstillståndet löper ut och att de måste återvända till sitt hemland. Ett annat typiskt hot är att personens rykte förstörs i den gemenskap till vilket han eller hon har ett starkt band.

Den som utövar tvånget eller påtryckningen kan vara den tvingades make eller dennes familj, eller någon som hör till den tvingades barndomsfamilj eller släkt. Det kan finnas en eller flera tvingande parter. I vissa fall medverkar familjen eller släkten på bred front i tvånget eller påtryckningen, och ibland visar hela släkten sin auktoritet. Den tvingande personen kan också finnas utomlands.

De intervjuade berättade att det ofta gått till så att personen tvingats att ingå äktenskapet utanför Finlands gränser och i Finland förhindras att lösgöra sig från äktenskapet. Det har dock också förekommit fall där en person tvingats att ingå äktenskap i Finland.

Under intervjuerna kom det fram att de som blir offer för tvångsäktenskap sällan är villiga att göra en polisanmälan. I vissa fall har offret hotats med att något ont kommer att hända dennes familjemedlemmar om offret gör en polisanmälan. Ibland förekommer också misstro mot polisen eller migrationsmyndigheterna. Personen kan vara rädd för att bli ensam, om informationen om dennes situation och privatliv sprids. I vissa fall har personen bristfällig kunskap om och förståelse för det finska samhället och sina rättigheter, vilket kan resultera till exempel i en rädsla för att förlora barnen i samband med en skilsmässa. Personen kan också vara rädd för att en situation som eventuellt har lugnat sig kommer att eskalera på nytt.

En del intervjuade påpekade att det har varit utmanande att skaffa fram bevis i samband med en straffprocess. En person som blivit offer för tvångsäktenskap vill inte nödvändigtvis uppsöka hälso- och sjukvård ens i de fall där det är fråga om sexuellt våld eller annat våld, varvid inga läkarutlåtanden eller registeruppgifter om läkarbesök finns att tillgå, och av de ovannämnda orsakerna är personen sällan villig eller beredd att samarbeta med myndigheterna.

De intervjuade lyfte också fram ett behov av att öka medvetenheten om tvångsäktenskap samt ett behov av förebyggande tjänster och stödtjänster med låg tröskel. Vidare poängterades det att myndigheterna inte har tillräckliga resurser för att behandla dessa fall. Det behövs också mer forskningsinformation och statistik över tvingande till äktenskap och tvångsäktenskap.

2.4 Den senaste forskningen om människohandelsbrott och tvångsäktenskap

Praxis för tillämpningen av bestämmelserna om människohandel och anslutande brott (koppleri och ockerliknande diskriminering) samt behandlingen av människohandelsbrott i straffprocessen har nyligen analyserats i en utredning utförd av Koivukari m.fl. 2022 (Koivukari, Kristiina – Korkka-Knuts, Heli – Mahmood, Venus – Melander, Sakari.

Ihmiskauppa ja sen lähirikokset: Säännösten soveltamiskäytäntö. Publikationsserien för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2022). I utredningen analyserades förundersökningsbeslut som gäller människohandel och anslutande brott samt åklagarbeslut och domar för åren 2010–2020. En viktig observation som gjordes var att det finns utrymme för förbättringar när det gäller förståelsen om arten av brott som hänför sig till människohandel samt uppfattningen om syftet och innehållet avseende lagstiftningen om människohandelsbrott.

De fall som analyserades endast eller i första hand för att bedöma förhållanden som kränker människovärdet som syfte för gärningen gällde alla ett äktenskap eller en parrelationsituation, och det som utreddes var hur målsäganden hamnat i förhållanden som kränker människovärdet. Forskningsmaterialet innefattade flera fall av gärningar som tyder på försättande i förhållanden som kränker människovärdet, där gärningarna har skett helt och hållet utomlands och ingen förundersökning därför inletts.

Utredningen ger vid handen att begreppet förhållanden som kränker människovärdet är förknippat med en viss oklarhet i sådana situationer där gärningsmannen i en parrelation eller en parrelationsliknande situation har undertryckt och kontrollerat offret på olika sätt och utsatt offret för sexuella övergrepp eller våldtäkt. Enligt utredningen verkar den ovannämnda situationen vara ett typexempel på förhållanden som kränker människovärdet med tanke på att inga andra typer av fall, där det enda eller primära syftet med gärningen skulle ha varit att försätta en person i andra förhållanden som kränker människovärdet, har förts vidare till domstol för prövning.

Av utredningen framgick att det råder en viss oklarhet kring vad som överhuvudtaget avses med tvångsäktenskap (i förhållande till exempelvis arrangerade äktenskap) och även kring huruvida det att en person tvingas att ingå äktenskap redan i sig ska betraktas som kränkande av människovärdet eller om förhållandena även i ett tvångsäktenskap måste vara av sådan karaktär att de i vilket fall som helst ska anses vara kränkande för människovärdet.

I utredningen anser man att uttalandena om tvångsäktenskap i regeringens proposition om genomförandet av Istanbulkonventionen tyder dels på att begreppet tvångsäktenskap kan tolkas i vidare bemärkelse jämfört med hur det har definierats och avgränsats i FN-konventionen från 1956, dels på att ett tvångsäktenskap i sig, utan någon annan typ av kränkande av människovärdet eller syfte att kränka människovärdet, kan betraktas som ett sådant i människohandelsbestämmelsen avsett förhållande som kränker människovärdet.

I utredningen noterades att det att domstolarna behandlar gärningar som har vissa drag av tvångsäktenskap som människohandel stärker uppfattningen att det till dessa delar inte är helt klart hur människohandelsbestämmelserna ska tillämpas och tolkas. Detta har delvis samband med svarandenas syften och hur de påvisas.

Enligt utredningen saknas det överlag fortfarande en etablerad tillämpningspraxis när det gäller personer som gjorts till föremål för förhållanden som kränker människovärdet. Endast sådana fall som gällt tvångsäktenskap eller våld i nära relationer har gått vidare ända till domstol. I fråga om denna typ av fall verkar det finnas tolkningsproblem kring dels huruvida en gärning på något sätt måste vara jämförbar med andra syften för gärningar enligt människohandelsbestämmelsen, dels huruvida det måste ligga något slags utnyttjande- eller vinningsyfte bakom gärningen. Det att en person görs till föremål för förhållanden som kränker människovärdet är ett separat i bestämmelsen avsett syfte för gärning, och det (liksom inte heller andra syften för gärningar) förutsätter inte något mål eller syfte för utnyttjande. På motsvarande sätt verkar det enligt utredningen ha uppstått vissa tolkningsproblem beträffande huruvida syftet med gärningen måste uppfyllas redan i början av gärningen. Inte heller till denna del avviker

emellertid försättande i förhållanden som kränker människovärdet från andra syften med gärningar: syftet att göra en person till föremål för förhållanden som kränker människovärdet kan likaväl uppfyllas först i ett senare skede av gärningen och på så sätt att gärningsmannen hindrar den person som är föremål för gärningen från att lösgöra sig från situationen.

I slutsatserna i utredningen framförs inga särskilda ändringsbehov i de straffrättsliga bestämmelserna om människohandel. Utredningen ger dock vid handen att det fortfarande finns utrymme för förbättringar när det gäller förståelsen om arten av brott som hänför sig till människohandel samt uppfattningen om syftet och innehållet avseende lagstiftningen om människohandelsbrott. I utredningen fäster man vikt framför allt vid den bristande praxisen för tillämpning av bestämmelsen, den otillräckliga kännedomen om människohandel som fenomen, den bristfälliga uppfattningen om arten av gärningar som hänför sig till människohandel samt bristen på relevant rättslitteratur och utbildning.

2.5 Bedömning av nuläget

2.5.1 Bedömning av regleringen om straffbarheten av tvingande till äktenskap

Straffbarheten av tvingande till äktenskap enligt människohandelsbestämmelsen har bedömts i en bedömningspromemoria av justitieministeriet, Bedömningspromemoria om straffbarheten av tvingande till äktenskap (referat på svenska) (2021). Som det konstateras i bedömningspromemorian omfattar bestämmelserna om människohandel och grov människohandel ett stort antal medel och metoder för tvingande till äktenskap, och enligt dem är också exempelvis sådana gärningar straffbara där ett brott begås genom utnyttjande av någon annans beroende ställning eller vilseledande av någon annan, varvid allvarligare tvång som påverkar en annan persons viljebildning inte förutsätts. På grund av arten av rekvisitet för människohandel kan brottet fullbordas på flera sätt och i flera olika skeden. Sådana gärningar som vanligtvis skulle betraktas som försök kan exempelvis betraktas som ett fullbordat människohandelsbrott.

De medel och metoder som anges i bestämmelserna om människohandel i 25 kap. 3 § i strafflagen – framför allt att utnyttja någon annans beroende ställning eller skyddslösa läge samt att utöva påtryckning på och makt över någon annan – kan till stor del bedömas motsvara de medel som ofta används vid tvingande till äktenskap. Tvingande till äktenskap kan omfatta olika medel, allt från direkt våld till hot om det, men ofta handlar det om diskret påtryckning som kan pågå länge. Däremot verkar det inte vara helt klart att bestämmelsen om olaga tvång i 25 kap. 8 § i strafflagen omfattar de fall av tvingande till äktenskap där det snarare är fråga om påtryckning än om mer direkt tvång.

De typiska fall av tvingande till äktenskap och tvångsäktenskap som uppdagats i Finland till exempel i utredningar som gjorts om detta och i de intervjuer som genomförts av justitieministeriets arbetsgrupp är ofta förknippade med att en person förs eller transporteras utomlands eller reser till Finland från ett annat land. Bestämmelserna om människohandel kan bedömas omfatta olika situationer och gärningar i anslutning till tvingande till äktenskap, inklusive förledande av en person att resa utomlands enligt Istanbulkonventionen i syfte att tvinga denne att ingå äktenskap. Även det faktum att människohandel enligt 1 kap. 7 § i strafflagen är ett så kallat internationellt brott gör att bestämmelserna om människohandel i praktiken blir tillämpliga när det gäller tvingande till äktenskap.

Straffbarheten av tvingande till äktenskap eller det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap framgår inte uttryckligen av 25 kap. 3 § i strafflagen, som gäller människohandel, och inte heller av 25 kap. 8 §, som gäller olaga tvång. Enligt förarbetena till lagstiftningen är tvingande till äktenskap och det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap straffbart, och det ska betraktas som människohandel i enlighet med syftet för att göra en person till föremål för förhållanden som kränker människovärdet. I nuläget kan det även på grundval av forskningen i viss mån anses vara oklart om det för att tvingande till äktenskap ska kunna anses vara straffbart enligt bestämmelserna om människohandel krävs att det är fråga om en situation som motsvarar förhållanden som kränker människovärdet, eller om tvingande till äktenskap eller det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap i sig automatiskt kan betraktas som förhållanden som kränker människovärdet utan att detta behöver bedömas och bevisas separat.

Tvingande till äktenskap kan förekomma i olika situationer men enligt den tillgängliga utredningen är det i sådana fall där tvingande till äktenskap förekommit ofta också fråga om en situation där en person tvingas att stanna kvar i eller hindras från att frigöra sig från äktenskapet. Utgångspunkten för bestämmelserna om människohandel är att även om formuleringen av bestämmelsen särskilt syftar på att "göra en person till föremål för" en viss situation eller vissa förhållanden har bestämmelsen även ansetts omfatta fall där någon till exempel genom att utnyttja en persons beroende ställning och ta kontroll över honom eller henne upprätthåller ett visst läge eller vissa förhållanden eller hindrar personen i fråga från att frigöra sig från denna situation eller dessa förhållanden (se RP 34/2004 rd s. 92, 96; RP 103/2014 rd, s. 7, 52; LaUB 4/20024 rd, s. 7). Att bemäktiga sig (nuförtiden ta kontroll över) en annan person har i förarbetena dessutom konstaterats vara ett så kallat fortgående brott, som pågår så länge som personen hindras att frigöra sig från gärningsmannens kontroll (RP 34/2004 rd, s. 92). Utgångsläget för den gällande regleringen, enligt vilken tvingande till äktenskap och tvång att stanna kvar i ett äktenskap ska behandlas enligt en och samma bestämmelse om människohandel och ett och samma syfte för att göra en person till föremål för tvångsäktenskap, kan anses vara motiverat. Med beaktande av dels de ovannämnda uttalandena som ingår i förarbetena till lagstiftningen, dels den viktigaste innebörden i den metod som handlar om att ta kontroll över en annan kan det anses framgå tillräckligt tydligt av bestämmelserna att de omfattar en situation där en person hindras från att frigöra sig från ett äktenskap eller något därmed jämförbart förbund.

I regleringen om tvingande till äktenskap eller i förarbetena till lagstiftningen om detta har det inte tagits ställning till vilken typ av äktenskap straffbarheten av tvingande till äktenskap kan gälla. Istanbulkonventionen förpliktar till exempel konventionsstaterna att kriminalisera tvingande till "äktenskap", men begreppet äktenskap definieras inte närmare vare sig i konventionen eller i förklaringspromemorian till den. Inte heller i förarbetena till bestämmelserna om människohandel har det tagits ställning till vilken typ av äktenskap begreppet tvångsäktenskap avser. Samtidigt kan det i bestämmelserna om människohandel angivna syftet med förhållanden som kränker människovärdet anses innefatta olika typer av äktenskap, men då kan det förutsättas att det ska vara fråga om ett äktenskap som kännetecknas av förhållanden som kränker människovärdet.

I det finländska samhället avses med begreppet äktenskap i regel ett juridiskt giltigt äktenskap. Det att tvingande till äktenskap endast ska gälla juridiskt giltiga äktenskap kan med tanke på den straffrättsliga legalitetsprincipen betraktas som en tydlig lösning. Enligt den utredning som finns till förfogande har det dock i Finland också förekommit sådana fall av tvingande till äktenskap i vilka personen har tvingats till ett så kallat religiöst eller annat samfundsrelaterat äktenskap som inte är juridiskt giltigt. Enligt utredningen kan det då vara fråga om ett förbund som med tanke på exempelvis makarnas inbördes ställning, skyldigheter och rättigheter samt

eventuella regler om uppkomsten och upplösningen av förbundet motsvarar ett juridiskt giltigt äktenskap. Det att ett sådant förbund inte har auktoriserats eller registrerats av en myndighet eller annars inte är juridiskt giltigt kan bero på en sådan faktor eller orsak som den som tvingats att ingå förbundet i fråga inte har kunnat påverka. Det kan anses vara motiverat att straffbarheten av tvingande till äktenskap omfattar förutom juridiskt giltiga äktenskap även sådana förbund som på det sätt som anges i propositionen är jämförbara med ett juridiskt giltigt äktenskap.

Personer som är yngre än 18 år har en särskild ställning i bestämmelserna om människohandel på så sätt att det i fråga om dem inte krävs att något av de medel som nämns i bestämmelserna om människohandel har använts, utan brottsrekvisitet uppfylls när någon utför en gärning enligt bestämmelserna om människohandel i ett sådant syfte som anges i bestämmelserna (25 kap. 3 § 2 mom. i strafflagen). Dessutom anses det vara fråga om grov människohandel när offret är yngre än 18 år, om gärningen även som helhet bedöms vara grov. Eftersom användning av de medel som nämns i bestämmelserna om människohandel inte är ett villkor i fråga om personer under 18 år kan rättsläget i viss mån anses vara oklart när det gäller att avgöra vilka kriterier som i praktiken ska uppfyllas för att en person under 18 år ska kunna anses ha blivit tvingad till äktenskap eller gjorts till föremål för tvångsäktenskap eller förhållanden som kränker människovärdet.

Expertorganet GREVIO, som övervakar genomförandet av Istanbulkonventionen, expertorganet GRETA, som övervakar tillämpningen av Europarådets konvention om åtgärder mot människohandel, FN:s människorättskommitté och CEDAW-kommittén har fäst uppmärksamhet vid Finlands straffreglering avseende tvingande till äktenskap och rekommenderat att lagstiftningen ska ändras så att tvingande till äktenskap och tvångsäktenskap kriminaliseras i Finland uttryckligt eller tydligt. Fullgörandet av de internationella människorättsskyldigheterna bevakas och utvärderas kontinuerligt för att utreda om det är möjligt att effektivare skydda de mänskliga rättigheterna. Även om de nämnda rekommendationerna inte är juridiskt bindande fungerar de som anvisningar för hur man kan säkerställa genomförandet av skyldigheterna enligt konventionerna eller hur brister i genomförandet kan avhjälpas.

När det gäller straffbestämmelser om människohandel har det tidigare ansetts att man bör vara försiktig med att ta in nya former av utnyttjande i straffbestämmelsen, eftersom det finns många olika former av utnyttjande och det inte är möjligt att i bestämmelsen uttömmande nämna dem alla, och inte heller de eventuella nya former av utnyttjande som dyker upp i framtiden (RP 103/2014 rd, s. 25). Man kan dock anse att tvingande till äktenskap inte handlar om en ny form av utnyttjande eller en ny situation, utan tvångsäktenskap har i förarbetena till bestämmelserna om människohandel uttryckligen nämnts som ett exempel på andra förhållanden som kränker människovärdet. I bestämmelserna om människohandel nämns också tvångsarbete, som enligt de internationella förpliktelseerna ska bekämpas, och detsamma gäller tvingande till äktenskap. Att uttryckligen ta in begreppet tvångsäktenskap i bestämmelserna kan anses vara en åtgärd som förtydligar den gällande lagstiftningen.

2.5.2 Tryggande och inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna samt principer för kriminalisering

Området för och behovet av straffbestämmelser om tvingande till äktenskap samt möjligheterna att precisera regleringen som helhet ska bedömas med tanke på de allmänna villkoren för inskränkningar av de grundläggande fri- och rättigheterna och de allmänna principerna för kriminalisering. När behovet av att kriminalisera en viss verksamhet eller handling ska bedömas är såväl de allmänna villkoren för inskränkningar av de grundläggande fri- och rättigheterna i grundlagen som de allmänna principerna för kriminalisering av central betydelse.

Enligt grundlagsutskottets etablerade praxis bör straffbestämmelserna uppfylla allmänna villkor för att begränsa en grundläggande fri- eller rättighet och eventuella särskilda villkor som följer av en gällande bestämmelse om sådana rättigheter (GrUU 48/2017 rd, s. 7–8, GrUU 15/2010 rd s. 4, GrUU 17/2006 rd s. 2, GrUU 20/2002 rd s. 6, GrUU 23/1997 rd s. 2–3). Till dessa förutsättningar för inskränkning hör krav på att bestämmelsen utfärdas genom lag, att lagen är exakt och noga avgränsad, att inskränkningen är acceptabel samt förenlig med kravet på proportionalitet, att inskränkningen inte kränker kärnan i en grundläggande fri- och rättighet, ett adekvat rättsskydd och att de förpliktelser som gäller de mänskliga rättigheterna följs (GrUB 25/1994 rd, s. 4–5). Det krav på acceptabilitet som ingår i dessa förutsättningar för inskränkning innebär att grunden för att begränsa en grundläggande fri- eller rättighet bör vara godtagbar med tanke på systemet med grundläggande fri- och rättigheter som helhet.

Enligt 8 § i grundlagen får ingen betraktas som skyldig till ett brott eller dömas till straff på grund av en handling som inte enligt lag var straffbar när den utfördes. För brott får inte dömas till strängare straff än vad som var föreskrivet i lag när gärningen begicks. Enligt kärninnehållet i den straffrättsliga laglighetsprincipen ska brottsrekvisitet anges med tillräcklig exakthet så att det utifrån ordalydelsen i bestämmelsen går att förutse, huruvida en handling eller en försummelse är straffbar (se GrUU 48/2017 rd, s. 9).

Lagutskottet följer av hävd i sin praxis de så kallade kriminaliseringsprinciperna, det vill säga ultima ratio-principen, den straffrättsliga legalitetsprincipen, principen om skyddsintressen, principen om att väga fördelar mot nackdelar och principen för människovärdets okränkbarhet. Enligt den så kallade ultima ratio-principen ska kriminalisering användas i sista hand när inga andra metoder som begränsar de grundläggande fri- och rättigheterna i mindre grad finns att tillgå. I enlighet med kravet på proportionalitet ska det avvägas om det är nödvändigt att kriminalisera en handling för att skydda det bakomliggande rättsobjektet och om samma syfte kan nås på något annat sätt som innebär ett mindre ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheterna än kriminalisering. (GrUU 23/1997 rd, s. 2/II, GrUU 48/2017 rd, s. 7)

Fördelarna med kriminaliseringen måste vara större än nackdelarna. I enlighet med principen om skyddsintressen är det motiverat att straffbelägga endast sådana klandervärda förfaranden som kränker eller konkret äventyrar de skyddsintressen som tryggas genom rättsordningen (LaU 17/2017 rd, s. 5). För att det ska kunna påvisas att straffbestämmelserna är nödvändiga för att trygga ett visst skyddsintresse måste man ha tillräcklig kunskap om det fenomen som utreds.

Brottsbestämmelserna inklusive straffpåföljderna ses också som rättsordningsmedel för att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna. Det går således att ur de grundläggande fri- och rättigheterna härleda en skyldighet att när strafflagar stiftas införa och upprätthålla sådan kriminalisering som är nödvändig för att skydda de grundläggande fri- och rättigheterna från utomståendes kränkningar (GrUU 48/2017 rd, s. 7).

En kriminalisering ska basera sig på ett vägande samhälleligt behov och på en grund som är godtagbar med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna och som kräver ett nytt brottsrekvisit för att man ska nå ett mål som bedöms vara godtagbart (se t.ex. GrUU 23/1997 rd, GrUU 61/2014 rd och GrUU 9/2016 rd; LaU 17/2017 rd, s. 5). Grundläggande fri- och rättigheter ska inte inskränkas i onödan eller endast för säkerhets skull även om en i och för sig godtagbar grund, såsom skydd för den sexuella självbestämmanderätten, föreligger (RP 13/2022 rd, s. 34). Strafflagen ska inte användas enbart för symboliska syften (GrUU 29/2001 rd, s. 4).

De påföljder som föreskrivs för brott mot begränsningarna bör också stå i rätt proportion till gärningens klandervärdhet. Innan en straffbestämmelse ändras eller dess tillämpningsområde utvidgas ska det också bedömas om straffbestämmelsen inverkar på det brottsliga beteendet (RP

13/2022 rd, s. 34). Man ska också kunna förvänta sig att kriminaliseringen är effektiv, det vill säga att en viss typ av klandervärd beteende tydligt kan förhindras med hjälp av den. Kriminaliseringen får inte heller vara förknippad med oöverstigliga bevisningsproblem, eftersom det försvagar berättigandet av straffbestämmelsen med tanke på ultima ratio-principen då kriminaliseringens syften inte fullgörs, och bevisningsproblemen kan leda till en slumpmässig och därmed ojämlig tillämpning av straffbestämmelserna. Bevisningssvårigheter är inte en grund för att utvidga området för straffbarheten, utan de inverkar framför allt på bedömningen av de lagstiftningstekniska alternativen inom samma område för straffbarhet (RP 13/2022 rd, s. 35).

Tvingande till äktenskap kan anses vara straffbart redan som människohandel via syftet att försätta en person i förhållanden som kränker människovärdet. Lösningen att i bestämmelserna om människohandel införa det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap som ett syfte med gärningen i fråga på så sätt att det relativt vaga begreppet tvångsäktenskap preciseras i motiveringen till regeringens proposition måste bedömas utifrån principerna för kriminalisering, i synnerhet när det gäller frågan om den preciserade definitionen leder till att området för straffbarhet kommer att omfatta sådana förfaranden som det inte omfattade förut. Vidare ska fokus läggas på hur regleringen eventuellt kan främja fullgörandet av legalitetsprincipen.

Det kan i viss mån anses vara oklart om den nuvarande definitionen av tvångsäktenskap kan anses omfatta även andra slags förbund utöver juridiskt giltiga äktenskap. Å ena sidan kan också det att en person görs till föremål för ett förbund som är jämförbart med ett juridiskt äktenskap på det sätt som avses i propositionen i nuläget betraktas som att personen försätts i förhållanden som kränker människovärdet. Å andra sidan är det möjligt att begreppet tvångsäktenskap i nuläget anses omfatta endast juridiskt giltiga äktenskap. Enligt propositionen ska det till bestämmelserna om människohandel fogas att det är straffbart som människohandel att göra en person till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund, varvid bestämmelserna också uttryckligen omfattar tvångsäktenskap, när det är fråga om ett förbund som är jämförbart med ett officiellt äktenskap. I specialmotiveringen till propositionen fastställs de kriterier enligt vilka jämförbarheten ska bedömas.

Dessutom kan det till en viss grad anses vara oklart vad det att en person görs till föremål för förhållanden som kränker människovärdet och för tvångsäktenskap i praktiken innebär när den som utsätts för gärningen är under 18 år. Eftersom bestämmelserna om människohandel inte förutsätter användning av sådana medel som nämns i bestämmelsen när det gäller personer under 18 år, och med tanke på att definitionen av tvångsäktenskap konstaterats vara relativt vag, råder det en viss oklarhet kring huruvida även minderåriga förutsätts ha blivit utsatta för någon form av tvång eller för ett tvångsäktenskap som innefattar förhållanden som kränker människovärdet.

Principen om skyddsintressen har ett nära samband med grundlagen, där det föreskrivs om bland annat de grundläggande fri- och rättigheterna samt det allmännas skyldighet att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna tillgodoses. Enligt grundlagens 22 § ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Tvingande till äktenskap kan anses kränka särskilt rätten till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet, som tryggas genom 7 § i grundlagen. Enligt 2 mom. får ingen utsättas för någon behandling som kränker människovärdet. Vidare har skyddet för privatlivet, som tryggas genom 10 § i grundlagen ansetts innebära rätten att fritt välja sin make. Det allmänna ska enligt 22 § i grundlagen se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

Ur de grundläggande fri- och rättigheterna kan så kallade skyddsintressen härledas, och syftet med kriminaliseringar är att trygga dessa. Straffbarheten av tvingande till äktenskap grundar sig på syftet att trygga de skyddsintressen som följer av vars och ens frihet och självbestämmanderätt samt personliga integritet. Vars och ens ska fritt kunna bestämma om sina mänskliga relationer, såsom sin parrelation, och välja vem han eller hon vill leva tillsammans med och eventuellt till exempel bilda familj med. Ett förbund som inte är juridiskt giltigt kan de facto vara lika bindande som ett juridiskt giltigt äktenskap och exempelvis med tanke på förhållandena helt motsvara ett juridiskt giltigt äktenskap. Med tanke på principen om skyddsintressen kan det anses vara motiverat att regleringen omfattar förutom juridiskt giltiga äktenskap även därmed jämförbara förbund, eftersom ett förbunds juridiska status inte i sig är avgörande för den betydelse som förbundet har för personerna i fråga. Eftersom det primära syftet med regleringen är att skydda personens frihet, självbestämmanderätt och personliga integritet är det motiverat att detta skydd även garanteras sådana personer som ingått ett förbund som till stora delar motsvarar ett juridiskt giltigt äktenskap.

Av central betydelse i bedömningen av bestämmelserna om straffbarheten av tvingande till äktenskap är vars och ens rätt att inte bli föremål för olaga tvång som kränker ens frihet och personliga integritet och vars och ens möjlighet och rätt att fritt göra val som gäller ens egna mänskliga relationer och liv samt personliga integritet. Principen om skyddsintressen har samband med principen om att kriminalisering ska basera sig på ett vägande samhälleligt behov. Tvingande till äktenskap – oavsett om det är fråga om ett juridiskt giltigt äktenskap eller något därmed jämförbart förbund – kan på ett grundläggande sätt anses kränka personens frihet och personliga integritet samt skyddet för privatlivet, vilket motiverar en kriminalisering av det nämnda förfarandet.

Personer som är yngre än 18 år har en särskild ställning i bestämmelserna om människohandel bland annat på så sätt att det i fråga om minderåriga inte krävs att något av de medel som nämns i bestämmelserna om människohandel har använts. Det att personer under 18 år åtnjuter en särskild ställning och ett starkare skydd än myndiga personer är en motiverad utgångspunkt även för situationer där en person görs till föremål för tvångsäktenskap. Enligt äktenskapslagen kan endast personer som fyllt 18 år ingå äktenskap i Finland. En person under 18 år är i flera fall beroende av sina föräldrar eller andra vuxna och mottaglig till exempel för påverkan från sina föräldrar, släktingar eller andra vuxna. Ett äktenskap ska i regel grunda sig på fri vilja och ett genuint samtycke, och i det finländska rättssystemet gäller som en grundläggande princip att den som ingår äktenskap ska ha fyllt 18 år.

Det att någon till exempel tar kontroll över en person under 18 år eller transporterar denne utomlands och därigenom gör personen till föremål för ett äktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan betraktas som ett klandervärt förfarande som strider mot bestämmelserna om åldersgränsen för ingående av äktenskap. Det är motiverat att ett sådant förfarande ska vara straffbart som sådant utan att det förutsätts att vissa tvångs- eller påverkansmedel har använts. Även om begreppet tvångsäktenskap enligt bestämmelserna om människohandel och förarbetena avseende situationer där en person görs till föremål för tvångsäktenskap är vagt och inte tydligt anger vilken typ av förfarande gärningsmannen förutsatts ha gjort sig skyldig till när det gäller personer under 18 år, kan en lösning där man inte förutsätter användning av vissa medel, inklusive olaga tvång, anses vara logisk i förhållande till principerna för den gällande regleringen. Det att en person under 18 år inte kan ingå ett äktenskap enligt äktenskapslagen i Finland kan leda till att minderåriga görs till föremål för ett religiöst äktenskap som är jämförbart med ett juridiskt giltigt äktenskap (se även RP 211/2018 rd, s. 8). I synnerhet om det är fråga om ett barn som vuxit upp i en sådan gemenskap där föräldrarna har en särskilt stark auktoritär ställning och som lever under stark påverkan från föräldrarna och släkten, kan det vara svårt för den minderåriga att fritt kunna bilda en åsikt om

ingående av äktenskap eller på något sätt motsätta sig föräldrarnas vilja. I en sådan situation kan den minderåriga till exempel gå med på att ingå äktenskap utan någon särskild påtryckning eller motsvarande förfarande, eftersom han eller hon på grund av sin uppfostran och gemenskapens sedvänjor inte upplever sig ha något annat alternativ. Barn har rätt till en sund uppväxt och utveckling samt till personlig frihet och integritet. Den föreslagna regleringen grundar sig till dessa delar på behovet av att tillförsäkra minderåriga ett starkare skydd än myndiga personer. Samtidigt konstateras det i 6 § i grundlagen att barn ska bemötas som jämlika individer och ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva, och till exempel enligt konventionen om barnets rättigheter ska barnets bästa komma i främsta rummet i frågor som rör honom eller henne. I propositionen har man också beaktat behovet av att i fråga om barn som närmar sig myndig ålder fästa uppmärksamhet vid till exempel personens egen vilja och till denna del begränsa straffbarheten till att gälla endast sådana förfaranden som det är motiverat att betrakta som klandervärda.

Syftet med det lagförslag som ingår i regeringens proposition är att förtydliga och precisera straffbestämmelsen, och det är till denna del fråga om en betydande proposition med tanke på den straffrättsliga legalitetsprincipen och kravet på exakthet i lagstiftningen. Lagförslaget kan anses uppfylla det krav på exakta och noggrant avgränsade bestämmelser som följer av legalitetsprincipen i och med att det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap införs i bestämmelserna om människohandel, varvid det uttryckligen framgår av bestämmelserna att det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund är straffbart som människohandel. Samtidigt gäller det att utifrån legalitetsprincipen bedöma om begreppet tvångsäktenskap måste definieras grundligare i straffbestämmelsen eller om det räcker att definitionen av tvångsäktenskap beskrivs i motiveringen till propositionen. Till dessa delar har man i propositionen stannat för en liknande lösning som i fråga om tvångsarbete enligt bestämmelserna om människohandel. Med andra ord har man ansett att legalitetsprincipen gör det möjligt att i motiveringen till regeringens proposition närmare utreda innebörden i begreppet tvångsäktenskap, som används i brottsrekvisitet.

Även i fråga om förbund som är jämförbara med juridiskt giltiga äktenskap är det möjligt att i specialmotiveringen definiera kriterierna för jämförbarheten så exakt och noggrant avgränsat att det är lätt att avgränsa och utreda innebörden i begreppet förbund som är jämförbart med ett juridiskt giltigt äktenskap. Vidare ska det noteras att definitionen av tvångsäktenskap på grundval av förarbetena till de gällande bestämmelserna om människohandel i viss mån är bred och inexact. I motiveringen till propositionen har strävan varit att mer exakt definiera begreppet tvångsäktenskap och beskriva möjliga tillämpningssituationer.

Om förhållanden som kränker människovärdet innefattar det att en person, som ett syfte med människohandel, görs till föremål för tvångsäktenskap enligt den gällande regleringen kan det samtidigt leda till tolkningen att den föreslagna regleringsmodellen har vissa drag av symbolisk lagstiftning, vilket måste ifrågasättas med tanke på ultima ratio-principen. Eftersom en viss oklarhet har konstaterats råda kring straffbarheten av ett förfarande som består i att en person görs till föremål för tvångsäktenskap som en form av människohandel kan det anses vara motiverat att lagstiftningen förtydligas, vilket har samband med uppfyllandet av kraven enligt legalitetsprincipen. Det kan således inte anses vara fråga om symbolisk lagstiftning, utan den föreslagna lagändringen kan anses grunda sig på att den gällande lagstiftningen har observerats vara oklar och bedöms de facto förtydliga lagstiftningen, vilket innebär att den uppfyller kraven enligt den straffrättsliga legalitetsprincip som avses i 8 § i grundlagen.

Som fördelar i avvägningen mellan fördelar och nackdelar kan först och främst beaktas det att lagstiftningen förtydligas och att kraven enligt legalitetsprincipen därmed beaktas bättre än i nuläget samt den effekt som detta har med tanke på skyddet av personer som tvingats att ingå

äktenskap. En nackdel med propositionen kan anses vara att när det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund nämns i bestämmelserna om människohandel kan medvetenheten om gärningens straffbarhet öka, vilket i vissa enskilda fall kan leda till att en person inte vågar informera myndigheterna om sin situation i rädsla för att en närstående person kan dömas till straff för tvingande till äktenskap. Dessutom kan den föreslagna lagändringen i viss mån öka särskilt förundersökningsmyndigheternas arbete, då man till exempel i sådana fall där det finns indikationer på människohandel och eventuellt också i sådana fall som gäller våld i nära relationer fokuserar mer än tidigare på att utreda hur ett äktenskap har uppkommit och vilka förhållanden som råder i äktenskapet.

3 Syften

Syftet med propositionen är att förtydliga straffbarheten för tvingande till äktenskap i strafflagen och precisera bestämmelserna om människohandel i 25 kap. 3 § i strafflagen genom att det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund införs i bestämmelserna som ett syfte med gärningen i fråga. Genom att förtydliga straffbestämmelserna strävar man efter att stärka skyddet för personlig frihet och integritet samt skyddet för privatlivet.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

Enligt förslaget ska det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund införs i strafflagens bestämmelser om människohandel som ett syfte med gärningen i fråga. Tvingande till äktenskap är enligt den gällande lagstiftningen straffbart som människohandel i enlighet med syftet att göra en person till föremål för förhållanden som kränker människovärdet. Med stöd av bestämmelserna om människohandel och förarbetena till lagstiftningen om detta kan man emellertid anse det vara oklart om tvingande till äktenskap och det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap är straffbart som sådant eller om det ska vara fråga om ett sådant tvingande till äktenskap eller förfarande för att göra en person till föremål för tvångsäktenskap som kan anses motsvara förhållanden som kränker människovärdet. Genom förslaget förtydligas regleringen till dessa delar, i och med att det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund uttryckligen införs som ett syfte med människohandel.

I motiveringen till propositionen preciseras vad som avses med tvångsäktenskap. I nuläget är definitionen av tvångsäktenskap i förarbetena till lagstiftningen relativt vag och förknippad med vissa oklarheter. Den föreslagna definitionen av tvångsäktenskap omfattar både ingåendet av äktenskapet och en situation där en person hindras från att lösgöra sig från ett äktenskap som blivit ett tvångsäktenskap. Vidare definieras det i propositionen tydligare än i nuläget hur det att en person under 18 år har gjorts till föremål för tvångsäktenskap ska tolkas. I fråga om personer som är under 18 år när de utsätts för gärningarna föreslås det att det, på samma sätt som i den gällande bestämmelsen, inte förutsätts att sådana medel som avses i bestämmelserna om människohandel har använts. Det att en person under 18 år görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund innebär att någon gör en minderårig till föremål för ett juridiskt äktenskap eller något därmed jämförbart förbund på det sätt som avses i bestämmelserna om människohandel.

Den föreslagna lagändringen kan också anses vara förenlig med rekommendationerna från GREVIO, GRETA och andra övervakningsorgan som utvärderat Finlands lagstiftning och gett rekommendationer om den, i och med att straffbarheten av tvingande till äktenskap enligt propositionen uttryckligen framgår av bestämmelserna om människohandel och förtydligar straffbestämmelserna om tvingande till äktenskap.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Samhälleliga konsekvenser samt konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna

Syftet med den föreslagna lagändringen är att stärka skyddet för personlig frihet och integritet samt skyddet för privatlivet. Preciseringsen av bestämmelserna om människohandel kan i vissa fall förbättra ställningen och rättsskyddet för dem som blir tvingade till äktenskap. Det faktum att det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund nämns i bestämmelserna om människohandel kan delvis påverka attityderna överlag och därigenom möjliga gärningsmäns beteende, i den mån det överhuvudtaget är möjligt att påverka dessa genom strafflagen.

Det att bestämmelserna om människohandel preciseras genom att ett gärningssyfte som gäller tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund införs kan anses främja tillämpningen av lagen och en enhetlig tolkning av den.

4.2.2 Konsekvenser för jämlikheten och jämställdheten

Flera av de människorättskonventioner som gäller i Finland innefattar en skyldighet att garantera och främja jämställdheten samt ett förbud mot diskriminering på grund av kön. Förutom att grundlagen föreskriver om likabehandlingen av medborgare innefattar 6 § 4 mom. i grundlagen en skyldighet att främja jämställdhet mellan könen i samhällelig verksamhet och i arbetslivet enligt vad som närmare bestäms genom lag, särskilt vad gäller lönesättning och andra anställningsvillkor. Närmare bestämmelser om hur jämställdheten kan främjas finns främst i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986, nedan *jämställdhetslagen*). Syftet med jämställdhetslagen är bland annat att förebygga diskriminering på grund av kön, könsidentitet eller könsuttryck (1 §). Enligt 4 § i jämställdhetslagen ska myndigheterna i all sin verksamhet främja jämställdheten mellan kvinnor och män på ett målinriktat och planmässigt sätt samt skapa och befästa sådana förvaltnings- och tillvägagångssätt som säkrar främjandet av jämställdheten mellan kvinnor och män vid beredningen av ärenden och i beslutsfattandet. Särskilt omständigheter som hindrar jämställdhet bör förändras.

Bestämmelserna i strafflagen är könsneutrala, och exempelvis bestämmelserna om människohandel gäller alla kön på lika villkor. Neutrala bestämmelser kan emellertid i praktiken få olika konsekvenser för personer som hör till olika kön. Globalt sett har det konstaterats att det är främst kvinnor och flickor som blir föremål för tvångsäktenskap (se avsnitt 2.3). Förutom att tvingande till äktenskap i sig är en kränkning av de mänskliga rättigheterna och kränker personens frihet, självbestämmanderätt och integritet får tvingande till äktenskap ofta många olika och allvarliga konsekvenser. I synnerhet flickor och kvinnor som blivit tvingade till äktenskap blir ofta föremål för psykologiskt, fysiskt och sexuellt utnyttjande samt utsatta för våld, hot och emotionell manipulering.

Den föreslagna lagändringen kan antas vara betydande i synnerhet med tanke på integrationen av personer som flyttat till Finland från samhällen med ålderdomliga genussystem. Det att det förtydligas i strafflagen att tvingande till äktenskap är straffbart som människohandel kan förväntas bidra till en bättre integration och välfärd särskilt bland kvinnorna. Den föreslagna lagändringen kan också i vissa fall sänka tröskeln för att anmäla tvångsäktenskap till myndigheterna och bidra till att allt fler vågar motsätta sig handlingar som består i att tvinga unga, framför allt kvinnor, att ingå äktenskap eller att stanna kvar i ett tvångsäktenskap.

Den föreslagna lagändringen och den förtydligade regleringen kan således ha en konkret inverkan särskilt på de flickors och kvinnors liv som riskerar att bli tvingade till att ingå äktenskap. Risken för att bli föremål för tvångsäktenskap är dock oberoende av kön, och den föreslagna regleringen skyddar alla personer.

4.2.3 Konsekvenser för barn och andra grupper i utsatt ställning

En precisering av bestämmelserna om människohandel på det sätt som anges i förslaget förtydligar straffbestämmelserna om tvingande till äktenskap, vilket också kan få en förebyggande effekt i fråga om dessa gärningar. Risken att bli tvingad till äktenskap är särskilt stor för personer som hör till en grupp som på något sätt är i utsatt ställning. Konsekvenserna av tvingande till äktenskap kan bli särskilt negativa för minderåriga som blir utsatta för denna gärning. I Finland har till exempel den grupp personer som upptagits i hjälpsystemet för offer för människohandel och som varit föremål för tvångsäktenskap även inkluderat minderåriga personer.

Tvingande till äktenskap är särskilt skadligt för minderåriga, och det att straffbarheten förtydligas kan bidra till att minska dessa negativa konsekvenser. Ett tidigt äktenskap är ofta förknippat med negativa och långsiktiga konsekvenser, framför allt om makarna får barn eller om våld eller annan form av utnyttjande förekommer under äktenskapet. I praktiken blir en minderårig som ingår äktenskap föremål för sexuellt utnyttjande. Tidiga äktenskap får skadliga konsekvenser i synnerhet med tanke på flickornas reproduktiva hälsa och till exempel deras hälso- och sjukvård och utbildning.

Som det har konstaterats i avsnitt 2.2.2 ska barn enligt konventionen om barnets rättigheter bland annat genom alla lämpliga åtgärder skyddas mot alla former av våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande. Konventionsstaterna ska dessutom vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barnets hälsa.

I bestämmelserna om människohandel föreskrivs det särskilt om personer under 18 år såtillvida att användning av de medel som nämns i bestämmelserna inte förutsätts i fråga om dessa personer. Brotsrekvisitet uppfylls således klart lättare i fråga om personer under 18 år jämfört med andra personer. Enligt 25 kap. 3 a § i strafflagen är det dessutom fråga om grov människohandel om brottet riktar sig mot ett barn under 18 år eller mot en person som har en väsentligt nedsatt förmåga att försvara sig och gärningen även bedömd som en helhet är grov. Bestämmelserna om människohandel ger således också ett mer omfattande skydd för barn som gjorts till föremål för tvångsäktenskap jämfört med myndiga personer i samma situation, och detsamma gäller personer som har en väsentligt nedsatt förmåga att försvara sig. Det kan i regel anses vara förenligt med barnets bästa att förfaranden där personer under 18 år görs till föremål för äktenskap på det sätt som avses i bestämmelserna om människohandel kan bli straffbart som människohandel.

Propositionen är betydande för personer under 18 år också ur den synvinkeln att regleringen enligt förslaget ska omfatta förutom juridiskt giltiga äktenskap även därmed jämförbara förbund som inte är juridiskt giltiga. I och med att regleringen omfattar även denna typ av förbund blir det svårare att kringgå den på så sätt att en person avsiktligt görs till föremål för ett sådant förbund som juridiskt sett inte betraktas som ett äktenskap. Detta kan anses vara relevant med tanke på syftet att skydda personer under 18 år.

Vidare har man också observerat att till exempel personer som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter tvingats till äktenskap. Det att bestämmelserna om tvingande till äktenskap förtydligas kan ha en positiv inverkan också med tanke på skyddet för personer som hör till sexuella minoriteter eller könsminoriteter och som löper risk för att bli tvingade till att ingå äktenskap.

4.2.4 Ekonomiska konsekvenser och konsekvenser för myndigheterna

Förslaget att det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund ska införas i bestämmelserna om människohandel som ett syfte med gärningen i fråga antas inte leda till någon nämnvärd ökning i antalet fall som ska behandlas av förundersökningsmyndigheten, åklagarna eller domstolarna eller medföra nämnvärda ekonomiska konsekvenser. Grovt uppskattat kan det handla om några fler fall per år. Även om det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap enligt den gällande lagstiftningen ingår i syftet med gärningar där en person försätts i förhållanden som kränker människovärdet i bestämmelserna om människohandel kan det att denna gärning uttryckligen tas in i bestämmelserna ändå leda till att förundersökningsmyndighetens arbetsmängd ökar något. Såväl tvingande till äktenskap som människohandel i allmänhet är en form av dold brottslighet som offret inte nödvändigtvis vill anmäla till myndigheterna, och antalet polisanmälningar antas inte öka nämnvärt i och med lagändringen. I och med att det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund nämns i bestämmelserna om människohandel kan detta dock i viss mån främja identifieringen av fall och öka förundersökningsmyndighetens arbete, om man till exempel i sådana fall där det finns indikationer på människohandel eller våld i nära relationer fokuserar mer än tidigare på att utreda hur ett äktenskap har uppkommit och vilka förhållanden som råder i äktenskapet. Dessutom kan behovet av att utreda särdragen i ett förbund som kan jämföras med ett eventuellt juridiskt giltigt äktenskap orsaka merarbete. Om förundersökningsmyndighetens arbetsmängd ökar kan detta antas återspegla sig också i åklagarmyndighetens arbetsmängd. Vidare behöver den föreslagna lagändringen beaktas hos de myndigheter som behandlar ärenden som gäller offer för människohandel, såsom Migrationsverket och hjälpsystemet för offer för människohandel, samt i sådana myndigheters verksamhet vars personal omfattas av skyldigheten att göra en anmälan om ett barns situation enligt barnskyddslagen (417/2007). Den föreslagna lagändringen torde också i enskilda fall bidra till att en person som blivit föremål för tvångsäktenskap med lägre tröskel än i nuläget kan betraktas som ett sådant offer för människohandel som avses i utlänningslagen.

Sannolikt kommer antalet fall som förs vidare till domstol inte att öka nämnvärt, och den föreslagna lagändringen antas således inte påverka resursbehoven vid domstolarna eller den myndighet som ansvarar för verkställigheten av straff.

Den föreslagna lagändringen behöver dock beaktas hos förundersöknings- och åklagarmyndigheten samt domstolarna till exempel när det gäller utbildningen om brott som anknyter till frihet, liv och hälsa. Detta bedöms kunna genomföras inom ramen för den nuvarande utbildningen och de nuvarande verksamhetsanslagen.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

5.1.1 Separat bestämmelse om tvingande till äktenskap

Ett alternativ till det föreslagna lagförslaget som kan komma i fråga är att en separat bestämmelse om tvingande till äktenskap fogas till strafflagen. Det innebär att tvingande till äktenskap tas in till exempel i 25 kap. i strafflagen som en ny bestämmelse, där det föreskrivs om brottsrekvisitet och straffskalan för det straffbara förfarandet, och dessutom genomförs de lagstiftningslösningar som behövs när det gäller andra omständigheter, såsom åtalsrätt och eventuella definitioner.

Den utredning som funnits till förfogande visar att många olika metoder används för tvingande till äktenskap, allt från allvarligt våld och hot om sådant till mer diskreta metoder för påtryckning och utnyttjande av någon annans beroende ställning. Man kan anta att de tvångs- och påtryckningsmetoder som används vid tvingande till äktenskap delvis kan vara av annan art och våldsamt än den typ av olaga tvång som definieras exempelvis i Istanbulkonventionen. Det verkar vara motiverat att i en separat bestämmelse om tvingande till äktenskap definiera olaga tvång så att begreppet delvis omfattar andra tvångsmetoder än bestämmelsen om olaga tvång i 25 kap. 8 § i strafflagen. Medan bestämmelsen om olaga tvång omfattar våld och hot torde en separat bestämmelse om tvingande till äktenskap behöva omfatta även lindrigare metoder än detta, såsom utnyttjande av någon annans beroende ställning och påtryckning. Det att den separata bestämmelsen om tvingande till äktenskap omfattar lindrigare metoder än bestämmelsen om olaga tvång ska beaktas också när det fattas beslut om straffskalan.

Bestämmelserna om människohandel kan anses innefatta flera faktorer som talar för att tvingande till äktenskap i första hand ska bedömas som människohandel när det gäller straffbarhet. Bestämmelserna om människohandel och grov människohandel omfattar ett stort antal medel och metoder, och enligt dem är också exempelvis sådana gärningar straffbara där ett brott begås genom utnyttjande av någon annans beroende ställning eller skyddslösa läge eller vilseledande av någon annan, varvid till exempel sådant olaga tvång som avses i 25 kap. 8 § i strafflagen inte förutsätts. På grund av arten av rekvisitet för människohandel kan brottet fullbordas på flera sätt och i flera olika skeden. Sådana gärningar som vanligtvis skulle betraktas som försök kan exempelvis betraktas som ett fullbordat människohandelsbrott. I bestämmelserna om människohandel har under 18-åriga offers särskilt utsatta ställning uttryckligen identifierats, i och med att det föreskrivs att användning av sådana medel som nämns i bestämmelserna inte förutsätts om den som blir föremål för människohandel är under 18 år. Dessutom ska gärningen i regel betraktas som grov människohandel vid utdömning av straff när offret är yngre än 18 år, om gärningen även som helhet bedöms vara grov. Om det föreskrivs om tvingande till äktenskap i en separat bestämmelse kan det vara nödvändigt att i bestämmelsen införa de nämnda elementen från bestämmelserna om människohandel, varvid förhållandet mellan den separata bestämmelsen och bestämmelserna om människohandel kan bli svårtolkat.

Samtidigt kan en separat straffbestämmelse om tvingande till äktenskap utöver bestämmelserna om människohandel skapa bättre möjligheter att analysera tvingande till äktenskap som fenomen, även som en form av våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld. Detta kunde också

göra det lättare att identifiera fall som inte direkt har drag som är typiska för människohandelsbrott. Det har också poängterats att en separat bestämmelse skulle förtydliga tvångsaktenskapens straffbara natur även ur de gemenskapers synvinkel inom vilka tvingande till äktenskap kan förekomma. Vidare kan en separat bestämmelse anses vara mer direkt förenlig med exempelvis GREVIOs rekommendationer.

Även om man i den separata bestämmelsen definierar bestämmelsens förhållande till bestämmelserna om människohandel och slår fast att det är fråga om en bestämmelse som är subsidiär i förhållande till människohandel är det ändå möjligt att tvingande till äktenskap och det att en person görs till föremål för tvångsaktenskap inte nödvändigtvis identifieras som människohandel. Detta är inte något ändamålsenligt utvecklingsförlopp, inte heller med beaktande av att en praxis för tolkning och tillämpning av människohandelsbestämmelsen om tvångsaktenskap småningom håller på att utformas såväl vid förundersöknings- och åklagarmyndigheten som vid domstolarna. Det kan således inte anses vara motiverat att i fråga om tvingande till äktenskap stanna för en regleringsmodell som kan leda till att gärningar som i nuläget bedöms som människohandel i fortsättningen i första hand betraktas som sådant tvingande till äktenskap för vilket eventuellt ett lindrigare straff ska utdömas.

Tvingande till äktenskap är en straffbar form av människohandel och trots att bestämmelserna om människohandel är komplexa finns det en etablerad praxis för tolkning och tillämpning av dem. Det kan anses att brottsrekvisitet i en separat bestämmelse om tvingande till äktenskap inte nödvändigtvis är lätt att sammanställa så att det med beaktande av kraven enligt den straffrättsliga legalitetsprincipen blir avsevärt entydigare än brottsrekvisitet i bestämmelserna om människohandel, och dessutom kan det ta tid innan tolkningspraxis för den nya bestämmelsen och andra anslutande bestämmelser (särskilt bestämmelserna om människohandel) etableras. Förledande av en person att resa utomlands i syfte att tvinga honom eller henne till att ingå äktenskap ska dessutom beaktas separat i bestämmelsen, vilket kan leda till att regleringen blir mer kasuistisk och svåröverskådlig.

Om det föreskrivs om tvingande till äktenskap i en separat bestämmelse och inga ändringar görs i regleringen om människohandel kan man anta att detta också med tanke på den straffrättsliga lagkonkurrensen orsakar problem mellan den separata bestämmelsen och bestämmelserna om människohandel. Då kan tvingande till äktenskap alltså bli straffbart antingen enligt den separata bestämmelsen eller som människohandel enligt det syfte som gäller förhållanden som kränker människovärdet.

Det finns ett särskilt hjälpsystem för offer för människohandel, och dessutom beaktas människohandelsoffrens ställning särskilt till exempel i utlänningslagen. En separat bestämmelse skulle sannolikt leda till ett behov av att se över annan lagstiftning där offer för människohandel har en särskild ställning eller där människohandel som brott annars har beaktats särskilt, och det kan inte anses vara klart att en person som tvingats att ingå ett äktenskap i enlighet med den separata bestämmelsen om tvingande till äktenskap i alla de situationer som identifieras i lagstiftningen kan jämföras med offer för människohandel, så att speciallagstiftningen om människohandelsoffer utvidgas till att gälla även personer som blivit offer för tvingande till äktenskap (enligt den separata bestämmelsen) eller så att sådana specialbestämmelser som gäller bestämmelserna om människohandel och som finns i strafflagen eller i anslutning till den utvidgas till att omfatta även specialbestämmelsen om tvingande till äktenskap.

Eftersom de medel och metoder som omfattas av de gällande bestämmelserna om människohandel kan anses vara relativt täckande med tanke på området för straffbarheten av tvingande till äktenskap ska det beaktas att betydelsen av den separata kriminaliseringen kan bli

främst symbolisk, vilket inte kan betraktas som en tillräcklig grund för en separat bestämmelse. Att ta in en separat bestämmelse i lagstiftningen strider dessutom mot principen om att straffbarhet i regel ska regleras genom syntetiska allmänna bestämmelser och att, om nya typer av fall uppdagas, allmänna bestämmelser i första hand ska kompletteras innan nya specialbestämmelser stiftas.

5.1.2 Ändring av bestämmelsen om olaga tvång

Ett annat regleringsalternativ kan vara att ändra bestämmelsen om olaga tvång i 25 kap. 8 § i strafflagen så att den uttryckligen föreskriver om straffbarheten av tvingande till äktenskap i ett separat moment. Detta alternativ är delvis förknippat med samma typ av frågor avseende förhållandet till bestämmelserna om människohandel som har behandlats ovan i fråga om alternativet med en separat bestämmelse.

Rekvisitet för olaga tvång förutsätter att tvånget sker genom utövande av våld eller hot. Enligt den utredning som finns till förfogande påverkas personens viljebildning i samband med tvingande till äktenskap ofta med något lindrigare metoder än de metoder som avses i bestämmelsen om olaga tvång, såsom diskret påtryckning. Bestämmelsen om olaga tvång verkar således till dessa delar inte omfatta de klandervärda metoder som ofta används i samband med tvingande till äktenskap. Detta kan innebära att straffbarheten av olaga tvång i bestämmelsen om tvingande till äktenskap måste utvidgas till att omfatta även andra metoder, vilket inte ter sig som ett ändamålsenligt alternativ.

Regleringsmodellen i fråga verkar inte heller vara det mest användbara alternativet i förhållande till de skyldigheter som följer av Istanbulkonventionen. I enlighet med Istanbulkonventionen ska försök till att tvinga en person att ingå äktenskap först och främst vara straffbart. Försök till olaga tvång är inte straffbart enligt 25 kap. 8 § i strafflagen, vilket leder till ett behov av att föreskriva särskilt om tvingande till äktenskap. I alternativet att ändra bestämmelsen om olaga tvång gäller det dessutom att beakta den skyldighet enligt artikel 37.2 i Istanbulkonventionen att kriminalisera brott som består i att förleda någon i syfte att tvinga denne att ingå äktenskap (säkerställa att uppsåtliga gärningar som består i att förleda en vuxen person eller ett barn till en annan parts eller stats territorium där han eller hon inte är bosatt i syfte att den vuxna personen eller barnet ska tvingas ingå äktenskap är kriminaliserade). I regleringsmodellen som bygger på en ändring av bestämmelsen om olaga tvång behöver det uppenbarligen föreskrivas separat om straffbarheten av de gärningar som består i att förleda en person att resa utomlands i syfte att tvinga denne att ingå äktenskap. Om tvingande till äktenskap kriminaliseras i bestämmelsen om olaga tvång torde det finnas skäl att föreskriva om tvingande till äktenskap som ett brott som lyder under allmänt åtal, medan olaga tvång i regel är ett målsägandebrott. För att det ska kunna föreskrivas om tvingande till äktenskap i bestämmelsen om olaga tvång krävs det av ovannämnda orsaker flera speciallösningar i bestämmelsen, vilket gör att denna regleringsmodell är mindre användbar än de övriga alternativen.

5.1.3 Andra alternativ

Ett alternativ är att inga ändringar görs i strafflagen, utan att den gällande lagstiftningen hålls i kraft. Då analyseras tvingande till äktenskap och det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap i enlighet med det gärningssyfte som gäller förhållanden som kränker människovärdet. Det kan observeras att man till exempel på grundval av den information om fall som fått från åklagarmyndigheten och polisen kan anta att tvingande till äktenskap och även mer allmänt situationer där en person görs till föremål för tvångsäktenskap har undersökts och bedömts av myndigheterna i enlighet med det syfte som gäller förhållanden som kränker människovärdet. Samtidigt känner man inte till att några sådana domar om människohandel

skulle ha meddelats där det de facto varit fråga om tvingande till äktenskap eller en situation där en person gjorts till föremål för tvångsäktenskap. Sannolikt – även utgående från den senaste forskningsinformationen (avsnitt 2.4) – behöver definitionen av tvångsäktenskap preciseras, också med tanke på de koncisa förarbetena om ämnet. Detta kan göra det lättare att vid förundersökningsmyndigheten och de rättsliga myndigheterna identifiera fall där en person gjorts till föremål för tvångsäktenskap.

Vid beredningen av propositionen har man också bedömt ett regleringsalternativ där tvingande till äktenskap (eller någon motsvarande formulering) införs i bestämmelserna om människohandel som ett syfte med gärningen i fråga. Syftet i fråga omfattar uttryckligen det skede då en person görs till föremål för tvångsäktenskap, varvid en sådan form av tvångsäktenskap där en person hindras från att lösgöra sig från äktenskapet ska bedömas, såsom hittills, utifrån det syfte som gäller förhållanden som kränker människovärdet. Regleringsalternativet i fråga kan vara problematiskt med tanke på bestämmelserna om människohandel som helhet i och med att det innebär att man delvis frångår den princip som ingår i bestämmelserna om människohandel, enligt vilken det kan vara fråga om att en person görs till föremål för en viss situation eller ett visst förhållande eller att denna situation eller detta förhållande upprätthålls. Det är alltså i regel inte fråga om människohandel endast när en person görs till föremål för en viss situation eller ett visst förhållande, utan också det att en person hindras från att frigöra sig från en situation eller ett förhållande som avses i bestämmelsen kan tolkas som människohandel. Man kan anse att det valda regleringsalternativet ur denna synvinkel bättre harmonierar med principerna i bestämmelserna om människohandel. Dessutom verkar en formulering som hänvisar till tvingande till äktenskap förutsätta att tvånget definieras på något annat sätt än via användning av de medel som är typiska vid människohandel. Det innebär att ett tilläggsэлемент om tvång behöver fogas till den komplexa bestämmelsen, vilket kan påverka den tolkningspraxis som redan utvecklats och försvåra tolkningen av bestämmelsen.

En reglering enligt lagförslaget omfattar förutom det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap även det att en person görs till föremål för något därmed jämförbart förbund, varmed avses ett tvångsäktenskap där det inte är fråga om ett juridiskt giltigt äktenskap, utan ett förbund som kan jämföras med ett äktenskap men som inte är juridiskt giltigt. Ett alternativ som kan betraktas som möjligt är att regleringen endast omfattar juridiskt giltiga äktenskap. I den finländska rättsordningen har man uttryckligen valt att förknippa ett juridiskt giltigt äktenskap med vissa rättsverkningar som det inte har ansetts vara ändamålsenligt att ska höra till andra former av en parrelation. I detta regleringsalternativ har området för straffbarhet definierats relativt exakt och avgränsats noggrant även när det gäller begreppet äktenskap.

Man kan dock anta att om regleringen avgränsas till att gälla endast juridiskt giltiga äktenskap kan det i vissa situationer bli möjligt att kringgå den så att en person görs till föremål för ett äktenskap som inte är juridiskt giltigt men som de facto motsvarar ett sådant äktenskap. Det är också möjligt att offer vilseleds att tro att det är fråga om ett juridiskt giltigt äktenskap eller att han eller hon annars inte vet om att det är fråga om något annat än ett juridiskt giltigt äktenskap. Eftersom den nedre åldersgränsen för ett juridiskt giltigt äktenskap i många stater är 18 år finns det en risk för att särskilt personer under 18 år med avsikt görs till föremål för ett äktenskap som inte är juridiskt giltigt. Även om det att en person görs till föremål för denna typ av äktenskap på det sätt som avses i bestämmelserna om människohandel alljämt kan bedömas som försättande i förhållanden som kränker människovärdet kan det anses att regleringsmodellen ur människohandelsoffrets synvinkel är motiverad. Personer i särskilt utsatt ställning kan göras till föremål för andra än juridiskt giltiga äktenskap, vilket motiverar en reglering som omfattar även andra äktenskap än sådana äktenskap som är juridiskt giltiga. Man kan anta att det med tanke på legalitetsprincipen är möjligt att välja en regleringslösning där

innebörden i begreppet förbund som är jämförbart med ett juridiskt giltigt äktenskap utreds i specialmotiveringen.

Överlag kan det konstateras att tvångsäktenskap ofta förblir dolda från myndigheterna. Det är viktigt att man i förebyggandet av tvingande till äktenskap också fäster vikt vid andra åtgärder än straffrättsliga åtgärder och ser till att offrens rättigheter tillgodoses. Som exempel på förebyggande åtgärder kan nämnas att i ett tidigt skede ingripa med sakkunnig- och myndighetsresurser inom social- och hälsovårdssektorn och utbildningssektorn vid misstanke om äktenskapstvång eller hedersrelaterat våld, att informera om de mänskliga rättigheterna och kvinnornas rättigheter i sådana gemenskaper där tvingande till äktenskap kan förekomma samt att utbilda personalen vid olika myndigheter om fenomenet och hur man ska ingripa i det. Vidare är det viktigt att personalen vid förundersöknings- och åklagarmyndigheten samt domstolarna får utbildning i lagstiftningen om människohandel.

5.2 Utländsk lagstiftning och andra förfaranden som tillämpas utomlands

5.2.1 Sverige

Enligt 4 kap. i den svenska strafflagen (brottsbalk 1962:700) är handlingar som består i att förmå en person att ingå äktenskap, vilseledande till äktenskapresa samt barnäktenskapsbrott straffbara gärningar. Vidare konstateras det i samma kapitel att även människohandel är straffbart.

Enligt 4 kap. 4 c § första stycket i brottsbalken ska den som, i annat fall än som avses i 1 a § [människohandel], genom olaga tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet förmår en person att ingå ett äktenskap som är giltigt i den stat där det ingås, i den stat enligt vars lag det ingås eller i en stat i vilken minst en av makarna är medborgare eller har hemvist dömas för äktenskapstvång. Det straff som döms ut för äktenskapstvång är fängelse i högst fyra år.

Detsamma gäller enligt andra stycket den som på sätt som anges i första stycket förmår någon att ingå en äktenskapsliknande förbindelse, om den ingås enligt regler som gäller inom en grupp och som 1) innebär att parterna betraktas som makar och anses ha rättigheter eller skyldigheter i förhållande till varandra, och 2) innefattar frågan om upplösning av förbindelsen.

Enligt tredje stycket ska den som begår en gärning som avses i första eller andra stycket mot en person som inte har fyllt arton år dömas för barnäktenskapsbrott till fängelse i högst fyra år. För barnäktenskapsbrott döms också den som i annat fall förmår eller tillåter en person som inte har fyllt arton år att ingå ett äktenskap som är giltigt på sätt som anges i första stycket eller en äktenskapsliknande förbindelse enligt vad som anges i andra stycket. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

I 4 kap. 10 § i brottsbalken konstateras att försök, förberedelse eller stämpling till äktenskapstvång är straffbara gärningar.

Äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott är subsidiära i förhållande till 1 a § i brottsbalken, som gäller människohandel. Vidare är bestämmelsen om människohandel subsidiär i förhållande till bestämmelsen om människorov (4 kap. 1 §).

I Sverige har man också valt att separat kriminalisera vilseledande till äktenskapsresa. Enligt 4 kap. 4 d § i brottsbalken ska den som, i annat fall än som avses i 1 a §, genom vilseledande förmår en person att resa till en annan stat än den där han eller hon bor, i syfte att personen ska utsättas för en sådan gärning som anges i 4 c §, dömas för vilseledande till äktenskapsresa till fängelse i högst två år. Försök, förberedelse eller stämpling till vilseledande till äktenskapsresa är inte straffbara gärningar.

I Sverige är brottsrekvisitet för människorov relevant med tanke på brottsrekvisitet för människohandel. Enligt 4 kap. 1 § i brottsbalken är människorov straffbart. Den som bemäktigar sig och för bort eller spärrar in ett barn eller någon annan med uppsåt att skada honom eller henne till liv eller hälsa eller att tvinga honom eller henne till tjänst eller att öva utpressning döms för människorov till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid. Är brottet mindre grovt, döms till fängelse i högst sex år.

I Sverige ingår bestämmelser om människohandel i 4 kap. 1 a § i brottsbalken. I första stycket konstateras att den som, i annat fall än som avses i 1 §, genom olaga tvång, vilseledande, utnyttjande av någons utsatta belägenhet som allvarligt begränsar personens alternativ, eller annat sådant otillbörligt medel om det allvarligt begränsar personens alternativ rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person i syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år. Enligt andra stycket ska den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år dömas för människohandel, även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år. Är ett brott som avses i första eller andra stycket mindre grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Enligt 4 kap. 1 b § i brottsbalken ska den som, i annat fall än som avses i 1 eller 1 a §, genom olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation exploaterar en person i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri, dömas för människoexploatering till fängelse i högst fyra år. Enligt andra stycket ska den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år dömas för människoexploatering även om det inte förekommit något olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år. I tredje stycket konstateras att om ett brott är att anse som grovt, är fängelsestraffet lägst två och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett särskilt hänsynslöst utnyttjande av annan.

Den svenska brottsbalken innehåller dessutom en särskild straffskärpningsgrund som kan tillämpas i samband med tvångsäktenskapsfall. Enligt 29 kap. 2 § 10 punkten i brottsbalken stiger straffvärdet om ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder.

5.2.2 Norge

I 253 § i den norska strafflagen (straffeloven 2005) finns en separat bestämmelse om tvångsäktenskap (tvangsekteskap). Enligt 1 mom. ska den som genom våld, frihetsberövande, annat straffbart eller orättmätigt förfarande eller otillbörlig påtryckning tvingar någon till att

ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse dömas till fängelse i högst sex år. I bedömningen av om det föreligger en äktenskapsliknande förbindelse ska det enligt bestämmelsen läggas vikt vid huruvida förbindelsen är varaktig, upplevs vara bindande och etablerar rättigheter och förpliktelser av rättslig, religiös, social eller kulturell karaktär mellan parterna.

Enligt 253 § 2 mom. är det också straffbart att förleda någon att resa utomlands i syfte att förmå honom eller henne att ingå äktenskap. Enligt bestämmelsen är det på samma sätt straffbart att genom att vilseleda eller på något annat sätt medverka till att en person reser till en annan stat än den där personen är bosatt med avsikten att göra denna person till föremål för sådant förfarande som avses i 1 mom.

Medverkan och försök till tvångsäktenskap är straffbara gärningar enligt den norska strafflagen (straffeloven, 15 och 16 §).

I den norska lagstiftningen finns bestämmelser om människohandel (menneskehandel) i 257 § i strafflagen. Straff för människohandel ska enligt 1 mom. tilldömas den som genom våld, hot, missbruk av sårbar situation eller annat otillbörligt förfarande utnyttjar en person för a) prostitution eller andra sexuella ändamål, b) tvångsarbete eller tvångstjänster, inklusive tiggeri, c) militärtjänst i ett främmande land eller d) avlägsnande av organ, eller som vilseleder en person till att bli utnyttjad för sådant syfte. Det straff som döms ut är fängelse i högst sex år. På samma sätt straffas enligt 2 mom. den som a) organiserar förhållanden som möjliggör sådant utnyttjande eller vilseledande som nämns i 1 mom. genom att skaffa, transportera eller ta emot personen, b) på annat sätt medverkar till utnyttjandet eller vilseledandet eller c) ger en betalning eller annan fördel för att få ett samtycke till utnyttjande från den person under vars makt offret är, eller den som tar emot en sådan betalning eller annan fördel. Enligt 3 mom. ska den som begår en gärning som nämns i 1 eller 2 mom. mot en person som är under 18 år straffas oberoende av om våld, hot, utnyttjande av sårbar situation eller annat otillbörligt förfarande har använts. Den som varit omedveten om att offret är under 18 år straffas om han eller hon på någon punkt kan klandras för oaktsamhet.

Enligt 258 § i den norska strafflagen är det högsta möjliga straffet för grov människohandel fängelse i tio år. När det avgörs om gärningen ska betraktas som grov människohandel ska det särskilt läggas vikt vid om den som blivit utsatt för handlingen varit under 18 år, om grovt våld eller tvång har använts och om handlingen har medfört betydlig vinning. Den som varit omedveten om att offret är under 18 år straffas om han eller hon på någon punkt kan klandras för oaktsamhet.

År 2018 kriminaliserades dessutom i Norge ingående av äktenskap med en person under 16 år. Enligt 262 § 2 mom. i strafflagen ska den som ingår äktenskap med en person under 16 år dömas till fängelse i högst tre år. På samma sätt straffas den som etablerar en äktenskapsliknande förbindelse enligt 253 § med en person under 16 år. Även om gärningsmannen inte har varit medveten om att målsäganden varit under 16 år kan gärningsmannen straffas om han eller hon på någon grund kan klandras för sin omedvetenhet. Straff kan bortfalla om makarna är ungefär i samma ålder och på samma utvecklingsnivå.

5.2.3 Danmark

I den danska strafflagen (straffeloven) har tvångsäktenskap (tvangsægteskab) kriminaliserats som olaga tvång (ulovlig tvang). För tvingande till äktenskap utdöms hårdare straff än för annat olaga tvång.

Till böter eller fängelse i högst två år för olaga tvång döms enligt 260 § 1 mom. i strafflagen den som 1) genom våld eller hot om våld, betydande skada på egendom, frihetsberövande eller genom hot om att framställa ett oriktigt påstående om en brottslig gärning eller ett kränkande förhållande eller att avslöja privata angelägenheter tvingar någon att göra, tåla eller underlåta att göra något, eller som 2) genom hot om att anmäla eller avslöja en brottslig gärning eller framställa ett riktigt men nedsättande påstående tvingar någon att göra, tåla eller underlåta att göra något i en situation där anmälan eller avslöjandet inte kan anses vara berättigat i förhållande till det som hotet gäller.

Om någon tvingas till att ingå ett äktenskap eller ett religiöst äktenskap som civilrättsligt sett inte är giltigt eller något annat äktenskapsliknande förhållande, eller till att stanna kvar i ett sådant äktenskap eller förhållande kan straffet enligt 260 § 2 mom. stiga till fängelse i högst fyra år. Bestämmelsen om olaga tvång i den danska strafflagen gäller således också situationer där en person tvingas att stanna kvar i ett äktenskap eller i ett sådant religiöst äktenskap eller förhållande som avses i bestämmelsen.

Enligt 260 a § i den danska strafflagen ska också den som förrättar en sådan religiös vigsel som civilrättsligt sett inte är giltig, eller ingåendet av någon annan äktenskapsliknande förbindelse, med en person under 18 år straffas med böter eller fängelse i högst två år. På samma sätt ska enligt bestämmelsen också den straffas som tillåter sitt barn att ingå ett religiöst äktenskap som civilrättsligt sett inte är giltigt, eller någon annan äktenskapsliknande förbindelse. Enligt bestämmelsen betraktas det också som en straffbar handling när en person som fyllt 18 år frivilligt ingår ett religiöst äktenskap som civilrättsligt sett inte är giltigt, eller någon annan äktenskapsliknande förbindelse med en person under 18 år.

Försök till tvingande till äktenskap är straffbart enligt 21 § och 260 § i strafflagen.

År 2013 trädde en lag i kraft där så kallade religiösa äktenskap i en straffbestämmelse jämfördes med juridiskt giltiga äktenskap. Enligt regeringens proposition påminner ingåendet av ett religiöst äktenskap om en vigsel, i samband med vilken en äktenskapsliknande förbindelse ingås och i vilken en religiös auktoritet medverkar. I samband med vigseln kan ett så kallat äktenskapsavtal ingås, men detta är inte ett villkor för att bestämmelsen ska kunna tillämpas. I regeringens proposition hänvisar man uttryckligen till förbindelser som ingås inom islamiska gemenskaper, som inte är juridiskt giltiga, samt så kallade nikah, som avser en typ av äktenskapsavtal (Forslag til lov om ændring af straffeloven, udlændingeloven og lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning. lovforslag nr. 1 143 Folketinget 2012-13).

I Danmark finns ingen särskild bestämmelse som gäller förledande av en person att resa utomlands i tvångsäktenskapssyfte. När detta har gjorts uppsåtligt har det ansetts vara straffbart som medverkan till olaga tvång enligt 260 § i strafflagen.

I Danmark är människohandel (menneskehandel) straffbart enligt 262 a § i strafflagen. Straff för människohandel ska enligt 1 mom. tilldömas den som rekryterar, transporterar, förflyttar, inhyser eller tar emot en person som utsätts eller har utsatts för 1) olaga tvång enligt 260 §, 2) frihetsberövande enligt 261 §, 3) hot enligt 266 §, 4) olagligt vilseledande, bestyrkande eller utnyttjande eller 5) annat otillbörligt förfarande i syfte att utnyttja den berörda personen för prostitution, produktion av pornografiska bilder eller filmer, pornografiska uppvisningar, tvångsarbete, slaveri eller slaveriliknande förhållanden, brottsliga gärningar eller avlägsnande av organ. Högsta möjliga straff för dessa handlingar är fängelse i tio år. På samma sätt bestraffas enligt 2 mom. den som i ovannämnt syfte 1) rekryterar, transporterar, förflyttar, inhyser eller tar emot en person under 18 år eller 2) ger en betalning eller annan fördel för att få ett samtycke till

utnyttjandet från den person som har bestämmanderätt över offret samt den som tar emot en sådan betalning eller annan fördel.

5.2.4 Vissa andra stater

Den *tyska* strafflagen (Strafgesetzbuch, nedan StGB) innehåller en separat straffbestämmelse om tvångsäktenskap (Zwangsheirat). Enligt 237 § i strafflagen ska den som orättmätigt genom våld eller hot om att någon tillfogas betydande skada tvingas en annan att ingå äktenskap dömas för tvångsäktenskap. Handlingen är lagstridig om det måste anses vara klandervärt att våld eller hot använts för att uppnå ett eftersträvat mål. För tvångsäktenskap döms också den som i syfte att begå ett brott enligt 1 mom. genom våld, hot eller list transporterar en person till ett territorium som ligger utanför det geografiska tillämpningsområdet för bestämmelsen om tvångsäktenskap, eller befäller en person att resa till ett sådant territorium eller hindrar en person att återvända från ett sådant territorium.

Det straff som döms ut för tvångsäktenskap är fängelse i minst sex månader och högst fem år. Försök till tvingande till äktenskap är straffbart (StGB 237.3 §). I lindrigare fall är straffet böter eller fängelse i högst tre år.

I Tyskland anses begreppet äktenskap i samband med tvångsäktenskap endast innebära ett juridiskt äktenskap, som ingåtts enligt tysk lag eller som är lagligt i det land där det har ingåtts, dock med vissa undantag som gäller utländska äktenskap.

Förutom att tvångsäktenskap är straffbart enligt strafflagen i Tyskland kan också en administrativ påföljd påföras för vissa typer av förfaranden som anknyter till ingående av äktenskap. Alla religiösa och traditionella åtgärder som syftar till att etablera en varaktig äktenskapsliknande förbindelse mellan två minderåriga är till exempel förbjudna och kan leda till att alla medverkande parter påförs en administrativ sanktionsavgift (Personenstandsgesetz, 11 och 70 §).

Bestämmelser om människohandel (Menschenhandel) finns i 232 § i den tyska strafflagen. Enligt paragrafens 1 mom. ska den som rekryterar, transporterar, förflyttar, gömmer eller tar emot en person genom att utnyttja dennes personliga eller ekonomiska trångmål eller hjälplöshet för vistelse i en främmande stat, eller om personen i fråga är under 21 år, dömas till fängelse i minst 6 månader och högst 5 år, om personen i fråga utnyttjas för prostitution eller sexuella handlingar av gärningsmannen eller en tredje person eller i deras närvaro, eller i en sexuell handling som utförs av gärningsmannen eller en tredje person, eller i arbete; för tiggeri eller brottsliga handlingar; för slaveri, slavarbete, skuldslaveri eller motsvarande förhållanden; eller för olaglig organtransplantation. Med utnyttjande för arbete avses en situation som kännetecknas av hänsynslös strävan efter vinst och av att arbetet sker i förhållanden som i hög grad skiljer sig från arbetsförhållandena för andra arbetstagare med samma eller liknande arbetsuppgifter (utnyttjande).

Enligt 2 mom. ska den som i ovannämnt syfte rekryterar, transporterar, förflyttar, döljer eller tar emot en person med maktmedel, med hot om allvarlig skada eller genom svikligt förfarande, eller som kidnappar en person eller tar fysisk kontroll över denne eller uppmuntrar en tredje person att ta fysisk kontroll över denne, dömas till fängelse i minst 6 månader och högst 10 år. Enligt 3 mom. ska för ett sådant fall som avses i 1 mom. fängelse i minst 6 månader och högst 10 år utdömas, om offret vid tidpunkten för brottet är under 18 år, om gärningsmannen utsätter offret för grov fysisk misshandel eller vid tidpunkten för ett brott eller en gärning som begås i samband med ett brott minst av likgiltighet utsätter offret för livsfara eller allvarliga sanitära olägenheter; eller om gärningsmannen handlar i kommersiellt syfte eller som medlem i en sådan

kriminell sammanslutning som strävar efter att fortsätta utföra dessa typer av brott. I de fall som avses i 2 mom. utdöms ett fängelsestraff på 1–10 år, om brottet har begåtts under ovannämnda förhållanden. Enligt 4 mom. är försök till en sådan gärning som avses i 1 och 2 mom. samt i första meningen i 3 mom. straffbart.

Även i *Österrike* har tvångsäktenskap (*Zwangsheirat*) kriminaliserats genom en separat bestämmelse i strafflagen (*Strafgesetzbuch*). Enligt 106 a § i strafflagen ska den som genom våld eller hot som framkallar rädsla eller genom hot om att bryta eller avsluta familjerelationer tvingar en annan att ingå äktenskap eller registrera en parrelation dömas för tvångsäktenskap. Det straff som döms ut för tvångsäktenskap är fängelse i minst sex månader och högst fem år.

För tvångsäktenskap döms också den som, i sin strävan efter att en person i en annan stat än den vars medborgare personen i fråga är och i vilken han eller hon normalt vistas ska tvingas att ingå ett äktenskap eller registrera en parrelation, genom vilseledande i fråga om sin avsikt förleder eller genom våld eller hot som framkallar rädsla eller hot om att bryta eller avsluta familjerelationer tvingar personen att resa till ett annat land eller, genom våld eller utnyttjande av personens vilseledning om avsikten i fråga, transporterar personen till ett annat land.

Människohandel är straffbart enligt 104 a § i strafflagen. Tvångsäktenskap nämns inte uttryckligen i bestämmelsen som ett syfte för människohandelsbrott.

I den *franska* strafflagen (*code pénal*) finns det ingen särskild straffbestämmelse om tvångsäktenskap. År 2013 infördes dock en separat bestämmelse om att det är straffbart att förleda en person att resa utomlands i tvångsäktenskapssyfte (222-14-4 §). Enligt bestämmelsen är det fråga om en straffbar gärning om någon, med avsikten att få en annan person att ingå äktenskap eller resa utomlands för att ingå äktenskap, på ett bedrägligt sätt förleder denna person till att lämna Frankrike. Det straff som utdöms för gärningen är fängelse i tre år och böter på 45 000 euro.

I Frankrike har det ansetts att tvångsäktenskap i vissa fall kan vara straffbara med stöd av en bestämmelse om människohandel (22-4-1 §). Vidare har det i Frankrike i fråga om vissa brott (bl.a. våld, mord, tortyr) föreskrivits om tvångsäktenskap som en grund för straffskärpning, det vill säga om brottet i fråga har begåtts i syfte att tvinga offret att ingå äktenskap, eller om det har begåtts mot en person som inte har samtyckt till äktenskap med gärningsmannen. Den franska lagstiftningen inkluderar dessutom bestämmelser med stöd av vilka en myndighet är behörig att utfärda en särskild föreskrift om skydd för en person som riskerar att bli föremål för tvångsäktenskap.

Med begreppet tvångsäktenskap avses enligt fransk tolkningspraxis vilket som helst juridiskt eller annat äktenskap, såsom ett religiöst äktenskap, där den ena eller båda parterna har blivit föremål för tvång.

En bestämmelse om människohandel (*De la traite des êtres humains*) finns i artikel 225-4-1 – 225-4-9 i den franska strafflagen. Tvångsäktenskap nämns inte uttryckligen i bestämmelsen som ett syfte för människohandelsbrott.

I *Förenade kungariket* är tvångsäktenskap straffbart genom en speciallag, där det föreskrivs om myndigheternas behörighet att ingripa i olika samhällsfientliga gärningar (*Anti-Social Behaviour, Crime and Policing Act (ABCP Act) 2014*). Enligt lagens 121 § är det straffbart att använda våld, hot eller annat tvång i syfte att få en annan person att ingå äktenskap (1 mom.). En förutsättning för straffbarhet är att gärningsmannen tror eller borde tro att den nämnda handlingen kan få den andra personen att ingå äktenskap utan sitt fria och fulla samtycke.

Huruvida den som utsatts för våld, hot eller annat tvång är den som gjorts till föremål för tvångsäktenskap eller en annan person är irrelevant enligt bestämmelsen.

Om den som gjorts till föremål för tvångsäktenskap inte är kapabel att ge sitt samtycke till äktenskapet kan tvingandet till äktenskap genomföras genom vilken gärning eller handling som helst som syftar till att personen i fråga ska ingå äktenskapet (oberoende av om det är fråga om våld, hot eller annat tvång).

Straffbart är enligt 2 mom. dessutom alla former av vilseledning som utförs i syfte att få en annan person att lämna Förenade kungariket och göra honom eller henne till föremål för en sådan gärning utanför Förenade kungariket som det föreskrivs om i 1 mom. eller som vore straffbar med stöd av bestämmelsen i fråga, om den utsatta personen befann sig i England eller Wales.

Med äktenskap avses i bestämmelsen vilken religiös eller civilrättslig äktenskapsceremoni som helst (oberoende av om äktenskapet är juridiskt bindande).

Straffet för tvångsäktenskap är böter eller fängelse i högst 12 månader, eller både böter och fängelse, om ärendet behandlas genom ett summariskt förfarande, eller fängelse i högst 7 år.

Vidare föreskrivs det i en särskild lag om familjefrågor (Family Law Act 1996) om behörighet att utfärda en särskild skyddsföreskrift för personer som riskerar att bli föremål för tvångsäktenskap (forced marriage protection order). Brott mot skyddsföreskrift är straffbart enligt 63CA § i lagen.

I Förenade kungariket föreskrivs det om människohandel (Human Trafficking) i en lag om modernt slaveri (Modern Slavery Act 2015). Definitionen av människohandel innefattar inte det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap.

I *Estland* är tvångsäktenskap straffbart enligt strafflagens (Karistusseadustik) 133 §, som gäller människohandel, där tvångsäktenskap nämns som ett syfte med gärningen i fråga. I 175 §, som gäller minderåriga som utsätts för människohandel, förbjuds alla försök att påverka en person under 18 år i syfte att skaffa sig ekonomisk vinning, inklusive försök utan ekonomisk vinning som går ut på personen exempelvis ska ingå äktenskap mot sin vilja.

I den *nederländska* strafflagen innehåller 284 § en bestämmelse om olaga tvång, men tvångsäktenskap nämns inte separat. Det är ändå med stöd av denna bestämmelse om olaga tvång straffbart att tvinga en person till äktenskap eller till att stanna kvar i ett äktenskap, och maximistraffet för gärningen är fängelse i två år. I en lag mot tvångsäktenskap (Wet tegengaan huwelijksdwang) föreskrivs det om äktenskapsåldern, hinder för äktenskap, ogiltigförklaring av äktenskap till exempel om en person har tvingats att ingå äktenskap samt erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands.

Litauen har inte kriminaliserat tvångsäktenskap separat. I Litauen anser man att tvångsäktenskap ingår i människohandel, som är en straffbar gärning enligt strafflagstiftningen. I artikel 147 i den litauiska strafflagen, där det föreskrivs om människohandel, nämns tvångsäktenskap som ett syfte med människohandel. Gärningsmän kan dömas till fängelse i minst två och högst tio år. Litauen saknar rättspraxis om sådana fall där det avvägs om lagstiftningen kan tillämpas även på andra förbindelser än juridiskt giltiga äktenskap när det gäller människohandel. Den grävsta gärningsformen kan leda till fängelse i minst fyra och högst tolv år. I Litauen anser man att bestämmelsen om människohandel i strafflagen även omfattar brott som består i att förleda någon.

6 Remissvar

Propositionsutkastet vann stort understöd bland remissinstanserna. Följande aktörer förhöll sig positiva till propositionsutkastet eller understödde det som sådant eller med vissa kommentarer: *Helsingfors tingsrätt, HEUNI, biträdande professor Tatu Hyttinen, hovrätten i Östra Finland, förläggningen i Joutseno, professor Minna Kimpimäki, Kyrkostyrelsen, Barnombudsmannens byrå, Centralförbundet för Barnskydd, Migrationsverket, Miesten tasa-arvo ry – Jämställdhet för män rf, Polisstyrelsen, Gränsbevakningsväsendets stab, Brottsofferjouren, hovrätten i Rovaniemi, Finlands Advokatförbund, Jämställdhetsmannens byrå, arbets- och näringsministeriet, Institutet för hälsa och välfärd, professor emeritus Matti Tolvanen och Åklagarmyndigheten (riksåklagarens byrå).* Remissinstanserna ansåg bland annat att den föreslagna ändringen förtydligar lagstiftningen och främjar identifieringen av fall. Till exempel *HEUNI* ansåg att ändringen är ändamålsenlig och nödvändig och att den helt klart främjar tillgodoseendet av tvångsaktenskapsoffrens rättigheter. Enligt *professor Kimpimäki* torde den föreslagna lösningsmodellen fungera väl, eftersom bestämmelserna om människohandel har många särdrag som lämpar sig väl för tvångsaktenskapsituationer (till exempel det mångsidiga urvalet av medel, det särskilda skyddet för personer under 18 år, det att brottet fullbordas redan i ett tidigt skede och det att bestämmelserna kan tillämpas både på ingående av äktenskap och på situationer där en person hindras att lösgöra sig från ett äktenskap). *Barnombudsmannens byrå* konstaterade att den föreslagna regleringen är förenlig med barnets rättigheter och således främjar barnets bästa.

Även alternativet att föreskriva om tvingande till äktenskap i en separat bestämmelse vann stort understöd. *Södra Finlands åklagardistrikt, Förbundet för mänskliga rättigheter, Västra Finlands åklagardistrikt, Mannerheims Barnskyddsförbund, Naisjärjestöjen Keskusliitto, Monika-Naiset liitto ry, Ortodoxa kyrkan i Finland, Suomen syyttäjähdistys ry och Diskrimineringsombudsmannens byrå* förhöll sig positiva till den lösning som ingår i propositionsutkastet men ansåg det vara motiverat att också införa en separat bestämmelse om tvingande till äktenskap eller åtminstone utreda den lösningen. *Amnesty International Suomen osasto, Helsingfors hovrätt, NYTKIS r.y., utrikesministeriet samt forskarprofessor Lisa Grans och professor Elina Pirjatanniemi (gemensamt yttrande)* understödde alternativet med en separat bestämmelse. *Högsta domstolen* ansåg det vara motiverat att också överväga alternativet med en separat straffbestämmelse, enligt den modell som de övriga nordiska länderna har valt. En separat bestämmelse ansågs behövas för att förtydliga lagstiftningen, förbättra offrens rättsskydd och täcka eventuella gråzoner inom straffbarheten. Till exempel *Södra Finlands åklagardistrikt* påpekade i sitt yttrande att om tvingande till äktenskap sker på något annat sätt än genom hot (exempelvis genom vilseledning eller påtryckning) men ingen metod [enligt bestämmelserna om människohandel] uppfylls, kan varken bestämmelserna om människohandel eller bestämmelserna om olaga tvång tillämpas på tvingandet till äktenskap. Vidare ansågs en separat bestämmelse uppfylla Finlands internationella människorättsförpliktelser bättre än den föreslagna lösningen. Propositionen har inte ändrats till denna del, främst på de grunder som nämns i avsnitt 5.1.1.

Justitiekanslersämbetet, riksdagens justitieombudsmans kansli, Helsingfors hovrätt, polisinspektionen i Helsingfors, biträdande professor Hyttinen, Östra Finlands hovrätt, Suomen Juristiliitto ry, högsta domstolen, NYTKIS ry, Kyrkostyrelsen, Barnombudsmannen, Loisto setlementti ry, Västra Finlands åklagardistrikt, Naisjärjestöjen Keskusliitto, hovrätten i Rovaniemi, Suomen Syyttäjähdistys ry, Jämställdhetsombudsmannens byrå och professor emeritus Matti Tolvanen fäste i sina yttranden uppmärksamhet vid den straffrättsliga legalitetsprincipen och den föreslagna lösningen att strafflagen inte ska innehålla någon

definition av tvångsäktenskap, utan att begreppet tvångsäktenskap ska definieras i motiveringen till lagförslaget. Med tanke på legalitetsprincipen fästes särskild vikt vid det att definitionen av tvångsäktenskap enligt propositionsutkastet ska omfatta förutom juridiskt giltiga äktenskap även därmed jämförbara förbund, utan att detta framgår av bestämmelserna om människohandel.

Till exempel *justitiekanslersämbetet* lyfte fram att det som gör förslaget problematiskt är det att det inte finns någon etablerad eller allmänt godtagen definition av termen ”tvångsäktenskap”, som föreslås ingå i lagen. I yttrandet konstateras att det kan ifrågasättas om det är möjligt att i motiveringen precisera att definitionen också gäller förbund som är jämförbara med äktenskap. Oklarheten kring definitionen av begreppet tvångsäktenskap och det juridiska problemet i anslutning till den straffrättsliga legalitetsprincipen behöver enligt justitiekanslersämbetet bedömas i samband med den fortsatta beredningen, och den föreslagna regleringslösningens ändamålsenlighet bör motiveras till exempel i jämförelse med ett alternativ där begreppet tvångsäktenskap definieras i lag. Delvis också beroende på vilket resultat man kommer fram till vid den fortsatta beredningen finns det enligt justitiekanslersämbetet skäl att beakta att det fortfarande kan finnas sådana juridiska frågor avseende tolkningen av bestämmelserna och den straffrättsliga legalitetsprincipen i fråga om vilka ett utlåtande av grundlagsutskottet vore önskvärt. *Biträdande professor Hyttinen* konstaterade att det med tanke på den straffrättsliga legalitetsprincipen är problematiskt om det i strafflagen inte alls nämns att straffansvar kan uppstå också på grundval av inofficiella förbund som kan jämföras med äktenskap.

Dessutom poängterade *högsta domstolen* att straffbarheten av att en person hindras från att lösgöra sig från ett äktenskap inte heller efter den föreslagna ändringen framgår av lagen utan problem. Även *professor Kimpimäki* fäste vikt vid formuleringen ”göra personen till föremål för” i bestämmelserna om människohandel och menade att det med tanke på legalitetsprincipen vore motiverat att precisera denna i förhållande till formuleringen att lösgöra sig från förhållanden. Vidare bör det enligt *Åklagarmyndigheten (riksåklagarens byrå)* övervägas om det att en person hålls kvar i ett tvångsäktenskap och förhindras att lösgöra sig från ett äktenskap bör nämnas som uttryckliga gärningssyften.

Det att tvångsäktenskap inte bara ska omfatta juridiskt giltiga äktenskap utan också därmed jämförbara förbund vann ett relativt brett understöd bland remissinstanserna.

Med anledning av remissvaren om formuleringen av de nämnda bestämmelserna om människohandel och om den straffrättsliga legalitetsprincipen har lagförslaget kompletterats så att det i straffbestämmelsen om människohandel hänvisas förutom till det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap även till det att en person görs till föremål för något därmed jämförbart förbund. Specialmotiveringen och de andra avsnitten i propositionen har kompletterats och preciserats i enlighet med den ovannämnda ändringen och även med beaktande av remissvaren avseende det att en person hindras från att lösgöra sig från ett äktenskap.

HEUNI, biträdande professor Hyttinen, professor Kimpimäki, Centralförbundet för Barnskydd och Mannerheims Barnskyddsförbund ansåg att propositionen behöver förtydligas till den del det gäller gärningar som personer under 18 år utsätts för. Enligt *HEUNI* är det utifrån propositionen inte helt entydigt i vilka fall ett barnäktenskap inte ska betraktas som ett tvångsäktenskap och således som människohandel. *Biträdande professor Hyttinen* konstaterade att det är motiverat att vid den fortsatta beredningen grundligare analysera i vilken mån och i vilken typ av situationer en minderårig person kan ge ett giltigt samtycke till äktenskap som eliminerar straffansvar – om detta ens är möjligt. *Professor Kimpimäki* anser att den inbördes relationen mellan barnäktenskap och tvångsäktenskap inte ter sig helt tydlig eller konsekvent i

propositionen till den del det är fråga om barn som fyllt 16 år. Dessutom är det enligt Kimpimäki problematiskt med tanke på syftena med regleringen och barnets ställning, om barnets vilja/inställning ges avgörande betydelse i bedömningen utan att man beaktar de förhållanden under vilka barnets vilja har bildats. *Centralförbundet för Barnskydd* konstaterade att propositionen inte förtydligar varför man vid avvägningen av om bestämmelserna om människohandel ska tillämpas bedömer den minderårigas egen vilja, om minderåriga enligt äktenskapslagen inte får ingå äktenskap. Likaså är det alltfjämt oklart i vilken typ av situationer det kan anses vara förenligt med barnets bästa att en minderårig person görs till föremål för äktenskap. *Centralförbundet för Barnskydd* lyfte också fram ett behov av att utreda om det utöver ändringen av paragrafen om människohandel finns skäl att separat kriminalisera det att en minderårig person görs till föremål för äktenskap. När det gäller den sistnämnda frågan har det i propositionen inte varit möjligt att utreda olika relaterade frågor eller bedöma dess eventuella konsekvenser. Särskilt avsnitt 2.1.1 och specialmotiveringen i propositionen har i övrigt kompletterats utifrån remissvaren.

Biträdande professor Hyttinen tog i sitt yttrande fasta på det i propositionsutkastet beskrivna förhållandet till de bestämmelser i äktenskapslagen som gäller upphävande av äktenskap som ingåtts genom tvång. *Naisjärjestöjen Keskusliitto* föreslog i sitt yttrande att äktenskap som ingåtts av en minderårig utomlands inte bör erkännas i Finland under några som helst omständigheter. *Universitetsforskare Sanna Mustasaari* ansåg att man i lagstiftningslösningar som gäller tvångsäktenskap bör ta ställning till vilken betydelse samtycke till äktenskap har i vårt rättssystem och vilken typ av rättighetskränkning det är fråga om när någon tvingar eller förmår en person att ingå ett äktenskap oberoende av om han eller hon blir utsatt för annat våld eller utnyttjande i äktenskapet. Vidare lyfte universitetsforskare *Mustasaari* fram ett behov av att utreda möjligheterna att utveckla metoder av samma typ som den skyddsföreskrift som används i England i syfte att skydda offer för tvångsäktenskap (forced marriage protection order). Med beaktande av propositionens syfte och mål har det inte varit möjligt att utreda de ovannämnda frågorna i samband med den fortsatta beredningen.

Förbundet för mänskliga rättigheter, Loisto setlementti ry, NYTKIS ry, jämställdhetsombudsmannens byrå, diskrimineringsombudsmannens byrå och social- och hälsovårdsministeriet lyfte i sina yttranden fram tvingande till äktenskap som en form av våld mot kvinnor eller könsbaserat våld.

En del remissinstanser fäste vikt vid propositionens konsekvenser och avsnittet om konsekvensbedömning. *Västra Finlands åklagardistrikt* uppskattar att tvångsäktenskap kommer att identifieras i allt högre grad, vilket också leder till att åklagarnas arbetsmängd ökar. *Migrationsverket* anser att den föreslagna lagändringen i enskilda fall kan leda till att en person som blivit föremål för tvångsäktenskap med lägre tröskel än i nuläget kan betraktas som ett sådant offer för människohandel som avses i utlänningslagen. *Social- och hälsovårdsministeriet, jämställdhetsombudsmannens byrå och arbets- och näringsministeriet* fäste uppmärksamhet vid bedömningen av jämställdhets- och könskonsekvenserna. Avsnittet om bedömningen av propositionens konsekvenser har kompletterats med anledning av remissvaren.

Amnesty International Suomen osasto, Förbundet för mänskliga rättigheter, Kyrkostyrelsen, Centralförbundet för Barnskydd, Mannerheims Barnskyddsförbund, Monika-Naiset liitto ry, universitetsforskare Mustasaari, Naisasialiitto Unioni ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto, NYTKIS ry, arbets- och näringsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, Ortodoxa kyrkan i Finland samt Institutet för hälsa och välfärd framhävde vikten av andra åtgärder än lagstiftningsåtgärder när det gäller att hindra och bekämpa tvingande till äktenskap. Remissinstanserna betonade till

exempel betydelsen av förebyggande åtgärder, ökad medvetenhet bland målsägandena, skydd och tjänster samt utbildning av myndigheternas personal.

HEUNI, Förbundet för mänskliga rättigheter, Monika-Naiset liitto ry och Naisjärjestöjen Keskusliitto efterlyste i sina yttranden kriminalisering av tvingande kontroll. Behovet av att kriminalisera tvingande kontroll utreds i enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Orpos regering.

Även andra kompletteringar och preciseringar har gjorts i propositionen med anledning av remissvaren.

7 Specialmotivering

25 kap. Om brott mot friheten

3 §. Människohandel. Enligt förslaget ska det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund införas som ett syfte med människohandel i 1 mom. Fall där någon görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund bedöms således i fortsättningen som ett separat syfte med människohandel, och inte i första hand som försättande i förhållanden som kränker människovärdet.

Med tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund avses i bestämmelserna om människohandel ett äktenskap eller något därmed jämförbart förbund som en person görs till föremål för eller befinner sig i utan att ha gett sitt frivilliga och genuina samtycke därtill, när någon i syfte att åstadkomma eller upprätthålla äktenskapet eller förbundet i fråga använder till exempel påtryckning eller hot mot personens liv, hälsa eller sexuella självbestämmanderätt eller annan påtryckning eller annat hot, begränsning av personens rörelse- eller handlingsfrihet, beslagtagning av pass eller annat viktigt dokument eller andra motsvarande åtgärder som påverkar personens viljebildning eller begränsar hans eller hennes självbestämmanderätt, eller utnyttjande av det att personen är i en utsatt ställning på grund av sin unga ålder eller någon annan egenskap eller omständighet. Begreppet tvångsäktenskap omfattar således både ingående av ett äktenskap eller något därmed jämförbart förbund och personens möjlighet att lösgöra sig från det.

I Förenta nationernas år 1956 antagna tilläggskonvention om undertryckande av slaveri, slavhandel samt med slaveri jämförbara institutioner och sedvänjor (FördrS 17/1959) hänvisas det till vissa institutioner och sedvänjor som kan jämföras med slaveri (artikel 1 c). Dessa är enligt artikel 1 c i tilläggskonventionen institutioner eller sedvänjor med stöd av vilka I) en kvinna, utan att hon har rätt att vägra, bortlovas eller ges till äkta mot en penning- eller naturaprestation, som ska betalas åt hennes föräldrar, förmyndare, familj eller vilken annan person eller persongrupp som helst, eller II) en kvinnas make, dennes familj eller släkt är berättigad att mot vederlag eller på annat sätt överlåta henne åt tredje man; eller III) en kvinna då hennes make avlidit, kan överlåtas som arv åt en annan person. Även ovannämnda institutioner eller sedvänjor ska betraktas som tvångsäktenskap på motsvarande sätt som i den gällande regleringen (RP 155/2014 rd, s. 53; RP 34/2004 rd, s. 99).

Tvångsäktenskap saknar förutom det element av frivillighet som är typiskt för ett vanligt äktenskap även makens frihet att besluta om att ingå eller lösgöra sig från äktenskapet. Ett tvångsäktenskap innebär således att en person på grund av gärningsmannens förfarande antingen inte själv fritt kunnat besluta om ingående av äktenskapet eller saknar faktiska

möjligheter att lösgöra sig från äktenskapet. Vid människohandel som begås i syfte att göra en person till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund är det således fråga om att en person görs till föremål för ett ovan beskrivet tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund genom de medel och metoder som avses i bestämmelserna om människohandel. Med tvångsäktenskap kan man i allmänhet hänvisa till sedvänjor eller en situation där en make i praktiken inte själv fritt kan besluta om att ingå eller lösgöra sig från ett äktenskap eller något därmed jämförbart förbund.

När det gäller ingående av äktenskap handlar det i fråga om tvångsäktenskap eller därmed jämförbara förbund om att en person görs till föremål för äktenskapet eller förbundet utan att han eller hon har gett sitt frivilliga och genuina samtycke till det. Ett straffrättsligt giltigt samtycke förutsätter i regel att samtycket ges frivilligt och att det är allvarligt menat och ges med full insikt om relevanta förhållanden. Bestämmelserna om människohandel grundar sig på principen om att ett människohandelsoffrets samtycke till människohandel är betydelselöst, om något av de medel som avses i bestämmelserna har använts för att åstadkomma samtycket. Offrets samtycke utesluter inte rättsstridighet i fråga om människohandelsbrott och inte heller straffbarheten för gärningen i övrigt, om rekvisiten för brottet är uppfyllda (RP 103/2014 rd, s. 39, RP 34/2004 rd, s. 96). Således saknar också ett eventuellt samtycke till äktenskap betydelse, om något av de medel som avses i bestämmelserna om människohandel har använts för att åstadkomma samtycket, såsom påtryckning eller utnyttjande av beroende ställning eller skyddslöst läge. I regel utesluter offrets samtycke inte heller straffbarheten för gärningen, om den som utsatts för gärningen är under 18 år (RP 103/2014 rd, s. 39, RP 34/2004 rd, s. 96).

När det gäller begynnelsefasen av ett äktenskap eller något därmed jämförbart förbund utgår man ifrån att det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund på det sätt som avses i bestämmelserna om människohandel är en straffbar gärning som sådan. Det förutsätts alltså inte att omständigheterna i det förbund som personen ska göras till föremål för kränker människovärdet.

Ett människohandelsbrott kan framskrida stegvis så att ett offer som till en början vilseletts först senare, när gärningen framskrider, märker vilka förhållanden och vilket slags utnyttjande han eller hon sist och slutligen blir föremål för (RP 103/2014 rd, s. 40). I regel eliminerar inte ett samtycke som getts i begynnelsefasen gärningens straffbarhet i en senare fas av gärningen. Även när en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan det på det sätt som anges ovan vara fråga om en situation där en person ursprungligen har ingått äktenskapet eller det därmed jämförbara förbundet frivilligt men där omständigheterna på grund av gärningsmannens handlingar förändras så att det i ett senare skede blir fråga om ett tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund.

Tvångsäktenskap eller därmed jämförbart förbund. Det syfte med människohandel som består i att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund omfattar både äktenskap och förbund som kan jämföras med äktenskap. Med förbund som kan jämföras med ett tvångsäktenskap avses således ett tvångsäktenskap av ovan beskrivet slag där det inte är fråga om ett juridiskt giltigt äktenskap, utan ett därmed jämförbart förbund som inte är juridiskt giltigt.

Med äktenskap avses ett juridiskt giltigt äktenskap som ingåtts enligt gällande lagstiftning. Bestämmelser om ingående av äktenskap som är juridiskt giltigt i Finland finns i äktenskapslagen. Det kan också vara fråga om ett juridiskt giltigt äktenskap som har ingåtts på ett sätt som förutsätts enligt rättsordningen i någon annan stat.

Regleringen omfattar också tvångsäktenskap där det är fråga om ett förbund som kan jämföras med ett juridiskt giltigt äktenskap. Det kan anses vara oklart i vilken grad den gällande regleringen omfattar förbund som är jämförbara med juridiskt giltiga äktenskap. Till vissa delar leder således det att regleringen också omfattar förbund som är jämförbara med juridiskt giltiga äktenskap till att straffbarheten utvidgas jämfört med nuläget.

Det är fråga om ett förbund som är jämförbart med ett äktenskap, om förbundet i fråga har ingåtts i enlighet med regler som gäller en viss grupp. Dessa regler ska vara allmänt kända, men det förutsätts inte vara fråga om exempelvis regler som definierats entydigt i skriftlig form. Det ska handla om ett etablerat, till exempel religiöst, samfund, i vars allmänt godtagna regler det bestäms om ingående av ett förbund som motsvarar äktenskap. En förutsättning för att det ska vara fråga om ett etablerat samfund är att samfundets verksamhet har fortgått så länge att den kan betraktas som varaktig. För att det ska kunna vara fråga om ett förbund som är jämförbart med ett äktenskap ska samfundet också ha regler för hur förbundet kan upplösas. Det kan således vara fråga om ett förbund som jämförs med äktenskap om förbundet ingås och upplöses genom ett förbundet förfarande på det sätt som anges i samfundets regler. Det förutsätts dock inte att förbundet också i praktiken kan upplösas. Vidare förutsätts att de personer som har ingått ett förbund enligt reglerna i fråga betraktas som makar och anses ha vissa rättigheter och skyldigheter gentemot varandra.

Ett förbund som är jämförbart med ett äktenskap kan vara till exempel ett så kallat religiöst äktenskap som ingåtts i enlighet med ett visst religiöst samfunds sedvänjor eller något annat samfundsrelaterat äktenskap, som till exempel inte har registrerats officiellt av en behörig myndighet i enlighet med nationell lagstiftning.

Begreppen tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund omfattar däremot inte parrelationer, där två personer bor tillsammans, eller samboende, som inte uppfyller de nämnda kriterierna, eller någon annan typ av parrelation. Denna typ av förbund kännetecknas per definition inte av handlingar som följer ett visst samfunds regler till exempel när det gäller att ingå eller upplösa ett förbund. De inbördes rättigheterna och skyldigheterna mellan två samboende personer regleras till exempel inte på samma sätt som i fråga om två personer som lever i äktenskap, och att till exempel lämna ett samboförhållande kräver inga särskilda åtgärder i förhållande till myndigheterna. Med förbund som är jämförbart med ett äktenskap avses inte heller en förlovning inför äktenskap eller någon motsvarande handling, genom vilken två blivande makar eller andra personer ingår ett avtal om ett framtida äktenskap eller på något annat sätt lovar varandra att ingå ett juridiskt giltigt äktenskap eller något därmed jämförbart förbund, såsom ett religiöst äktenskap. Det att sådana medel som anges i bestämmelserna om människohandel används för att göra en person till föremål för ett förbund eller omständigheter av detta slag kan dock bedömas som ett syfte med människohandel, närmare bestämt försättande i förhållanden som kränker människovärdet, samt i enlighet med bestämmelsen om olaga tvång i 25 kap. 8 § i strafflagen.

I vårt föränderliga samhälle är det inte möjligt att förutse och specificera alla former av förbund som kan jämföras med äktenskap. I sista hand är det en domstol som avgör om ett förbund i ett enskilt fall kan anses vara jämförbart med ett äktenskap.

Person som blir föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund, gärningsman och fall där den utsatta är under 18 år. Människohandelsbrott som begås i syfte att göra en person till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan drabba många typer av personer i olika situationer och omständigheter oberoende av till exempel deras nationalitet, etniska bakgrund, religiösa övertygelse, kön, sexuella läggning eller ålder. Det kan vara fråga om tvångsäktenskap exempelvis i en situation där offrets beroende av

gärningsmannen accentueras på grund av ett uppehållstillstånd som beviljats på basis av familjeband eller det att offret är ung eller har en funktionsnedsättning. Gärningsmannen i sådana fall där en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan vara till exempel en förälder eller annan släkting till personen i fråga, den andra maken eller en förälder eller släkting till denne. Gärningsmannen kan också vara till exempel någon som hör till samma gemenskap som offret, om dennes förfarande uppfyller brottsrekvisitet enligt bestämmelserna.

I bestämmelserna om människohandel föreskrivs det särskilt om gärningar som begås mot personer under 18 år. För människohandel döms enligt 25 kap. 3 § 2 mom. i strafflagen också den som utövar makt över en person som är yngre än 18 år eller som rekryterar, överlåter, transporterar, tar emot eller inhyser en sådan person i sådant syfte som anges i 1 mom., även om inget av de medel som nämns i 1 mom. 1–4 punkten har använts. I fråga om personer under 18 år förutsätts således att en gärning enligt bestämmelserna om människohandel har begåtts, såsom utövande av makt över en person, i människohandelssyfte. När det är fråga om en person under 18 år behöver det inte separat påvisas att gärningsmannen har utnyttjat personens beroende ställning eller använt ännu allvarligare medel.

Om den som utsätts för gärningen är under 18 år men inga medel enligt bestämmelserna om människohandel har använts är det fråga om tvångsäktenskap, om gärningsmannen till exempel transporterar eller förleder (rekryterar) personen att resa utomlands eller utövar makt över en person under 18 år för att på det sätt som avses i bestämmelserna göra honom eller henne till föremål för ett äktenskap eller ett förbund som är jämförbart med äktenskap. I praktiken kan det också i fråga om personer under 18 år vara fråga om användning av sådana medel som avses i bestämmelserna om människohandel, eftersom man redan på basis av offrets ålder i flera fall kan anse att det är fråga om exempelvis utnyttjande av en persons beroende ställning eller skyddslösa läge eller, med tanke på relationen mellan offret och gärningsmannen, påtryckning. Detta förutsätts dock inte för att brottsrekvisitet ska uppfyllas.

Enligt äktenskapslagen kan endast personer som fyllt 18 år ingå äktenskap. Även i bestämmelserna om människohandel är utgångspunkten att personer under 18 år inte kan ge sitt samtycke till äktenskap. När det gäller en person under 18 år är det således fråga om att någon på det sätt som avses i bestämmelserna om människohandel och genom någon av de metoder som anges i dessa bestämmelser gör en minderårig person till föremål för ett äktenskap eller något därmed jämförbart förbund eller i enlighet med bestämmelserna vidtar åtgärder i syfte att göra en minderårig person till föremål för ett sådant förbund. Det kan handla om att någon till exempel utövar makt över en person under 18 år eller transporterar denna person utomlands i syfte att göra honom eller henne till föremål för ett äktenskap eller något därmed jämförbart förbund. Regleringen gäller både äktenskap som ingåtts i enlighet med lagstiftningen i respektive stat och sådana förbund som är jämförbara med äktenskap och som inte har ingåtts på det sätt som förutsätts enligt lagstiftningen. I och med propositionen utvidgas straffbarheten något i fråga om personer under 18 år jämfört med de gällande bestämmelserna om människohandel.

När det gäller personer under 18 år som görs till föremål för äktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan det dock uppstå situationer där handlingen inte ska anses vara straffbar som människohandel. Omständigheter som ska beaktas i denna bedömning är personens inställning, ålder och utveckling samt allmänna omständigheter liksom även barnets rättigheter och det straffbara syfte som ingår i bestämmelserna om människohandel. En grundförutsättning för att handlingen inte ska bedömas som människohandel är den minderårigas klara, egna vilja. Till denna del gäller det också att beakta de omständigheter under vilka den minderårigas vilja har bildats. Det kan anses vara fråga om en klar, egen vilja om man utifrån dessa omständigheter

kan sluta sig till att den minderåriga har bildat sin vilja fritt och på eget initiativ och till exempel utan någon påtryckning som beror på personernas ålder, inbördes förhållande, ekonomiska ställning eller någon annan motsvarande faktor. Med tanke på att syftet med regleringen är att skydda den minderårigas frihet och självbestämmanderätt kan en situation där en minderårig person som närmar sig myndig ålder planerar att utan stridigheter och av egen vilja ingå ett äktenskap eller något därmed jämförbart förbund vara förknippad med till exempel transport, som ordnas av föräldrarna och som det inte är motiverat att betrakta som klandervärt. Vidare kan man av den allmänna skyddsåldersgränsen för sexualbrott och av det starkare straffrättsliga skydd som gäller för 16–17-åriga personers sexuella självbestämmanderätt dra slutsatsen att handlingar i syfte att göra en person under 16 år till föremål för äktenskap eller något därmed jämförbart förbund inte faller utanför tillämpningsområdet för bestämmelserna om människohandel. Det att ett förfarande inte ska betraktas som människohandel ska också vara förenligt med barnets rättigheter. Av bestämmelserna om människohandel följer att inte heller sådana förfaranden som syftar till att försätta en minderårig person i förhållanden som kan anses kränka människovärdet faller utanför brottsrekvisitet. Samtidigt är syftet med propositionen inte att minska området för straffbarhet i förhållande till vad som i nuläget i fråga om tvångsäktenskap kan tolkas som försättande av en person i förhållanden som kränker människovärdet.

När det gäller gärningar som begåtts utomlands ska 1 kap. 7 § i strafflagen beaktas, enligt vilken människohandel är ett internationellt brott, på vilket finsk lag tillämpas oberoende av lagen på gärningsorten. Vidare ska också 1 kap. 12 § 1 mom. i strafflagen beaktas, där det föreskrivs om riksåklagarens åtalsförordnande.

Medel och metoder som används i människohandel. En förutsättning för att rekvisitet i bestämmelserna om människohandel ska uppfyllas är att minst ett av de medel som avses i bestämmelserna har använts i gärningen, och vidare förutsätts att rekvisiten för metod och syfte uppfylls. Dessutom krävs det att det ska finnas ett samband mellan delfaktorerna. De medel som avses i momentet måste leda till att de metoder som momentet avser används, för att det ska bli fråga om människohandel (RP 34/2004 rd, s. 89).

Människohandel ska straffas som uppsåtligt, och uppsåtligheten ska omfatta rekvisitets samtliga delfaktorer. I fråga om handlingens syfte ställs kravet på uppsåtlighet högt. Gärningsmannen ska ha agerat uttryckligen i syfte att försätta en annan i sådana omständigheter som avses i momentet (RP 34/2004 rd, s. 89). Av kravet på uppsåtlighet följer i fråga om tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund att gärningsmannen ska ha använt något medel och någon metod som avses i bestämmelserna uttryckligen för att göra en person till föremål för tvångsäktenskapet eller det därmed jämförbara förbundet eller för att hindra en person som är föremål för en sådan gärning från att lösgöra sig från äktenskapet. I motsats till fall där någon görs till föremål för sexuellt utnyttjande förutsätts dock inget utnyttjandesyfte när någon görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund.

De metoder som avses i bestämmelserna om människohandel är enligt 25 kap. 3 § 1 mom. att 1) utnyttja någon annans beroende ställning eller skyddslösa läge eller att utöva påtryckning mot någon annan, 2) vilseleda någon annan eller att utnyttja att någon vilseletts, 3) betala ersättning till en person som utövar makt över en annan person, eller 4) ta emot en sådan ersättning.

De medel och metoder som avses i bestämmelserna om människohandel har analyserats i detalj i regeringspropositionerna RP 34/2004 rd och RP 103/2014 rd, som gäller bestämmelserna om människohandel, och utöver dessa är särskilt lagutskottets betänkande LaUB 15/2014 rd av central betydelse med tanke på propositionen. I bedömningen av de medel och metoder för

människohandel som anges i bestämmelserna kan i fråga om tvångsåktenskap och därmed jämförbara förbund uppmärksamhet också fästas vid omständigheter som behandlats i de ovannämnda förarbetena. Liksom i fråga om de övriga gärningssyftena enligt bestämmelserna om människohandel kan det att en person görs till föremål för tvångsåktenskap eller något därmed jämförbart förbund i människohandelssyfte vara förknippat med användning av vilka medel och metoder som helst som nämns i bestämmelserna.

För att rekvisitet för människohandel ska uppfyllas krävs det inte att personen redan har blivit föremål för tvångsåktenskap eller något därmed jämförbart förbund. Det räcker att gärningsmannen har haft för avsikt att göra honom eller henne till föremål för tvångsåktenskap eller något därmed jämförbart förbund och i övrigt har agerat på det sätt som anges i bestämmelserna om människohandel.

När det gäller fall där en person görs till föremål för tvångsåktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan det av de medel som anges i bestämmelserna om människohandel i synnerhet i första hand vara fråga om utnyttjande av en persons beroende ställning eller skyddslösa läge. Det att en person som gjorts till föremål för tvångsåktenskap eller något därmed jämförbart förbund hamnar i en beroende ställning kan bero på många olika faktorer, och detsamma gäller människohandelsoffer överlag som är i motsvarande ställning (RP 34/2004 rd, s. 90). När det gäller tvångsåktenskap eller därmed jämförbara förbund är det ofta framför allt en familjerelation eller släktskap som ligger bakom en beroende ställning. Det kan också vara fråga om att en person vistas olagligt i landet eller har blivit tvungen att överlåta sitt pass eller någon annan viktig handling till en annan person och därför är i en beroende ställning gentemot denna andra person eller andra personer. Även ung ålder, funktionsnedsättning eller det att personen hör till en sexuell minoritet eller könsminoritet kan vara en betydande orsak bakom en beroende ställning när det gäller en person som gjorts till föremål för tvångsåktenskap eller något därmed jämförbart förbund. Gärningsmannen kan till exempel vara den starkare parten i ett beroendeförhållande, såsom offrets förälder.

Faktorer som kan beaktas vid bedömningen av beroende ställning när det gäller tvångsåktenskap eller därmed jämförbara förbund är sådana faktorer som anknyter till exempelvis relationen mellan gärningsmannen och offret samt en eventuell gemensam kulturell bakgrund, såsom familjens och släktens roll och föräldrarnas auktoritativa ställning i förhållande till barnen, och som kan stärka personens beroende ställning. Det kan vara fråga om utnyttjande av beroende ställning till exempel om vuxna, som en ung person är beroende av, pressar den unga till att ingå ett äktenskap eller något därmed jämförbart förbund mot hans eller hennes vilja eller arrangerar ett sådant förbund mot den ungas vilja.

Även utnyttjande av skyddslöst läge kan användas som medel för människohandelsbrott när en person görs till föremål för tvångsåktenskap eller något därmed jämförbart förbund. Skyddslöst läge kan följa till exempel av en persons ekonomiska situation, bostadslöshet, allvarliga sjukdom, rusmedelsmissbruk, unga ålder eller flyktingskap, eller av en nära anhörigs sjukdom eller rusmedelsmissbruk (RP 34/2004 rd, s. 90). I fall där en person görs till föremål för tvångsåktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan skyddslöst läge även grunda sig på exempelvis en situation där personen är i ett främmande land och saknar tillräcklig språkkunskap och förmåga eller möjlighet att få hjälp med att till exempel ta sig ur landet.

I bedömningen av en situation där en person hindras från att lösgöra sig från ett äktenskap eller något därmed jämförbart förbund på det sätt som avses i bestämmelserna kan man med avseende på både beroende ställning och skyddslöst läge beakta de omständigheter i vilka äktenskapet eller det därmed jämförbara förbundet har ingåtts. Det att en person har gjorts till föremål för äktenskap eller något därmed jämförbart förbund utan dennes fria vilja och genuina samtycke

med användning av de medel och metoder som avses i bestämmelserna om människohandel kan bedömas som grund för beroende ställning eller skyddslöst läge i förhållande till den person som har använt dessa medel och metoder.

Även påtryckning kan bedömas som medel för människohandelsbrott. Påtryckning hänför sig i allmänhet till en situation där gärningsmannen befinner sig i en starkare ställning än den som är föremål för påtryckningen och på basis av denna ställning kraftfullt försöker övertala honom eller henne (RP 103/2014 rd, s. 51). Påverkandet ska vara så kraftfullt att det med beaktande av gärningsomständigheterna och omständigheter som gäller målsägandens person kan anses påverka viljebildningen hos honom eller henne. I de situationerna kan påtryckningen ha drag av hot eller utpressning, till exempel att man berättar om känsliga frågor för målsägandens närmaste krets eller att målsäganden förlorar någon laglig förmån. I samband med tvångsäktenskap kan påtryckning som påminner om hot ta sig uttryck till exempel så att en make hotar att sprida videomaterial om sexuellt umgänge med den andra maken, misshandla eller exempelvis döda honom eller henne, döda makens föräldrar eller, om maken har kommit olagligt till landet eller vistas olagligt där, anmäla maken till myndigheterna.

I samband med att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan det exempelvis vid påtryckning vara fråga om ett hot som också kan uppfylla rekvisitetet för olaga hot eller tvång. När ett sådant hot har utövats direkt och uttryckligen i syfte att göra en person till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund, tillämpas endast bestämmelserna om människohandel. I annat fall kan såväl bestämmelserna om människohandel som bestämmelserna om olaga hot och tvång tillämpas.

När det gäller påtryckning i samband med att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan det vara fråga om till exempel en situation där en förälder övertalar sitt unga vuxna barn som bor hos föräldern att ingå ett äktenskap eller något därmed jämförbart förbund genom att åberopa kulturer och traditioner som hör till det samfund som personerna är medlemmar i och genom att hota att överge barnet om han eller hon inte följer föräldrarnas vilja. Det kan också vara fråga om till exempel en situation där gärningsmannen pressar sin make genom psykiskt våld och genom att hota att maken förlorar vårdnaden om sina barn, sin försörjning och sitt hem och därmed hindrar maken från att lösgöra sig från äktenskapet eller det därmed jämförbara förbundet. Påtryckning kan också ingå i en situation där en make hotar att sprida sexuellt videomaterial om den andra maken i stor utsträckning och anmäla till migrationsmyndigheterna att äktenskapet har upplösts och familjebandet avbrutits, samt påstå att maken då riskerar att bli avlägsnad ur landet.

När en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan det vara fråga om vilseledande eller utnyttjande av att någon vilseletts. Vilseledandet eller utnyttjande av att någon vilseletts måste dock höra samman med omständigheter som är viktiga för helheten (RP 34/2004 rd, s. 90). Rekvisitetet för människohandel uppfylls redan när en person till exempel genom vilseledande eller genom att utnyttja att någon vilseletts transporteras någonstans för att där bli utsatt för i paragrafen avsett utnyttjande eller försätts i förhållanden som kränker människovärdet (RP 103/2014 rd, s. 50). Bestämmelserna om människohandel kan således tillämpas exempelvis i en situation där någon vilseleder en annan person till att resa utomlands genom att bland annat ge honom eller henne felaktiga eller bristfälliga uppgifter om syftet med resan och utövar makt över denna person eller till exempel transporterar personen utomlands i syfte att där göra honom eller henne till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund. Samtidigt innebär det att en makes boende- och levnadsförhållanden i Finland, makens ekonomiska ställning eller fördelningen av sysslorna i hemmet inte ens till väsentlig del motsvarar det som lovats eller överenskommit på förhand inte nödvändigtvis att personen skulle ha vilseletts på det sätt som avses i bestämmelserna.

Till de metoder som nämns i bestämmelserna om människohandel hör att utöva makt över en annan person och att rekrytera, överlåta, transportera, ta emot och inhysa någon. Som särskilt betydande metoder när det gäller att göra en person till föremål ett tvångsåktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan anses att utöva makt över, rekrytera och transportera en annan person. Även andra metoder kan användas för detta människohandelssyfte.

Att utöva makt över en annan person innebär att personen har förlorat sin frihet att råda över sig själv (RP 103/2014 rd, s. 52). Att utöva makt över en annan person grundar sig ofta på användning av de medel som nämns i bestämmelserna om människohandel. Målsäganden har följaktligen inget annat alternativ än att underkasta sig gärningsmannens kontroll genom att agera, eller fortsätta att agera, i något människohandelssyfte. Att utöva makt över någon är en form av undertryckande som tar sig uttryck som mångsidig psykisk påtryckning och mångsidigt psykiskt tvång, som utomstående ofta har svårt att upptäcka, vilket framkallar en rädsla som hindrar offret från att agera enligt sin vilja. När en person hindras från att lösgöra sig från ett åktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan det av de olika metoder som anges i bestämmelserna om människohandel främst anses vara fråga om att utöva makt över en annan person. I en sådan situation kan grunden till utövandet av makt över en annan person ofta vara att gärningsmannen och offret hör till samma samfund eller någon annan omständighet i parternas bakgrund utifrån vilken gärningsmannen utnyttjar sin maktposition i förhållande till offret.

När en person görs till föremål för tvångsåktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan det vara fråga om utövande av makt över en annan person till exempel i en situation där en familjemedlem till en person under 18 år pressar personen i fråga till att gifta sig med en av familjemedlemmen utvald person med hot om att familjen och släkten annars förlorar sin heder eller personen skickas tillbaka till släktens ursprungsland. Att utöva makt över en annan person kan också innebära att en make begränsar den andra makens liv och handlingar exempelvis genom att ta kontroll över den andra makens umgänge med andra personer, hindra honom eller henne från att röra sig självständigt utanför hemmet och kräva att han eller hon deltar i sexuellt umgänge mot sin vilja, vilket leder till att offret inte har någon möjlighet att agera enligt sin egen vilja när det gäller att stanna kvar i åktenskapet. I vissa fall kan det också handla om att en make begränsar den andra makens rörelsefrihet och fullständigt eller på ett betydande sätt kontrollerar den andra makens användning av pengar, vilket skapar en stark känsla av ekonomisk otrygghet hos offret och leder till att han eller hon inte har något annat alternativ än att stanna kvar i åktenskapet. Utövandet av makt över en annan person kan grunda sig till exempel på samma typer av situationer eller handlingar som beskrivits ovan i fråga om påtryckning, beroende ställning och skyddslöst läge.

Rekrytering innebär att någon lockas eller ombeds bli föremål för människohandel. Rekryteringen genomförs först då personen i fråga ger sitt samtycke därtill. Det kan anses att en person samtycker till att bli föremål för människohandel först i det skedet då han eller hon vidtar åtgärder som avser människohandel, till exempel beger sig ut på en resa som avser att transportera honom eller henne till utlandet för att utnyttjas sexuellt. Under tidigare skeden av verksamheten är det fråga om straffbara försök. Rekryteringen kan ske genom samtal mellan två människor eller i större omfattning (RP 34/2004 rd, s. 92.) När en person görs till föremål för tvångsåktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan det vara fråga om rekrytering till exempel i en situation där en släkting genom att utnyttja en beroende ställning lockar en ung vuxen att resa utomlands i syfte att där göra honom eller henne till föremål för tvångsåktenskap eller något därmed jämförbart förbund.

En person kan överlåtas till människohandel av den som har kontrollen över honom eller henne eller av en tredje person (RP 34/2004 rd, s. 92; RP 103/2014 rd, s. 50). Överlåtelsen kan ske

mot betalning eller utan betalning. Transportering betyder alla slag av överförande av en person från en plats till en annan under samtliga skeden av resan, alltså också överföring från utgångsstället till någon mellanetapp. Emottagande av en person avser på samma sätt mottagande under mellanetapperna och på den slutliga destinationsorten. Att inhysa en person kommer i fråga under resan och vid slutpunkten. Att inhysa någon betyder inte bara att man ordnar ett mera permanent ställe att vistas på, utan också hysande. När det gäller att göra en person till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan metoderna i fråga bli tillämpliga exempelvis i en situation där en person vilseleds till att företa en resa vars syfte är att göra denna person till föremål för ett tvångsäktenskap. Under olika etapper av resan kan det vara fråga om att en släkting inhysar en person i syfte att göra honom eller henne till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund eller att personens make eller hans eller hennes familj tar emot offret i detta syfte i det land till vilket personen i fråga har transporterats.

Grov människohandel enligt 25 kap. 3 a § i strafflagen. I 25 kap. 3 a § i strafflagen konstateras det att om vid människohandel 1) våld, hot eller list används i stället för eller utöver de medel som avses i 3 §, 2) någon uppsåtligen eller genom grov oaktsamhet tillfogas svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom, försätts i livshotande läge eller utsätts för därmed jämförbart synnerligen kännbart lidande, 3) brottet riktar sig mot ett barn under aderton år eller mot en person som har en väsentligt nedsatt förmåga att försvara sig, eller 4) brottet begås som ett led i en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet och gärningen även bedömd som en helhet är grov, ska gärningsmannen för grov människohandel dömas till fängelse i minst två och högst tio år. För grov människohandel döms enligt 2 mom. också den som utsätter någon annan för slaveri eller håller någon annan i slaveri, transporterar slavar eller handlar med slavar, om gärningen bedömd som en helhet är grov. Enligt 3 mom. är försök straffbart.

Liksom i fråga om de övriga syftena som nämns i bestämmelserna om människohandel kan det också i sådana fall där en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund vara fråga om grov människohandel om villkoren enligt 3 a § uppfylls.

För att ett brott ska betraktas som grovt ska det för det första innebära att man i handeln med människor använt sig av våld, hot eller list i stället för eller utöver de medel som avses i 3 §. Det förutsätts alltså inte att man utöver medlen enligt 3 §, t.ex. utnyttjande av någon annans beroende ställning, använt sig av allvarligare medel, utan det är tillräckligt om ett av dem använts ensamt. Dessutom förutsätts det att brottet även sammantaget är att anse som grovt (RP 34/2004 rd, s. 98).

Med list avses att man vilseleder någon annan på ett sätt som är av allvarligare karaktär än vanligt vilseledande. Vilseledande kan betraktas som list när det är fråga om en alldeles väsentlig sak (RP 34/2004 rd, s. 98). I sådana situationer där en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan det till exempel vara fråga om list när en person vilseleds att åka utomlands på en semesterresa, trots att syftet är att göra honom eller henne till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund, om det även sammantaget måste avses vara fråga om ett grovt brott. I tvångsäktenskapsrelaterade fall kan också användning av direkt våld eller sådana hot som avses i 3 a § förekomma, varvid det är fråga om grov människohandel om brottet även sammantaget måste anses som grovt.

Det ska noteras att i synnerhet i sådana tvångsäktenskapsfall där det är fråga om att en person hindras från att lösgöra sig från ett äktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan gärningsmannen utsätta offret för våld och sexuellt våld, varvid dessa gärningar också kan uppfylla rekvisitet för exempelvis misshandel eller våldtäkt. Utgångspunkten är att om ett sådant brott har haft ett direkt samband med människohandeln, tillämpas endast bestämmelsen om grov

människohandel. Om däremot våld eller hotelser har använts under en längre tid än bara för att direkt genomföra brottet människohandel, eller om våldet eller hotelserna varit allvarligare än vad som direkt behövs för att genomföra människohandeln, kan det bli fråga om att också tillämpa en straffbestämmelse som gäller ett sådant brott (RP 34/2004 rd, s. 99).

Som en annan omständighet som enligt 2 punkten kan göra människohandeln grov omnämns att någon genom en handling uppsåtligen eller genom grov oaktsamhet har tillfogat någon annan svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom, försatt någon i livshotande läge eller utsatt någon för särskilt kännbart lidande. Särskilt kännbart lidande kan också innebära psykiskt lidande. När en person har gjorts till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund kan det vara fråga om särskilt kännbart lidande till exempel om offret har blivit utsatt för våld och begränsning av handlingsfrihet av synnerligen långvarig och allvarlig eller mångsidig karaktär.

Enligt 25 kap. 3 a § 3 punkten i strafflagen är det dessutom fråga om grov människohandel om brottet riktar sig mot ett barn under 18 år och gärningen bedömd som en helhet är grov. Detsamma gäller om brottet riktar sig mot en person som har en väsentligt nedsatt förmåga att försvara sig, det vill säga som hör till gruppen särskilt utsatta personer. Som exempel kan nämnas personer som på grund av en funktionsnedsättning har väsentligt nedsatt förmåga att försvara sig.

Övriga gärningssyften. En och samma gärning kan tolkas som att en person gjorts till föremål för flera olika gärningssyften enligt bestämmelserna om människohandel. Gärningsmannens förfarande kan exempelvis uppfylla rekvisitet för både det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund och det att en person görs till föremål för tvångsarbete. Det kan också vara fråga om en gärning som uppfyller rekvisitet för både det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund och det att en person försätts i förhållanden som kränker människovärdet. I sådana fall ska högsta domstolens avgörande HD 2022:2, enligt vilket man vid straffmätningen kan beakta bland annat hur många medel och metoder enligt brottsrekvisitet för människohandel som har använts i gärningen samt hur många och vilken typ av syften gärningen har haft.

Samtidigt kan ett människohandelsbrott inom kontexten för äktenskap även begås på ett sådant sätt att det inte är fråga om syftet att göra en person till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund. Som exempel kan nämnas en situation där en person gifter sig med en annan person i syfte att utnyttja honom eller henne för arbete på ett sätt som motsvarar tvångsarbete, till exempel som oavlönad arbetskraft i sitt eget företag.

8 Ikraftträdande

Det föreslås att lagen ska träda i kraft den 1 januari 2025.

9 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Det lagförslag som ingår i regeringspropositionen går ut på att komplettera 25 kap. 3 § i strafflagen så att tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund fogas till rekvisiten för människohandel som ett syfte med gärningen i fråga. Den föreslagna bestämmelsen är av betydelse särskilt med tanke på bestämmelserna om den straffrättsliga legalitetsprincipen (8 §), rätten till liv, personlig frihet och integritet (7 §), skyddet för privatlivet (10 §) och jämlikhet (6

§) i grundlagen. Förslaget har också samband med 22 § i grundlagen, där det föreskrivs om tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna.

De grundläggande fri- och rättigheterna begränsar vilken typ av förfaranden som kan kriminaliseras och till exempel vilken typ av påföljder som kan påföras för dem. Straffbestämmelser måste, på samma sätt som andra begränsningar av de grundläggande fri- och rättigheterna, uppfylla både de allmänna villkoren för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter och de eventuella särskilda villkor som varje enskild bestämmelse om fri- och rättigheterna kan medföra (GrUU 17/2006 rd, s. 2). Det är av central betydelse att det finns ett tungt vägande samhälleligt behov av kriminalisering och en godtagbar grund inom systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna. Samtidigt måste kriminaliseringen också uppfylla kravet på proportionalitet, varvid det ska avvägas om det är nödvändigt att kriminalisera en handling för att skydda det bakomliggande rättsobjektet som har en koppling till en grundläggande rättighet och om samma syfte kan nås på något annat sätt som innebär ett mindre ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheterna än kriminalisering. Med tanke på proportionalitetsprincipen ska det också avvägas om straffpåföljdens stränghet står i rätt proportion till handlingens klandervärda karaktär.

Enligt den straffrättsliga legalitetsprincipen i 8 § i grundlagen får ingen betraktas som skyldig till ett brott eller dömas till straff på grund av en handling som inte enligt lag var straffbar när den utfördes. För brott får inte dömas till strängare straff än vad som var föreskrivet i lag när gärningen begicks. Enligt kärninnehållet i legalitetsprincipen ska brottsrekvisitet för varje brott uttryckas tillräckligt exakt i lagen för att det utifrån bestämmelsens lydelse ska gå att förutse om en viss åtgärd eller försummelse är straffbar (se t.ex. GrUU 26/2002 rd, s. 2/I).

Bestämmelser om legalitetsprincipen finns också i artikel 7 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna. Enligt artikel 7.1 i Europakonventionen ska ingen anses skyldig till ett brott på grund av någon gärning eller underlåtenhet som enligt nationell eller internationell rätt inte utgjorde ett brott vid den tidpunkt då den begicks. Ett högre straff än det som var tillämpligt då brottet begicks får inte heller utmätas. Även bestämmelsen i Europakonventionen innehåller ett villkor om att straffbestämmelser ska vara förutsebara, tillräckligt detaljerade och exakta. Legalitetsprincipen ingår också i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, i vars artikel 49.1 det konstateras att ingen får fällas till ansvar för någon gärning eller underlåtenhet som vid den tidpunkt då den begicks inte utgjorde en lagöverträdelse enligt nationell eller internationell rätt. Ett högre straff än det som var tillämpligt då brottet begicks får inte utmätas. Om det efter att ett brott har begåtts i lag föreskrivs om ett lindrigare straff för brottet, ska det lindrigare straffet tillämpas.

I 7 § i grundlagen tryggas rätten till liv, personlig frihet och integritet. Enligt paragrafens 1 mom. har var och en rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet. Enligt 2 mom. får ingen dömas till döden eller torteras eller utsättas för någon annan behandling som kränker människovärdet.

Bestämmelsen om rätten till liv och till personlig frihet och integritet tryggar de angivna rättsobjekten för kränkningar av den offentliga makten själv, samtidigt som den också förutsätter att staten genom lagstiftningsåtgärder skyddar dessa fri- och rättigheter mot andra yttre kränkningar. I syfte att skydda den personliga friheten och integriteten har även kriminalisering kunnat vidtas när villkoren för inskränkning i de grundläggande fri- och rättigheterna. Den personliga friheten har karaktären av en allmän grundläggande fri- och rättighet, som inte bara skyddar människans fysiska frihet utan också hennes viljas frihet och självbestämmanderätt (RP 309/1993, s. 50).

Den personliga friheten har en stark koppling till skyddet för privatlivet, som tryggas i 10 § i grundlagen. Skyddet för privatlivet enligt 10 § i grundlagen omfattar bland annat den enskildes rätt att fritt knyta och upprätthålla kontakter med andra människor och att bestämma över sig själv och sin kropp (RP 309/1993 rd, s. 50/I; GrUU 17/2006 rd, s. 3/I; GrUU 15/2001 rd, s. 2/I). Rätten att fritt ingå äktenskap anses ingå i den personliga friheten och i skyddet för privatlivet.

Respekten för privatlivet och familjelivet tryggas också till exempel i artikel 8 i Europakonventionen, och bestämmelser om förbud mot diskriminering finns i artikel 14 i Europakonventionen. Även EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna innehåller bestämmelser om människans rätt till integritet (artikel 3), rätt till frihet och säkerhet (artikel 6) och respekt för privatlivet och familjelivet (artikel 7).

Riksdagens grundlagsutskott har konstaterat att utgångspunkten för skyddet för privatlivet är individens rätt att leva sitt eget liv utan godtycklig eller ogrundad inblandning av myndigheter eller andra utomstående. I denna rätt ingår bland annat individens rätt att knyta och upprätthålla kontakter med andra människor och omgivningen (GrUU 54/2001 rd, GrUU 36/2002 rd). Det skydd för privatlivet som tryggas i grundlagen har i rättslitteraturen ansetts täcka bland annat skydd för den personliga identiteten, moralisk och fysisk integritet, krav som tryggar en tillräcklig personlig integritet samt rätt till personliga relationer med andra människor. Såväl personlig frihet och integritet som skydd för privatlivet gäller både barn och vuxna.

I 6 § i grundlagen föreskrivs det om jämlikhet. Enligt den paragrafen är alla lika inför lagen. Ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Barn ska bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Enligt konventionen om barnets rättigheter åtar sig konventionsstaterna att se till att barnets bästa kommer i främsta rummet och att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd (artikel 3). Vidare ska konventionsstaterna genom alla lämpliga åtgärder skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena föräldrarnas, vårdnadshavares eller annan persons vård (artikel 19).

Friheten att knyta personliga kontakter och rätten att fritt ingå äktenskap är centrala exempel på den personliga frihet och integritet som tryggas i grundlagen. Det att någon görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund eller att någon hindras från att lösgöra sig från ett sådant förbund kan tolkas som ett grundväsentligt ingrepp i den personliga friheten och integriteten. Enligt strafflagen är tvingande till äktenskap redan straffbart när det gäller att som syfte med människohandel göra en person till föremål för förhållanden som kränker människovärdet. Med andra ord har friheten att ingå äktenskap och självbestämmanderätten ansetts vara så viktiga skyddsintressen att det är motiverat att skydda dem genom kriminalisering. Syftet med lagförslaget i denna proposition är att precisera och förtydliga regleringen, vilket också kan anses stärka skyddet för den personliga friheten och integriteten.

Enligt propositionen ska bestämmelserna om människohandel i 25 kap. 3 § i strafflagen preciseras så att det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund uttryckligen nämns som ett syfte med gärningen i fråga. I och med ändringen framgår det uttryckligen av bestämmelserna att det att en person görs till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund är en straffbar form av människohandel, och därmed kan ändringen anses uppfylla villkoren enligt den straffrättsliga legalitetsprincipen. Vidare föreslås det att definitionen av tvångsäktenskap, som för närvarande är relativt vag, ska preciseras i motiveringen till propositionen.

Den föreslagna regleringen ska enligt propositionen omfatta både juridiskt giltiga äktenskap och därmed jämförbara förbund. Regleringen kan anses vara motiverad såväl med tanke på skyddet för vars och ens personliga frihet och integritet och skyddet för privatlivet som ur jämlikhetssynvinkel. I specialmotiveringen redogörs exakt för vilka förutsättningar som ska uppfyllas för att det ska kunna anses vara fråga om ett förbund som kan jämföras med ett juridiskt giltigt äktenskap. Det att en person på det sätt som avses i bestämmelsen görs till föremål för ett förbund som med tanke på sin innebörd och många verkningar kan jämföras med ett juridiskt äktenskap kan betraktas som en gärning som kränker den personliga friheten och integriteten och skyddet för privatlivet på samma sätt som om det var fråga om ett juridiskt giltigt äktenskap. I och med att den föreslagna lagstiftningen, med avseende på äktenskapets karaktär, behandlar personer som i sak är i samma situation på samma sätt kan den också anses genomföra principen om jämlikhet.

Enligt lagförslaget ska det vara straffbart som människohandel att göra en person till föremål för tvångsäktenskap eller något därmed jämförbart förbund genom användning av de medel och metoder som avses i bestämmelsen, varvid det är fråga om att göra en person under 18 år till föremål för äktenskap eller något därmed jämförbart förbund på det sätt som avses i bestämmelserna om människohandel. Eftersom användning av de medel som avses i bestämmelserna om människohandel inte förutsätts är skyddet för personer under 18 år mer omfattande än skyddet för myndiga personer, vilket allmänt kan anses vara förenligt med barnets bästa. Utgångspunkten för bestämmelsen är, även i enlighet med de grundläggande principerna för bestämmelserna om människohandel, att en person under 18 år inte kan ge sitt samtycke till en sådan handling som avses i bestämmelsen, det vill säga i fråga om personer under 18 år till äktenskap eller något därmed jämförbart förbund. Samtidigt har det i propositionen beaktats att det kan uppstå situationer där det, bland annat med tanke på den minderårigas ålder och inställning samt barnets rättigheter, inte är motiverat att en handling anses vara straffbar som människohandel. Till denna del kan regleringen anses uppfylla den i 6 § i grundlagen angivna principen om att barn ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva..

Det att regleringen utvidgas till att omfatta även förbund som är jämförbara med ett juridiskt giltigt äktenskap, till exempel så kallade religiösa äktenskap, är väsentligt med tanke på sådana personer under 18 år i fråga om vilka någon kan försöka kringgå det villkor om en nedre åldersgräns för äktenskap som finns i äktenskapslagen. Lagförslaget kan också till de delar det gäller personer under 18 år anses vara motiverat och förenligt med kravet på godtagbarhet.

Staten ska enligt grundlagen se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses (GrL 22 §). Det innebär att staten är skyldig att själv avhålla sig från att kränka medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter samt att genom aktiva åtgärder skydda medborgarna mot kränkningar från andra individer. Skyldigheten att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses gäller således också tillgodoseendet av dessa fri- och rättigheter i inbördes förhållanden mellan privatpersoner (RP 309/1993 rd, s. 79/II). I enlighet med lagförslaget stärks skyddet för och tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheter som tryggas i grundlagen på ovannämnt sätt.

Lagförslagen kan på ovannämnda grunder behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Utifrån det som konstaterats ovan lämnas följande lagförslag till riksdagen för godkännande:

Lag

om ändring av 25 kap. 3 § i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 25 kap. 3 § 1 mom., sådant det lyder i lag 723/2022, som följer:

25 kap.

Om brott mot friheten

3 §

Människohandel

Den som genom att

1) utnyttja någon annans beroende ställning eller skyddslösa läge eller genom att utöva påtryckning mot någon annan,

2) vilseleda någon annan eller genom att utnyttja att någon vilseletts,

3) betala ersättning till en person som utövar makt över en annan person, eller

4) ta emot en sådan ersättning

utövar makt över någon eller rekryterar, överlåter, transporterar, tar emot eller inhyser någon i syfte att göra personen till föremål för sexuellt utnyttjande i enlighet med 20 kap. 10 § 1 mom. 1 punkten eller därmed jämförbart sexuellt utnyttjande, tvångsarbete, tvångsaktenskap eller något därmed jämförbart förbund eller andra förhållanden som kränker människovärdet, eller i syfte att avlägsna organ eller vävnader, ska för *människohandel* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

Denna lag träder i kraft den

20 .

Helsingfors den 6 juni 2024

Statsminister

Petteri Orpo

Justitieminister Leena Meri

Lag

om ändring av 25 kap. 3 § i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 25 kap. 3 § 1 mom., sådant det lyder i lag 723/2022, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.

25 kap.

Om brott mot friheten

Om brott mot friheten

3 §

3 §

Människohandel

Människohandel

Den som genom att
1) utnyttja någon annans beroende ställning eller skyddslösa läge eller genom att utöva påtryckning mot någon annan,
2) vilseleda någon annan eller genom att utnyttja att någon vilseletts,
3) betala ersättning till en person som utövar makt över en annan person, eller
4) ta emot en sådan ersättning
utövar makt över någon eller rekryterar, överlåter, transporterar, tar emot eller inhyser någon i syfte att göra personen till föremål för sexuellt utnyttjande i enlighet med 20 kap. 10 § 1 mom. 1 punkten eller därmed jämförbart sexuellt utnyttjande, tvångsarbete eller andra förhållanden som kränker människovärdet eller i syfte att avlägsna organ eller vävnader, ska för människohandel dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

Den som genom att
1) utnyttja någon annans beroende ställning eller skyddslösa läge eller genom att utöva påtryckning mot någon annan,
2) vilseleda någon annan eller genom att utnyttja att någon vilseletts,
3) betala ersättning till en person som utövar makt över en annan person, eller
4) ta emot en sådan ersättning
utövar makt över någon eller rekryterar, överlåter, transporterar, tar emot eller inhyser någon i syfte att göra personen till föremål för sexuellt utnyttjande i enlighet med 20 kap. 10 § 1 mom. 1 punkten eller därmed jämförbart sexuellt utnyttjande, tvångsarbete, tvångsaktenskap eller något därmed jämförbart förbund eller andra förhållanden som kränker människovärdet, eller i syfte att avlägsna organ eller vävnader, ska för människohandel dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

Denna lag träder i kraft den

20 ..